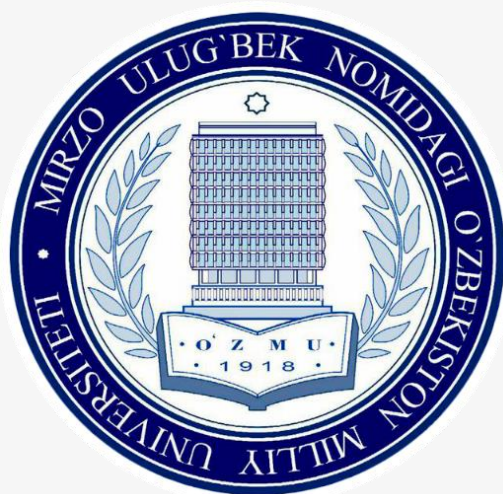

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYI VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**OLYI TA‘LIM TIZIMI PEDAGOG VA RAHBAR KADRLARINI QAYTA
TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI OSHIRISHNI TASHKIL
ETISH BOSH ILMIY - METODIK MARKAZI**

**O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI HUZURIDAGI PEDAGOG
KADRLARINI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI
OSHIRISH TARMOQ (MINTAQAVIY) MARKAZI**

« AMALIY TESTOLOGIYA MUAMMOLARI »

MODULI BO‘YICHA

O‘QUV – USLUBIY MAJMUA

Toshkent 2022

Modulning ishchi o‘quv dasturi O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2020 yil 7 dekabrda 648-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan namunaviy o‘quv reja va dasturlar asosida ishlab chiqilgan.

Tuzuvchi: O‘zMU, “Psixologiya” kafedrasida dotsenti, psixol.f.d.
A.Rasulov.

Taqrizchilar: O‘zMU, “Psixologiya” kafedrasida professori, psixol.
f.d. D.Muxamedova

**O‘quv -uslubiy majmua Bosh ilmiy-metodik markaz Ilmiy metodik
Kengashining qarori bilan nashrga tavsiya qilingan
(2020 yil “30” dekabrda 5/4-sonli bayonnoma)**

MUNDARIJA

I. ISHCHI DASTUR	4
II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA‘LIM METODLARI	9
III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI	15
IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI	77
V. GLOSSARIY	102
VI. ADABIYOTLAR RO‘YXATI	105

I. ISHCHI DASTUR

Kirish

Dastur O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentabrda tasdiqlangan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-son, 2019 yil 27 avgustdagi “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-son, 2019 yil 8 oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmonlari hamda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 23 sentabrdagi “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 797-sonli Qarorlarida belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo‘lib, u oliy ta’lim muassasalari pedagog kadrlarining kasb mahorati hamda innovatsion kompetentligini rivojlantirish, sohaga oid ilg‘or xorijiy tajribalar, yangi bilim va malakalarni o‘zlashtirish, shuningdek amaliyotga joriy etish ko‘nikmalarini takomillashtirishni maqsad qiladi.

Dastur doirasida berilayotgan mavzular ta’lim sohasi bo‘yicha pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan umumiy malaka talablari va o‘quv rejalari asosida shakllantirilgan bo‘lib, uning mazmuni kredit modul tizimi va o‘quv jarayonini tashkil etish, ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish, pedagogning kasbiy professionalligini oshirish, ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish, maxsus maqsadlarga yo‘naltirilgan ingliz tili, mutaxassislik fanlar negizida ilmiy va amaliy tadqiqotlar, o‘quv jarayonini tashkil etishning zamonaviy uslublari bo‘yicha so‘nggi yutuqlar, pedagogning kreativ kompetentligini rivojlantirish, ta’lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida individuallashtirish, masofaviy ta’lim xizmatlarini rivojlantirish, vebinar, onlayn, «blended learning», «flipped classroom» texnologiyalarini amaliyotga keng qo‘llash bo‘yicha tegishli bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan.

Qayta tayyorlash va malaka oshirish yo‘nalishining o‘ziga xos xususiyatlari hamda dolzarb masalalaridan kelib chiqqan holda dasturda tinglovchilarning mutaxassislik fanlar doirasidagi bilim, ko‘nikma, malaka hamda kompetensiyalariga qo‘yiladigan talablar takomillashtirilishi mumkin.

Modulning maqsadi va vazifalari

Modulning maqsadi: “Amaliy testologiya muammolari” moduli testologiya fanlar tizimidagi o‘rni (psixologiya, pedagogika, sotsiologiya, tibbiyot, kibernetika va boshqalar),

testologiyaning asosiy metrologik tushunchalari, testlar klassifikatsiyasi, o'lchash testlari konstruksiyasi: test komponentlari va ularning tuzish tartibi, test tuzish va amaliy qo'llash bosqichlari, psixometrik testlarning validligi, rentabelligi va haqqoniyligi, oliy ta'lim tizimidagi sinovlarda testlarni qo'llash haqida oliy ta'lim muassasalari pedagog kadrlarining bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini oshirish.

Modulning vazifalari:

□ testologiya fanlar tizimidagi o'rni baholash, testologiyaning asosiy metrologik tushunchalari, testlar klassifikatsiyasi, o'lchash testlari konstruksiyasini tahlil qilish imkoniyatlari:

- test komponentlari va ularning tuzish tartibi, test tuzish va amaliy qo'llash bosqichlari, psixometrik testlarning validligi, rentabelligi va haqqoniyligi, oliy ta'lim tizimidagi sinovlarda testlarning qo'llash haqida nazariy va amaliy bilimlarni, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat.

Modul bo'yicha tinglovchilarning bilimi, ko'nikmasi, malakasi va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar

Modulni o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

- testologiya fanlar tizimini;
- testologiyaning asosiy metrologik tushunchalarini;
- testlar klassifikatsiyasini;
- o'lchash testlari konstruksiyasini;
- test tuzish va amaliy qo'llash bosqichlarini *bilishi* kerak.

□ yangi psixologik testlar ishlab chiqishni;

□ testlarning yutuq va kamchiliklarini, metodikalarning ishonchliligi va validligini ta'minlash;

□ metodikalarni testlashtirish sohalariga muvofiq tanlash va foydalanish *ko'nikmalariga* ega bo'lishi lozim.

□ yangi psixologik testlar ishlab chiqish va uni amaliyotda qo'llash;

□ psixologik testlarni moslashtirish va metodikalarni qo'llash *malakalariga* ega bo'lishi lozi.

□ testologiyaning asosiy tamoyillari va mezonlariga tayanib, oliy ta'lim tizimidagi sinovlarda testlarni qo'llash *kompetensiyasiga* ega bo'lish lozim.

Modulni tashkil etish va o‘tkazish bo‘yicha tavsiyalar

Modulni o‘qitish ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlar shaklida olib boriladi.

Modulni o‘qitish jarayonida ta’limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo‘llanilishi nazarda tutilgan:

- ma’ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalardan;
- o‘tkaziladigan amaliy mashg‘ulotlarda texnik vositalardan, ekspress-so‘rovlar, test so‘rovlari, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash, kollokvium o‘tkazish, va boshqa interaktiv ta’lim usullarini qo‘llash nazarda tutiladi.

Modulning o‘quv rejadagi boshqa modullar bilan bog‘liqligi va uzviyligi

“Amaliy testologiya muammolari” moduli mazmuni o‘quv rejadagi “Pedagogning kasbiy professionalligini oshirish”, “Ta’limda psixologik xizmat muammolari”, “Tatbiqiy ijtimoiy psixologiya” va “Zamonaviy psixodiagnostika muammolari” o‘quv modullari bilan uzviy bog‘langan holda pedagoglarning ta’lim jarayonida test tuzish texnologiyalari b‘yicha kasbiy pedagogik tay‘ergarlik darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Modulning oliy ta’limdagi o‘rni

Modulni o‘zlashtirish orqali tinglovchilar ta’lim jarayonida va kasbiy faoliyatida testologiyaning asosiy tamoyillari va qoidalaridan foydalanish va amalda qo‘llashga doir kasbiy kompetentlikka ega bo‘ladilar.

“Amaliy testologiya muammolari” moduli bo‘yicha soatlar taqsimoti

№	Modul mavzulari	Auditoriya o'quv yuklamasi		
		Жами	jumladan	
			Назарий	Амалий машғулот
1.	Testologiya haqida tushuncha. Testologiya fanlar tizimida: psixologiya, pedagogika, sotsiologiya, tibbiyot, kibernetika va boshqalar. Amaliy testologiya tashkiliy-texnologik fan sifatidi.	2	2	
2.	Testologiyaning asosiy metrologik tushunchalari	2	2	
3.	Testlar klassifikatsiyasi	2	2	
4.	O'lchash testlari konstruksiyasi: test komponentlari va ularning tuzish tartibi	2		2
5.	Test tuzish va amaliy qo'llash bosqichlari. Pedagogik testlashtirish.	2		2
6.	Matematik testologiya. Psixometrik testlarning validligi, rentabelligi va haqqoniyligi.	2		2
7.	Oliy ta'lim tizimidagi sinovlarda testlarni qo'llash	2		2
	Jami:	14	6	8

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu. Testologiya haqida tushuncha. Testologiya fanlar tizimida: psixologiya, pedagogika, sotsiologiya, tibbiyot, kibernetika va boshqalar. Amaliy testologiya tashkiliy-texnologik fan sifatidi (2 soat).

1.1. Testologiya haqida tushuncha.

1.2. Testlashtirishning predmeti va obykti.

1.3. Testologiyaning predmeti va obykti.

1.4. Testologiyaning fanlar tizimida: psixologiya, pedagogika, sotsiologiya, tibbiyot, kibernetika va boshqalar.

1.5. Amaliy testologiya tashkiliy-texnologik fan sifatida

2-mavzu. Testologiyaning asosiy metrologik tushunchalari (2 soat).

2.1. Psixometrik testlar va ularning kvazio'lchash testlardan farqi.

- 2.2. Test kaliti, meyorlari, quruq va standart test ballari.
- 2.3. Testologiyaning asosiy metrologik tushunchalari:
- 2.4. Ishonchlilik
- 2.5. Validlik.
- 2.6. Rerezentativlik.
- 2.7. Haqqoniylik

3-mavzu. Testlar klassifikatsiyasi (2 soat).

- 3.1. Testlar klassifikatsiyasi: ta'lim, tibbiy, kasbiy va psixologik testlar.
- 3.2. Testlar va topshiriqlarni klassifikatsiyalashning asoslari.
- 3.3. Proyektiv metodikalar bilan testlarning qiyosiy tahlili.

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-amaliy mashg'ulot. O'lchash testlari konstruksiyasi: test komponentlari va ularning tuzish tartibi (2 soat).

2-amaliy mashg'ulot. Test tuzish va amaliy qo'llash bosqichlari (2 soat).

3-amaliy mashg'ulot. Matematik testologiya. Psixometrik testlarning validligi, rentabelligi va haqqoniyligi (2 soat).

4-amaliy mashg'ulot. Oliy ta'lim tizimidagi sinovlarda testlarni qo'llash (2 soat).

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, aqliy qiziqishni rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yechimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini oshirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

II. MODULNI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA'LIM METODLARI.

«FSMU» metodi

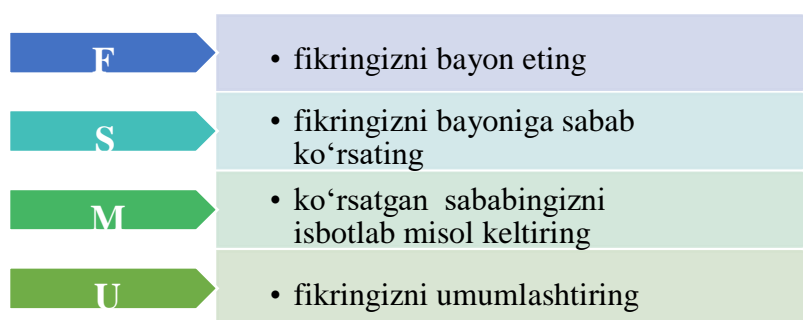
Texnologiyaning maqsadi: Mazkur texnologiya ishtirokchilardagi umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqarish, taqqoslash, qiyoslash orqali axborotni o‘zlashtirish, xulosalash, shuningdek, mustaqil ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur texnologiyadan ma’ruza mashg‘ulotlarida, mustahkamlashda, o‘tilgan mavzuni so‘rashda, uyga vazifa berishda hamda amaliy mashg‘ulot natijalarini tahlil etishda foydalanish tavsiya etiladi.

Texnologiyani amalga oshirish tartibi:

- qatnashchilarga mavzuga oid bo‘lgan yakuniy xulosa yoki g‘oya taklif etiladi;

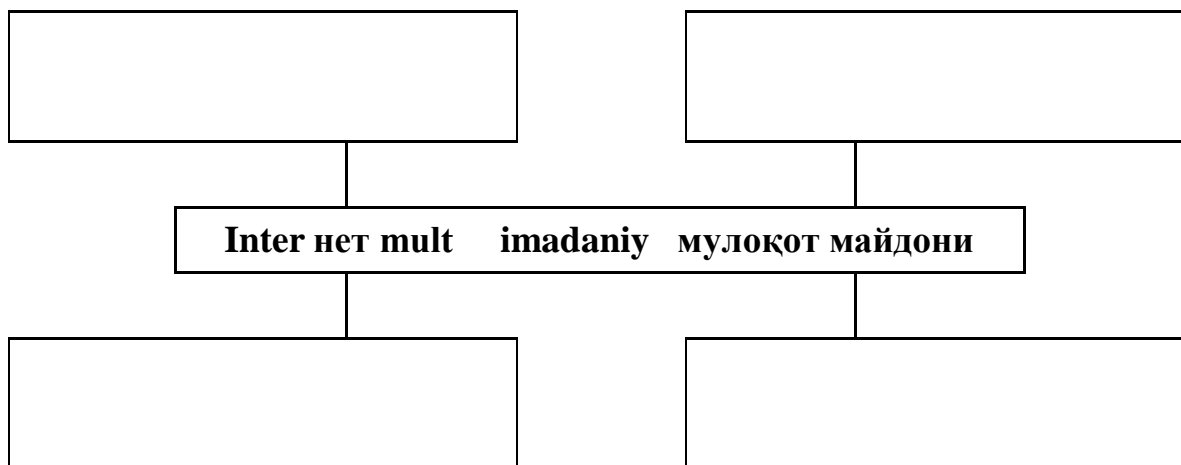
- har bir ishtirokchiga FSMU texnologiyasining bosqichlari yozilgan qog‘ozlarni tarqatiladi:

- ishtirokchilarning munosabatlari individual yoki guruhviy tartibda taqdimot qilinadi.

FSMU tahlili qatnashchilarda kasbiy-nazariy bilimlarni amaliy mashqlar va mavjud tajribalar asosida tezroq va muvaffaqiyatli o‘zlashtirilishiga asos bo‘ladi.

Namuna: “Internetning multimadaniy muloqot maydoni” fikrga nisbatan munosabatingizni FSMU orqali tahlil qiling.

Tushunchalar tahlili” metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod qatnashchilarning yangi mavzu buyicha dastlabki bilimlar darajasini tashhis qilish maqsadida qo‘llaniladi, shuningdek mavzu buyicha tayanch tushunchalarni o‘zlashtirish darajasini aniqlash, o‘z bilimlarini mustaqil ravishda tekshirish, baholash maqsadida qo‘llaniladi.

“Tushunchalar tahlili” metodini amalga oshirish tartibi:

- ishtirokchilar mashg‘ulot qoidalari bilan tanishtiriladi;
- o‘quvchilarga mavzuga yoki bobga tegishli bo‘lgan so‘zlar, tushunchalar nomi tushirilgan tarqatmalar beriladi (individual tartibda);
- o‘quvchilar mazkur tushunchalar qanday ma’no anglatishi, qachon, qanday holatlarda qo‘llanilishi haqida yozma ma’lumot beradilar;
- belgilangan vaqt yakuniga yetgach o‘qituvchi berilgan tushunchalarning tugri va tiliq izohini uqib eshittiradi yoki slayd orqali namoyish etadi;
- har bir ishtirokchi berilgan tugri javoblar bilan uzining shaxsiy munosabatini taqqoslaydi, farqlarini aniqlaydi va o‘z bilim darajasini tekshirib, baholaydi.

Namuna: “Mavzuga oid tushunchalar tahlili”

Tushuncha	Xal qiluvchi kuch	Samarasi nimada aks etadi	Yondashuvni ilgari surgan olimlar

<i>Postindustrial jamiyat</i>			
<i>Axborot jamiyati</i>			
<i>Bilimlarga asoslangan iqtisodiyot</i>			
<i>Virtual jamiyat</i>			

Izoh:Bo'sh ustunlarga qatnashchilar tomonidan fikr bildiriladi.

Mazkur tushunchalar haqida qo'shimcha ma'lumot glossariyda keltirilgan.

Metodni amalga oshirish tartibi:

- o'qituvchi mashg'ulotga qadar mavzuning asosiy tushunchalari mazmuni yoritilgan input-matnni tarqatma yoki taqdimot ko'rinishida tayyorlaydi;
- yangi mavzu mohiyatini yorituvchi matn ta'lim oluvchilarga tarqatiladi yoki taqdimot ko'rinishida namoyish etiladi;
- ta'lim oluvchilar individual tarzda matn bilan tanishib chiqib, o'z shaxsiy qarashlarini maxsus belgilar orqali ifodalaydilar. Matn bilan ishlashda talabalar yoki qatnashchilarga quyidagi maxsus belgilardan foydalanish tavsiya etiladi:

Belgilar	1-matn	2-matn
<i>“V” – tanish ma'lumot.</i>		
<i>“?” – mazkur ma'lumotni tushunmadim, izoh kerak</i>		
<i>“+” bu ma'lumot men uchun yangilik</i>		
<i>“– ” bu fikr yoki mazkur ma'lumotga qarshiman?</i>		

Belgilangan vaqt yakunlangach, ta'lim oluvchilar uchun notanish va tushunarsiz bo'lgan ma'lumotlar o'qituvchi tomonidan tahlil qilinib, izohlanadi, ularning mohiyati to'liq yoritiladi. Savollarga javob beriladi va mashg'ulot yakunlanadi.

“Bumerang” texnologiyasi

Maqsadi: o'quvchilarda tezlik, axborotlar tizmini tahlil qilish, rejalashtirish, prognozlash ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Mazkur metodni baholash va mustahkamlash maksadida qo'llash samarali natijalarni beradi.

Amalga oshirish bosqichlari:

1. Dastlab ishtirokchilarga belgilangan mavzu yuzasidan tayyorlangan topshiriq, ya'ni tarqatma materiallarni alohida-alohida beriladi va ulardan materialni 5 daqiqa davomida sinchiklab o'rganish talab etiladi. .
2. Navbatdagi bosqichda trener-o'qituvchi guruh a'zolarini o'qilgan ma'lumot haqida fikr almashinish imkoniyatini beradi. Bu vazifa uchun 5 daqiqa vaqt beriladi.
3. Navbatdagi bosqichda trener-o'qituvchi ishtirokchilarga uch kishidan iborat boshqa kichik guruhlarga birlashtiradi va guruh a'zolarining xar biri o'qigan ma'lumot haqida fikr almashinish imkoniyatini beradi. Bu vazifa uchun 10daqiqa vaqt beriladi.
4. Barcha dastlab shakllangan guruxlarga ishtirokchilar qaytadi, va fikr almashingan ma'lumot yuzasidan boshqa guruxlarga berish uchun savol shakllantiradi.
5. Xar bir guruxdan 1 kishi savol beradi, va tugri javob uchun 1-3 gacha ball kuyiladi.
6. Trener-o'qituvchi barcha guruxlar to'plagan ballarni umumlashtirib, g'olib guruxni e'lon qiladi.
7. Ishtirokchilarga olgan baholariga qarab, ularning mavzu bo'yicha o'zlashtirish darajalari aniqlanadi.

“Bumerang” texnologiyasi asosida vazifa: Olingan materialni mazmunini tushunib olishga xarakat kiling, so'ng guruhda muxokama qiling

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">1- guruhga vazifa</p>	<p>Multiskript bu axborot uzatishning o‘ziga xos shakli bo‘lib, bir tomondan katta hajmdagi videomateriallar bilan ishlashni osonlashtirsa, ikkinchi tomondan o‘z ichiga matn, audio va video kabi bir qancha mediyaviy formatlarni oladi. Bizni qiziqtirgan videotasma fragmenti hamda bu fragmentga tegshli transkriptni tez va katta aniqlikda tanlab olish mumkin. Multiskript o‘z ichiga uchta blokni oladi – pleyer, “stenogramma” va “mazmun”. Videomaterialni ko‘rish uchun pleyer tagida joylashgan “Play” piktogrammasini bosish kerak. Videotasmaning bizni qiziqtirgan fragmentini ko‘rishni uch yo‘l bilan amalga oshirsa bo‘ladi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pleyer tagida joylashgan kursor yordamida; - “Stenogramma” blokida mant fragmentini bosib; - “Mazmun” blokida sarlavhani aktivlashtirish orqali
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">2- guruhga vazifa</p>	<p><i>Slayd-shou. Fotolentadan shunisi bilan farq qiladiki, unda suratlar fotofilm rejimida mustaqil ravishda varaqlanadi. Suratlar ssenariy asosidagi ketma-ketlikda qo‘yiladi. Slayd-shou ovoz bilanbirgalikda audio-illyustratsiya elementlarini, ya’ni audiotsitatalar, shovqin, ovozli effektlar, axborot bilan to‘yintirilgan matnni o‘z ichiga olishi mumkin. Vizual ketmaketlik ixtiyoriy. Ular voqea joyidan olingan suratlar yoki arxiv kadrlari, hujatlar, xaritalar, skrinshotlar, karikaturalar va h.k. bo‘lishi mumkin. Bu texnologiya reportaj, ocherk, ba’zida yangiliklarni illyustratsiya qilish uchun kerak.</i></p>

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">3- guruhga vazifa</p>	<p><i>Audioslayd-shou – zamonaviy jurnalistikaning multimediyaviyligi sabab yaratilgan fotoillyustratsiyalashtirishning sintetik varianti bo‘lib, mustaqil janrga aylandi. Bu tushuncha 2000 yillarda paydo bo‘lgan. Ba’zi fotograflar fotoreportajlarining taqdimoti uchun slayd-shoulardan foydalanib, unga tadbirda yozib olingan ovozni qo‘llaganlar. Keyinchalik bu usuldan katta nashriyotlar foydalana boshladilar. Audioslayd-shou tanlab olingan fotosuratlar va ularga qo‘yilgan ovozdan iborat. Ovoz sifatida musiqiy kompozitsiya yoki muallif o‘qigan matn bo‘lishi mumkin. Mazmunning asosi bo‘lib, tashqi shovqin, ovozli effekt, audiotsitata yordamida berilgan hikoya xizmat qilishi mumkin. Vizual qator sifatida voqea sodir bo‘lgan joydan olingan suratlar, yoki arxiv kadrlari, hujjatlar, karikaturalar va h.k. olinishi mumkin.</i></p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">4- guruhga vazifa</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Panoramali fotografiya – obzor burchagi katta bo‘lgan fotografiyadir. Ommaviy voqealarni yoritishda, obyektlarni, peyzaj, joylarni tasvirga olishda ularning masshtabini ko‘rsatishda aktualdir.</i> - <i>Interaktiv foto – shunday fotografiyaki, unga maxsus metkalar qo‘yilgan bo‘lib, ularni bosganda matn, video, ssilka, ijtimoiy to‘rlarning statuslari chiqadi.</i>

III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI

1-MAVZU. TESTOLOGIYA VA UNING FANLAR TIZIMIDAGI O‘RNI

Reja:

- 1.1. Testologiya tushunchasi.
- 1.2. Testlashtirishning predmeti va obyekti.
- 1.3. Testologiyaning predmeti va obyekti.
- 1.4. Testologiyaning fanlar tizimidagi o‘rni.
- 1.5. Amaliy testologiya tashkiliy-texnologik fan sifatida

Testologiya tushunchasi

Psixologik testlashtirishning spontan tarzda vujudga kelishini uzoq tarixiy davr bilan bog‘lash mumkin. Antik davrga xos misol sifatida buyuk sarkardaning o‘z qo‘shinidagi askarlarini suvni qanday ichishlariga e‘tibor qaratishi orqali ularni axloqiy-irodaviy sifatlarini muhokama qilishi misol sifatida keltiriladi. Shu o‘rinda eslatib o‘tish mumkinki, **testologiya** - shaxsning turli xil xususiyatlarini maxsus ishlab chiqilgan testlar va ularni talqin qilish usullari yordamida baholash imkoniyatlarini o‘rganuvchi fan bo‘lib, testolog testologiyaning nazariy va amaliy masalalari bilan shug‘ullanuvchi mutaxassisdir.

Zamonaviy testologiya yetuk amaliy fan bo‘lib, o‘zida test topshiriqlarini yaratishning asosiy tushunchalari va terminlarini, tamoyillarini, shakllarini (tuzilishini), mazmuniga, qiyinligiga qo‘yiladigan talablarni, test topshiriqlarini baholash shkalalarini, ya‘ni test topshiriqlari bankini yaratish bo‘yicha faoliyatni belgilovchi meyorlarni o‘zida jamlaydi.

Hozirgi vaqtda ixtiyoriy ta‘lim muassasasining har bir o‘qituvchisi o‘z faoliyatida o‘qitadigan fani bo‘yicha o‘quvchilarning bilim darajasini baholash usuli sifatida test o‘tkazishdan foydalanadi. Buning uchun u ilmiy asoslangan test topshiriqlarini Davlat ta‘lim standartlari yoki Davlat talablariga mos ta‘lim dasturi bo‘yicha ishlab chiqishi zarur. Ta‘lim muassasalari o‘qituvchilari zamonaviy testologiya fani talablariga javob beradigan test topshiriqlarini ishlab chiqishi uchun maxsus tayyorgarlikni tashkil etish zarur.

Ta'lim tizimi uchun testologlarni tayyorlash bo'yicha chet el mamlakatlari, jumladan, Rossiya Federatsiyasi (RF) tajribasi o'rganilgan. RF ta'lim tizimida pedagoglar malakasini oshirish ta'lim muassasalarida testolog-mutaxassislarni tayyorlash kurslari tashkil etilgan bo'lib, qo'shimcha «Testolog», ya'ni pedagogik o'lchovlar sohasi bo'yicha mutaxassis malakasini olmoqchi bo'lgan shaxslarni tayyorlash uchun ko'plab kasbiy ta'lim dasturlari mavjud. Buning uchun kasbiy ta'lim dasturlari va tayyorlash darajasining minimum mazmuniga qo'yilgan Vaqtinchalik davlat talablari tasdiqlangan. Dastur ta'lim tizimining professor-o'qituvchilari, pedagogik va ilmiy-tadqiqotchi kadrlar tarkibidan testologlarni tayyorlash uchun mo'ljallangan. «Testolog» malakasi oliy ta'lim muassasalarini pedagogika va psixologiya yo'nalishlari bo'yicha bitiruvchilarning, shuningdek, magistratura bitiruvchilarning asosiy malakasiga qo'shimcha bo'lib hisoblanadi. Dasturdan, shuningdek, oliy ta'limdan keyingi ta'lim va qo'shimcha kasbiy ta'lim tizimida ham foydalanish mumkin. Dastur ta'lim tizimining professor-o'qituvchilari, pedagogik va ilmiy-tadqiqotchi kadrlar tarkibidan testologlarni tayyorlash uchun mo'ljallangan. «Testolog» malakasi oliy ta'lim muassasalarini pedagogika va psixologiya yo'nalishlari bo'yicha bitiruvchilarning, shuningdek, magistratura bitiruvchilarning asosiy malakasiga qo'shimcha bo'lib hisoblanadi.

Testologiya - shaxsning turli xil xususiyatlarini maxsus ishlab chiqilgan testlar va ularni talqin qilish usullari yordamida baholash imkoniyatlarini o'rganuvchi fan bo'lib, testolog testologiyaning nazariy va amaliy masalalari bilan shug'ullanuvchi mutaxassisdir. Ta'limning asosiy maqsadi — o'quvchilarga fanlar bo'yicha nazariy bilimlar berish, amaliy ko'nikma va malakalar hosil qilish, ularda ma'naviy, axloqiy fazilatlarini tarbiyalash, dunyoqarashlarini shakllantirish, kengaytirish va rivojlantirishdan iboratdir. Berilayotgan bilim, hosil qilayotgan ko'nikma va malakalar qay darajada o'zlashtirilganini aniqlash va baholash o'qituvchi uchun ham, o'quvchi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Ularni aniqlashda esa turli forma va metodlardan foydalaniladi. Jumladan, savol va javoblar, suhbat, yozma ishlar kollektivium, seminar, sinov, imtihonlar o'tkazish va boshqalar. Yuqorida qayd qilingan forma va metodlarga nisbatan test topshiriqlari asosida sinovlar o'tkazish o'quvchilarning bilim,

ko'nikma va malakalari darajasini aniqlashda hamda baholashda ancha qulay va samarali yo'llardan biri hisoblanadi.

Testlardan foydalanish hozirgi kunning asosiy talablaridan biridir. Bu esa bilim, ko'nikma va malakalar qay darajada o'zlashtirilganini (qay darajada) va baholashning obyektiv miqdoriga bo'lgan zaruriyat bilan bog'liqdir. Test — inglizcha so'z bo'lib, «testr», ya'ni «tekshirish», “sinov” ma'nosini bildiradi. Testlardan foydalanish haqidagi dastlabki ma'lumotlar ingliz olimi Fisherning 1864 yilda e'lon qilingan «Scale books» kitobida, Amerika olimi J.I.Royoshning «Orfografiya — bilimlarni tekshirish» jadvalida (1884), nemis olimi Ebbengausning (1897) nuqtali bo'lib qoldirilgan matnlarida keltirilgan. XIX asrning dastlabki o'tgan yilida maktabda o'zlashtirishni aniqlashga xizmat qiluvchi testlar Germaniyada, keyinchalik AQShda yaratilib yanada rivojlantirilgan. Hozirgi paytda bunday testlar Buyuk Britaniya, Skandinaviya, Niderlandiya, Turkiya, AQSH, Germaniya maktablarida muvaffaqiyat bilan qo'llanib kelinmoqda.

Testlar umuman quyidagi qismlarga bo'linadi: a) psixologik; b) pedagogik; s) sotsiologik. Psixologik testlar — shaxsning psixologik xususiyatlarini, uning intellektual tomonlarini o'rganadi va aniqlaydi. Pedagogik testlar ta'lim- tarbiya jarayonida bilimlar darajasini aniqlaydi. Sotsiologik testlar — shaxsning ijtimoiy tomonlarini o'rganadi va aniqlaydi. Bu yerda ko'proq pedagogik testlar haqida to'xtalib o'tishga to'g'ri keladi. Pedagogikada qo'llanadigan testlar predmet testlari deb ataladi. Predmet testlari har bir predmetdan o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, umumlashtirish, sistemalashtirish, o'zlashtirish darajasini aniqlash va baholash maqsadlariga qaratilishi mumkin. O'quv yili davomida ta'lim- tarbiya jarayonida yuqoridagi test formalarining istalganidan foydalanish mumkin. Bitirish va kirish imtihonlarida programmalashtirilgan testlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Test varianti qancha ko'p bo'lsa, sinov natijasi shuncha obyektiv bo'ladi. Testologiyaning fan sifatida shakllanish bosqichlari. Testologiya va uning faoliyat sohalari. Kasbiy ta'lim yo'nalishlari talabalarni ilg'or pedagogik texnologiya va uni o'quv jarayoniga joriy etish bo'yicha tizimli axborotlar bilan qurollantirish maqsadida yaratilgan. Testshunoslik asoslari mazmunini yoritishda uning odatdagi o'qitish usullaridan farq qiluvchi jihatlari, O'zbekiston

ta'lim tizimiga uni joriy etishning ahamiyati, test topshiriqlari shakllari, ularni tuzish hamda pedagogik texnologiyaning tamoyillari va qoidalari, o'quv materialini to'la o'zlashtirish g'oyasini vujudga kelishi va uning amalga oshirish usullari bayon etilgan. Har bir mavzuga oid mustaqil ta'lim uchun topshiriqlar va turli shakldagi nazorat testlari berilgan. Tuzilgan test topshiriqlari faqatgina o'zlashtirishni nazorat qilibgina qolmay, balki o'rgatuvchi (o'qituvchi) funksiyani ham bajaradi. Chunki, bu test topshiriqlarini yechish jarayonida mavzularni mustaqil ravishda o'zlashtirishga ham erishiladi.

1.1. Testlashtirishning predmeti va obyekti.

Obyekt va predmet o'rtasidagi uslubiy farq tadqiqot vazifasining muvaffaqiyatli yechimining kaliti bo'lmasa-da, bu farq yosh mutaxassisga nafaqat sertifikatlash va malaka ishini topshirishda rasmiy ravishda qabul komissiyasidan o'tishga yordam berishi mumkin, balki u nimani o'rganayotganini chuqurroq tushunishga ham yordam beradi.

Tadqiqot vazifalariga professional baholash faoliyatining bir turi sifatida qurilgan testlashtirish juda aniq maqsad va obyektga ega. Agar siz texnik qurilmani (masalan, kompyuter yoki avtomobilni) sinovdan o'tkazayotgan bo'lsangiz, baholash faoliyatingizning obyekti texnik qurilmaning o'zi bo'lib, subyekt siz hozirda baholayotgan (tekshirayotgan) funksiyasidir. Texnik testologiya muammolari texnik qurilmalarni testlashtirish (diagnostika) sohasidagi ba'zi misollar psixologik, ta'lim va kadrlar (professional) test sohalarida nima sodir bo'layotganini yaxshiroq tushunish imkonini beradi. Psixologik, ipedagogik yoki texnik testlashtirish bilan bog'liq jarayon bir biriga yondash testlashtirish yoki biror obyektning xususiyatlarini tekshirishni iofda etsa-da, lekin bu hollarda obyektlar bir-biridan farq qiladi. Psixologik testlashtirishda (yoki psixodiagnostikada) shaxsning ruhiy xususiyatlari: xususan, idrok, tasvir, diqqat, xotira kuchi, fikrlash ijodkorligi, temperament, xarakter va motivatsiya xususiyatlari, etc. In ta'lim test ishi, mavzu bilim, ko'nikma, ko'nikma va bilim qobiliyatlari, ammo, yaqinda bir umumiy va yanada murakkab tushunchasi bilan birlashgan.

Testlashtirish tushunchasini tatbiq qilayotgan vaqtda u keng ma'noga ega ekanligi, ya'ni psixologik testlashtirish, pedagogik testlashtirish va o'rni kelganda texnik jihozlarni va texnika xususiyatlarini aniqlashda ham qo'llanilishi mumkinligini e'tibordan chetda qoldirmalik muhim.

Shunga ko'ra psixologik testlashtirishning (psixodiagnostika) predmeti insonning psixik xossalari, ya'ni idrokning konstantligi, diqqat ko'lami, xotiraning mustahkamligi, tafakkurning kreativligi, tempeament qirralari, xarakter va motivatsiya xususiyatlarini baholashdan iborat.

Pedagogik va ta'lim jarayonidagi testlashtirishning predmeti ta'limdagi kompetensiyalar, kadrlar faoliyatidagi professional faoliyatni testlashtirishda esa kasbiy faoliyat samaradorligiga ta'sir ko'rsatuvchi kasbiy kompetensiyalar predmet hisoblanadi

Testlashtirishning gumanistik yo'nalishga xos predmet va obyeki masalasiga aniqlik kiritishda quyidagi munosabatlar ifodalanishini keltirib o'tish maqsadga muvofiq.

	Gumanistik testlashtirish obyekt-inson	
Psixologik testlashtirish: obyekt-inson	Ta'limdagi testlashtirish: obyekt-inson	Professional (kadrlar) faoliyatni testlashtirish: Obyekt-inson
Predmeti: psixik xossalari	Predmet: O'quv kompetensiyalari	Predmet: Kasbiy kompetensiyalar

1-rasm. Gumanistik sohalardagi testlashtirishning predmeti va -obyekti o'rtasidagi munosabatlar

Testologiyaning predmeti va obykti

Testlashtirish va testologik tadqiqot aralashtirish kerak emas- ular bir biriga bo'lii bo'lsa-da, ammo bu ikki xil faoliyatdir. Testologiya fanining predmeti va obykti metodologik fan sifatida amaliy tekshirish (testlashtirishdan) dasturining predmeti va obyktidan bir muncha farq qiladi. Testologik tadqiqotda bevosita obyekt-bu metodika yoki metodikalar (ko'plikda), uning predmetini esa ushbu obyektning (metodikalar) funksional xususiyatlari, ya'ni testlarning psixometrik (metrologik) sifatlarini o'rganishdan iborat. Shunday qilib, metodologik testologiya texnologik jarayonlarga, test metodlaridan amaliy foydalanuvchilarning texnologik (uslubiy) qurollanishiga yo'naltirilgan maxsus fandır. Har safar obyekt sifatida muayyan shaxsga ega bo'lgan metodikadan amaliy foydalanuvchidan farqli o'laroq, testologning faoliyat obykti aynan faoliyat vositasi-metodikadir.

Test metodining xususiyatlarini o'rganuvchi olim aniq odamlarni tekshirishning amaliy vazifasini emas, balki muayyan metodikaning imkoniyatlarini tekshirishning ilmiy-metodik vazifasini hal etadi. Metodikaning psixometrik (testologik) xususiyatlarini tekshirish jarayonida test tadqiqotchisi muayyan ilmiy farazlar orqali bu metodikaning funksional xususiyatga ega (yoki ega emas) ekanligi bilan ularni o'rganadi.

Testologiyada testlarning funksional sifati odatda "psixometrika" deb ataladi. Bu terminologik an'ana umuman psixologik testning torroq sohasiga aloqadordir. Bu esa universal testologik atamalar ishonchlilik, validlik, reprezentativlik orqali yaqqol metodikaning sifat ko'rsatkichini ta'minlaydi.

Testologiyaning fanlar tizimidagi o'rni

Testologiyaga berilgan izoh asosida, u faqat psixologiya yoki pedagogikaga aloqador fan sifatida yondashish noto'g'ridir. Shu boisdan ham testologiyaning fanlar tizimidagi fan sifatida munosabat bildirish muhimdir. Metrologik munosabatlarga aloqador fan sohalari

testologiyaning ma'lum talablari va prinsiplariga bo'ysunadi. Shuning uchun bu boradagi mulohazalarga izoh sifatida quyidagi ma'lumotlar jamlamini taqdim etish maqsadga muvofiq.

Testologiya va sotsiologiya

Sotsiologik test - bu qiziqish xususiyatlari to'g'risida ishonchli va asosli ma'lumotlarni olish uchun Respondentga taqdim etilgan sotsiologik usullar bilan tanlangan fikrlar tizimi.

Testologiya va sotsiologiya:

- Universallik - o'rganilayotgan hodisaning eng umumiy muhim ko'rsatkichlarini o'z ichiga olgan texnik, bu deyarli har qanday sotsiologik tadqiqotda undan foydalanish imkoniyatini ochib beradi;
- Yaxlitlik - sotsiologik testning turli o'lchamlarini bitta integral ko'rsatkichga ifodalash qobiliyati;
- Sifat - sotsiologik test ishonchliligi va asosligining statistik ko'rsatkichlari bilan "tasdiqlangan" bo'lishi kerak;
- Standartlashtirish - o'rganilayotgan hodisaning jiddiyliги nuqtai nazaridan olingan natijalarni izohlashga imkon beradigan o'rganilayotgan hodisaning "normalari" ni o'rnatish;
- Ixchamlik - sotsiologik testning ommaviy so'rovlarda foydalanish uchun yetarlicha ixcham bo'lishidir ;
- "ta'sirchanlik" - ixchamlikni talab qilgan holda, sotsiologik test qabul qilinadigan o'lchov aniqligiga ega bo'lishi;
- Obyektivlik - o'lchov maqsadi test natijalarini qalbakilashtirishdan qochadigan, respondentdan yashirilishini ifodalaydi.

Sotsiologik tadqiqotlarda qo'llaniladigan testlar:

- Interpretativ test;
- Rasm test;
- Shaxslararo munosabat testi;
- Holat test;

- Jamoaning o‘zini o‘zi attestatsiya testi
- Blankali testi
- Konstruktiv test
- impressiv test
- konstitutiv test
- Apparaturali test

Sotsiologik so‘rovnoma:

So‘rov - bu savolga empirik darajada tadqiqot muammosini aks ettiruvchi savollarga javob beradigan odamlarning og‘zaki yoki yozma murojaatiga asoslangan birlamchi sotsiologik ma’lumotlarni olish usuli. Bu odamlar ongida kuzatiladigan ijtimoiy jarayonlar va hodisalarni o‘rganishga imkon beradi. So‘rovnoma turlarining tasnifi: – Anketalashtirish; – IntervY.

- Ekspert so‘rov.
- Sotsiometrik so‘rov.
- Testlashtirish.
- Standartlashtirilgan so‘rov - tayyorlash.
- Standartlashtirilmagan - anketa
- Kombinalashtirgan;
- Klinik - keng mavzular bo‘yicha.
- Yo‘naltirilgan - tor mavzudagi.
- Panelli - bir xil respondentlarning bir nechta so‘rovnomalarni o‘tkazish;
- Trend - tanlanmani saqlamagan holda bir obyektga takroriy so‘rov o‘tkazish.

Sotsiologik anketa

Sotsiologik anketa - bu obyektlarning soni va sifatini aniqlashga qaratilgan tadqiqot mavzusi va sifatini aniqlashga qaratilgan yagona ma’no bilan birlashtirilgan so‘rovlar tizimi.

Uning maqsadining asosi tadqiqotchiga ishonchli ma'lumot berishdir. Bu respondent tomonidan qabul qilingan matnga muammoning tarjimasini bildiruvchi so'rovlar tizimi.

Savol vosita sifatida.

Savolning vazifasi tadqiqotchi kerakli ma'lumotlarni olish vositasidir. Qiyinchilik shundaki, bitta savol turli xil odamlarga yuboriladi, ularning har biri buni tushunishi kerak, tushunish uchun hech kimni xafa qilmang, chunki savol uni tushunishni talab qiladi.

Testologiya va tibbiyot

Qon tarkibidagi glyukoza darajasini o'rganish ekspress-testi;

VICH-infiksiyasini ekspressiv o'rganish;

Silni aniqlash ekspressiv testi;

Gepatit S (HCV)ga ekspress test;

Gepatit V ga ekspress test; Narkotikka ekpress test.

Alsgeymerni aniqlashga testlar –

Neyropsixologik testlashtirish.

- Mini-psixologik testlashtirish.
- Rasm chizishga asoslangan testlar.
- Matni yashirin saqlanadigan testlar.

Neyropsixologik testlashtirish

Sinovning ushbu turi mutaxassis tomonidan qabulxonada o'tkaziladi. Qoida tariqasida, integratsiyalashgan yondashuv kasallikning oxirlashuvidan 5-7 yil oldin dastlabki tashxisni kafolatlaydi.

Mini psixologik test

Ushbu test, oldingi singari, shifoxonada o'tkaziladi va bemorga hal qilishni taklif etadigan kichik vaziyatli vazifalardan iborat:

muammoli vaziyatni modellashtirish va bemor tomonidan uning yechimini kuzatish; diqqatni tekshirish;

potensial bemorning matematik qobiliyatini va o'qish qobiliyatini

tekshirish; bemorning xotirasi qobiliyatini sinab ko'rish (qisqa muddatli va tezkor).

Testologiya va texnika

- Audio apparatlarning texnik jihatlarini baholashga xizmat qiluvchi baholash vositalari.

- Qo'loqchin va kuchaytirgichlarni texnik testi

Quloqchin va kuchaytirgichlarni texnik testi

– Eshitish vositasining chastotaga javobi (chastotali javob).

– Eshitish vositasining chastota balansi.

– Eshitish vositasi empedansi.

– Eshitish vositasini o'lchash uchun texnik stendlar.

– Kuchaytirgichning chastotali javobi (chastotali javob).

– Kuchaytirgichning to'liq chiqish qarshiligi (empedansi).

– D / A konvertorlari uchun dinamik diapazon.

– Yangi Astra 2G' sun'iy yo'ldoshining texnik testidan o'tkazish;

– NTV texnik testlari

Testologiya va pedagogika

Pedagogik test - bu pedagogik testlardan foydalanishga asoslangan talabalar bilimini o'lchash shakli. Bunga sifat testlarini tayyorlash, testlarni amalda o'tkazish va natijalarga keyinchalik ishlov berish kiradi.

Pedagogik test - bu test topshiriqlari tizimidan, natijalarni o'tkazish, qayta ishlash va tashlil qilishning standartlashtirilgan protseduralaridan iborat ta'lim oluvchilar bilimini baholash vositasi. ***Psixologiya va testologiya***

Psixologik testlar bu o'zingizni yaxshiroq anglash, o'zingizning kimligingizni anglash, muayyan vaziyatlarda o'zingizni qanday tutishingiz, fe'l-atvoringiz va qobiliyatingizni o'rganish va baholashning oson va qulay usuli.

Amaliy testologiya tashkiliy-texnologik fan sifatida

"Test va testologiya nima?" tushunchasiga yana bir bora murojaat qilganla yangi bir atamaga duch kelinadi, ya'ni "amaliy testologiya" tushunchasidan foydalanishga zarurat tug'iladi. Ushbu tushuncha "psixometriya" ning an'anaviy tushunchasidan kengroq bo'lib, kamida ikki sababga ko'ra tafovutlanadi:

1) nafaqat ruhiy xususiyatlar, balki ta'lim va kasbiy faoliyat uchun muhim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar ham o'lchanadi

(sinaladi).

2) test sinovlarining o'zi ushbu testning amalga oshiriladigan logistik va tashkiliy-psixologik shart-sharoitlarini hisobga olgan holda kengroq mazmunda ko'rib chiqiladi.

Ushbu ikki tafovutdan kelib chiqib, amaliy testologiyani umumiy tafsilotini quyijagi mulohazalarga ko'ra mohiyatini taqdim etamiz. Amaliy testologiya tashkiliy-texnologik fan sifatida talqin etiladi. Psixometriyaning barcha talablariga javob beradigan mutlaqo yorqin test usuli noqulay kontekstda joylashtirilsa, ya'ni tashkiliy-texnik va tashkiliy-psixologik shartlarning haqiqiy tashkilotda amalga oshirilishi uchun tayyorligini hisobga olmagan holda foydasiz va hatto zararli natijalar berishi mumkin. Bundan tashqari, test sinovlari jarayonini boshqaradigan (tashkil etadigan) test sinovlari yoki amaliy sinovchilarning yetarli xatti-harakatlari haqida yemas. Bu juda yetarli bo'lishi mumkin, lekin ... bu boshqaruv (LPR) yetarlicha sinov natijalarini sezmagani uchun tayyorlangan muhim ahamiyatga ega. Bu yerda xodimlarning erishish motivatsiya darajasini o'lchash uchun kompyuter usuli o'ynab sarflanadi, lekin foydalanuvchi eng va eng kamida sabablar ro'yxatlarini qarab, agar - ishchilar, albatta, "nima qilish" bilmaydi, jarayonida barcha ishtirokchilar ham juda yetarli ishlashi, aslida barcha belgilangan harakatlar o'sha investitsiya vaziyatni o'zgarmaydi.

Agar tashkilotchilar ham, rahbariyat ham natijalar bilan nima qilishlarini oldindan o'ylab ko'rmagan bo'lsalar, natijalar aniqlangandan keyin qabul qilingan qarorlar xodimlar uchun psixologik jarohatli, norozilik va rahbariyatga ishonchsizlik ortishiga olib kelishi mumkin. Ayni paytda hech narsa rasmiy ravishda o'zgarmagan kishilarga ham ta'sir qiladigan bu

umumiy salbiy ta'sir, tanlab qabul qilingan qarorlarning xodimlarning ayrim qismiga nisbatan unchalik katta bo'lmagan ijobiy ta'sirini butunlay ustun qo'yishi mumkin.

Boshqaruv qarorlarini proaktiv rejalashtirish zarurligi haqidagi tezis: test natijalariga asoslangan boshqaruv qarorlarining mumkin bo'lgan variantlari test ishtirokchilari uchun testning o'zidan oldin ham ochiq shakllantirilishi kerak.

Bunday tezis tor ma'nodagi psixometriya vakolatiga kirmaydi, lekin u tashkiliy psixologiya yutuqlarini hisobga oluvchi intizom bo'lmasdan o'z maqsadlarini amalga oshira olmaydigan keng tushunilgan "amaliy testologiya" vakolatiga kiradi.

Tashkilotda sinov-bu aniq chora-tadbirlar dasturi bo'lib, u keng ma'noda tushunilgan tashkiliy kontekstni hisobga olgan holda muvaffaqiyatli amalga oshirilishi va amalga oshirilishi mumkin bo'lgan murakkab loyihadir. Shuning uchun "amaliy testologiya" bir tomondan psixometriyaning (gumanitar o'lchamlar fani), ikkinchi tomondan esa tashkiliy psixologiyaning aralash kombinatsiyasi sifatida rivojlanishi kerak va bo'ladi. Natijada, muayyan tashkilotning mavjud imkoniyatlariga mos keladigan murakkab ofis texnologiyalari yechimlarini ifodalovchi muayyan loyihalarni olishimiz kerak.

Nazorat savollari:

1. Testologiya tushunchasi qanday ma'noga ega?
2. Testlashtirish va testologiya tushunchalarni qanday bog'lash mumkin?
3. Testlashtirish obyekti va predmeti nimalardan iborat?
4. Testologiyaning predmeti va obyektini nimalar ifodalaydi?
5. Testologiya tarmoqlariga nimalar kiradi?
6. Sotsiologiyada qo'llaniladigan qanday baholash vositalari mavjud?
7. Tibbiyot testlarga namunalar keltiring.
8. Texnika testlarining o'ziga xosligi nimada?
9. Pedagogikada testlashtirish nima?
10. Psixologik testlashtirishning mohiyati.
11. Amaliy testologiya qanday fan?

2-MAVZU. TESTOLOGIYANING ASOSIY METROLOGIK TUSHUNCHALARI

Reja:

- 2.1. Psixometrik testlar va ularning kvazio'lchash testlardan farqi.
- 2.2. Test kaliti, meyorlari, quruq va standart test ballari.
- 2.3. Testologiyaning asosiy metrologik tushunchalari: 2.3.1. Ishonchlilik
- 2.3.2. Validlik.
- 2.3.3. Rerezentativlik.
- 2.3.4. Haqqoniylik

Tayanich so'zlar: psixometrika, kvazio'lchash testlari, haqqoniylik, rezentativlik.

Psixometrik testlar va ularning kvazio'lchash testlardan farqi.

Testologiyaning murakkabroq tushunchalariga murojaat qilganda "psixometrik testlar" tushunchasini aniqlamasdan ilojimiz yo'q. Psixometrik testlar bilan boshqa, faktik jihatdan o'lchab bo'lmaydigan testlar o'rtasidagi farqni aniq shakllantirish uchun testning psixometrik xususiyatlari tushunchasini qandaydir tarzda kiritish kerak. Psixometrik testning eng yuzaki farqlovchi xususiyati undagi vazifalar soni (va shunga mos ravishda test sessiyasining davomiyligi) hisoblanadi. Psikometrik testlar, odatda, 30 tadan kam bo'lmagan vazifalar, topshiriq, savolmulohazalardan iborat bo'lgani singari kvazio'lchash testlarida bu holat 15 savollaridan ko'p emas. Lekin, albatta, bu juda yuzaki va ishonchli farqlovchi xususiyat emas. Ba'zan hatto professional mo'ljallangan testlar ham ommabop jurnallarda ham taqdim etilishi mumkin, ammo uning mazmuni yetarlicha ifodalanmay umumiy ma'lumotlar bilan cheklanadi.

Masalan bu borada quyidagi so'rovnoma bilan bog'liq umumiy holatni keltirib o'tamiz.

Mashhur jurnallarda "testlar" bo'limini ochganingizda (yoki ommabop testlar bilan saytga tashrif buyuring), odatda test natijalari talqinida shunday xususiyat uchraydi: test balli shkalasidagi har bir intervalga ma'lum, ko'pincha yorqin va kulgili xulosa beriladi-tavsiyanoma. Masalan, mashhur "Fan va hayot" jurnalida ommabop test sifatida G.Ayzenkning "psixologik amaliyot" test-so'rovnomasi "Temperamentingiz qanday?" kategoriyasida chop etilgan, Jurnalning oxirgi sahifasida topishmoqlar, krossvordlar

va shu bilan birga testlar uchun transkript (to'g'ri javoblar) bor edi. Shunday qilib, men farqlash uchun quyidagi yo'l ifodani keltirish. G.Ayzenkning "Ekstraversiya-introversiya va neyrotizmni aniqlash testi" (EPI).

Sizning temperamentingiz?

0-12- introvert;

13-24-ekstravert.

Boshqa oraliq ko'rsatkichlar mavjud emas.

G.Ayzenkning "Ekstraversiya-introversiya va neyrotizmni aniqlash testi" (EPI)ning natijalarining to'liq tafsiloti ilmiy tadqiqotlarda quyidagi meyoriy ko'rsatkichni o'zida aks ettiradi. Quyida esa ushbu meyor keltiriladi.

Ekstraversiya — introversiya:

19-24 — yaqqol ekstravert,

15-18 — ekstravert,

12-14 — ekstraversiyaga moyillik,

12 — o'rtacha ko'rsatkich,

10-12— introversiyaga moyillik,

6- 9 — introvert,

0-5 — chuqur introvert.

Agar birinchi meyoriy ko'rsatkich bilan ikkinchi holatni taqqoslaydigan bo'lsa, psixometrik test va kvazio'lchash testlarining taofuti to'g'risida tasavvur hosil bo'lishi shubhasiz.

Jiddiy psixometrik (yoki metrologik) testlar statistik test normalariga asoslangan bo'lib, unda markaziy interval (o'rtacha qiymatlar, "norma koridori" deb ataladi) hech qanday aniq belgilangan izohni nazarda tutmaydi. Ushbu intervalni egallash bir vaqtning o'zida bir nechta butunlay boshqa narsalarni anglatishi mumkin:

- 1) Kamolot belgisi (inson, albatta, miqyosdagi qutblarga xos bo'lgan qutb xususiyatlariga ega emas, ya'ni temperament turi so'rovnomasi bilan bizning

misolimizda u mo'tadil ekstrovert va mo'tadil introvert bo'lib, uning xatti-harakati strategiyasini vaziyatga mos ravishda o'zgartiradi va juda moslashuvchan odam bo'lib chiqadi),

2) tashxisdan yashirin qobiliyat, ishonchli javob evaziga ikki mumkin strategiyasi namoyon bo'ladi: javoblar strategiyasi tasodifiy tanlash (to'g'ri yozilgan test anketalar to'g'ridan-to'g'ri va teskari savollar o'z ichiga olgan, bu strategiya har doim Markaziy intervalda o'rin olishga olib keladi) yoki muqobil va muvozanat javoblar strategiyasi haqiqiy-yolg'on (bu strategiya ba'zan "median" deb ataladi shkala markaziga olish uchun ongli oriyentatsiya).

Shunday qilib, professional mo'ljallangan, metrologik (normalangan) sinov shkalasida "ekstrovert — intravert" yoki "bilimdon-johil" kabi xulosalarning ikki xonali meyor emas, balki "ekstrovert-o'rta noaniq — introvert", "bilimdon-o'rta noaniq — johil" kabi uch xonali meyor qo'llaniladi.

Ko'rib turganingizdek, statistik normalangan shkalalar (normal taqsimotning Gaus modeliga asoslangan) asosida o'tkazilgan testlar uchun o'rta guruh ikkita ekstremal - 68 foizga nisbatan ancha ko'p mavzularni o'z ichiga oladi. Lekin u har qanday "qiziqarli tashxis" holda subyektlarining deyarli uchdan ikki qismini qo'yib juda zerikarli bo'ladi. Aks holda sinov uning asosiy ma'nosini yo'qotadi, chunki ommabop va maishiy test ustalari, uni ko'zga olmaydi-jurnalining xaridor (sayt mehmon) uchun qo'shimcha tijorat o'lja bo'lishi uchun testlardan foydalanadi.

Agar psixometrik testlar va ulardan oydalanuvichlarga quyiladigan talab asosida kvazio'lchash testlardan farqini yana bir bora tafovutlanishini keltirib o'tish mumkin.

Psixometrik o'lchash testlariga qo'yiladigan talablar

1. O'lchaydigan metodikalar (testlar).

a) maqsad, predmet va metodiklarni qo'llash sohasini bir xillikda shakllantirish;

b) testni o'tkazish tartibini foydalanuvchi uchun qulay, yaroqli bir

xil algoritm ko‘rinishiga keltirishi lozim (yoki kompyuterga);

v) qayta ishlash tartibi statistik asoslangan hisoblash metodlari va test ballarini standartlashtirishni o‘z ichiga olishi lozim (statistik yoki mezon test meyorlari bo‘yicha). Test ballari asosida chiqarilgan xulosalar ularning statistik ishonchlioligini ehtimollik darajasini ko‘rsatishi kuzatiladi;

g) test shkalalari representativligi, ishonchliligi, validligi qo‘llanilishi sohasi bo‘yicha tekshirilgan bo‘lishi kerak (standartlashtirilgan tadqiqotni amalga oshirish imkoniyatini beradigan);

d) o‘z-o‘zi haqida hisob berishga asoslangan tadbirlari natijalarning ishonchliligini nazorat qilish, ishonchsiz bayonnomalarni avtomatik saralash vositalari bilan ta‘minlangan bo‘lishi kerak;

ye) metodikalarning barcha standartlarini davriy korreksiyalash maqsadida test ma‘lumotlarining bazasini shakllantirish.

2. Ekspertlar metodlari.

a) metodikaning maqsadi, predmeti va qo‘llanilish sohasini bir xil mazmunda shakllantirish. Ishonchli ma‘lumotlarning olishni zarur kasbiy bilimlarga ega bo‘lgan yetarlicha miqdordagi ekspertlar ta‘minlaydi;

b) yo‘riqnomalar bir xil mazmunga egaligi bo‘yicha ma‘lumotlar to‘plami asosida ekspertlar sinovdan o‘tgan bo‘lishi kerak;

v) natijalarni qayta ishlash standartlashgan, har qanday ekspertga oraliq ma‘lumotlarni bir xilda talqin etish imkonini beruvchi bo‘lishi kerak;

g) metodikalarning barcha standartlarini davriy korreksiyalash, foydalanuvchilarni tayyorlash va qayta tayyorlash maqsadida test ma‘lumotlar bazasini shakllantirish.

Metodik vositalar psixologlar faoliyatini muvofiqlashtiruvchi mahalliy komissiyada attestatsiyadan o‘tishi kerak. *Testlardan foydalanuvchilarga qo‘yiladigan talablar:*

a) umumiy nazariy-metodologik tamoyillarni bilishi va amaliy qo'llashni; differensial psixometriya asosidan foydalanishni; psixodiagnostik adabiyotlarni tahlil; axborotlar va test vositalar bankini yaratish;

b) test ma'lumotlari asosida qabul qilingan qarorlar uchun, metodikalarning prognostik validligi va reprezentativlik mosligini ta'minlashga mas'ul;

v) diagnozning zarur ishonchlik darajasini testlashtirish yoki ekspert baholashni qo'llash bilan ta'minlash;

g) minimal yo'qotish maksimal ishonchlikka ega bo'lgan - eng samarali diagnostika asosida test batareyalarini ishlab chiqish;

d) qo'llanilish sohasida metodikalarni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlarini o'tkazish;

ye) metodikalarni standartlashtirish, ballarning hisoblash, ma'lumotlarni talqin etish, kasbiy yaroqlikni prognozlash talablariga rioya qilish;

j) psixodiagnostikaning metodik vositalarini to'g'ri foydalanish va tarqatish;

z), tekshiriluvchining shaxsiy ishonchi asosida olingan psixodiagnostik axborotlarni konfidentsialligini ta'minlash;

i) psixodiagnostik metodikalarni ishlab chiquvchilarning mualliflik huquqlarini himoyalash bo'yicha talablarni bajarish.

Kvaziizo'lchashlar. Kvaziizo'lchashlar, o'zini o'zi anglashi uchun xizmat qiladigan, ammo ma'lum vaziyatlarga xos bo'lgan inson xulq-atvorini ilmiy o'lchash va prognozlash uchun baholash instrumenti emas.

Test kaliti, meyorlari, quruq va standart test ballari.

Testologiyada asosiy o'lchash tartibi testni juda ko'p o'tkazish (javoblarni yig'ish) emas, balki olingan javoblarni qayta ishlashdir. Test natijalarini qayta ishlashda ma'lum metrologik algoritm amalga oshiriladi, bu esa belgilangan javob protokolini test balli shkalasida ma'lum qiymat (nuqta) da ko'rsatishga olib keladi. Eng oddiy va eng tipik holatda

bu algoritm test topshiriqlariga to'g'ri javoblar yig'indisini hisoblashga tushadi. Bu holatda, bu miqdor qanchalik yuqori bo'lsa, o'lchangan mulk miqyosida test ballari qanchalik yuqori bo'lsa-da, bu bayonotning orqasida taxmin qilingan sababiy munosabatlar aksincha bo'lsa-da: o'lchangan xususiyat shkala bo'yicha qanchalik yuqori bo'lsa, u to'g'ri hal qilishga tayyor.

Test ballari hisoblashning bunday arziyas usuli foydalanuvchidan "test kaliti" degan tushunchani yashiradi va u umumbashariy tushuncha shaklida shakllanmaydi.

Testning kaliti — test ballari shkalasida javoblar bayonini ifodalovchi formula yoki algoritm.

"Kalit" haqida so'z borganda yanada universal ko'rinishi eng oddiy ta'lim testlarini emas, balki, masalan, shaxs xususiyatlarini yoki ijtimoiy munosabatni o'lchash uchun foydalaniladigan test-

so'rovnomalarini ko'rib chiqqanimizda paydo bo'ladi. Bu holda, tez-tez "teskari savollar" deb atalmish qoida ishlatiladi — bunday, qaysi

"teskari kalit" tizimlashtiriladi. Tavakkalchilik test so'rovnomasida teskari savol namunasi: "yetti marta o'lchab bir kesing", degan naqlga qo'shilasizmi?".

Testlar ustida ishlash jarayonida yana bir tushunchaga duch kelinadi.

Bu test meyorlaridir.

Test meyorlari-muayyan diagnostik topilmalar yoki boshqaruv qarorlari bilan bog'liq oraliqlarni (shkala maydonlarini) ajratuvchi test balli shkalasidagi chegaralar.

Test meyorlari-muayyan diagnostik topilmalar yoki boshqaruv qarorlari bilan bog'liq oraliqlarni (shkala maydonlarini) ajratuvchi test balli shkalasidagi chegaralar.

Xom ballarni standart ballarga aylantirish uchun formula yoki jadvalni qurish tartibi miqyos deb ataladi. O'lchashning eng oddiy usuli (eng keng tarqalgan) - namuna o'rtacha va standart og'ishning statistik parametrlariga asoslangan chiziqli standartlashtirish.

Testlarning psixometrik xususiyatlari

1. Ishonchlilik

2. *Validlik*
3. *Reprezentativlik.*
4. *Haqqoniylik.*

Metodikalarning ishonchliligi

Psixodiagnostik o'lchovlarning aniqligi va sinov natijalarining tashqi tasodifiy omillar ta'siriga barqarorligini aks ettiradigan texnikaning o'ziga xos xususiyati. Ishonchlilik, xuddi shu mavzular bo'yicha takroran tadqiqotlar olib borilganda, test natijalarining takrorlanishini anglatadi. Shunday qilib, aytish mumkinki, metodologiyaning ishonchliligi, olingan natijalar qanchalik ishonchli ekanligi to'g'risida xulosa chiqarishga imkon beradi.

Psixologik tadqiqotlar natijalariga odatda omillar hisobga olinmagan katta miqdordagi ta'sir ko'rsatiladi (hissiy holat va charchash, agar ular o'rganilayotgan xususiyatlar doirasiga kirmasa; fizik omillar: tadqiqot olib borilayotgan xonaning yoritilishi, harorati va boshqa xususiyatlari; subyektlarni tekshirishga undash darajasi; eksperimentator shaxsining ta'siri). Tadqiqot holatidagi har qanday o'zgarish ba'zilarining ta'sirini kuchaytiradi va sinov natijasiga boshqa omillarning ta'sirini susaytiradi.

Demak, sinov tadqiqotlari natijalarining umumiy tarqalishi (o'zgarishi) ikkita sababning ta'siri natijasida keltirilishi mumkin: o'lchanadigan mulkning o'ziga xos bo'lgan o'zgaruvchanlik va o'lchash tartibining beqarorlik omillari.

Keng ma'noda, sinovning ishonchliligi - bu test natijalarida subyektlarda aniqlangan tafovutlar o'lchangan xususiyatlardagi haqiqiy farqlarning aksi va tasodifiy xatolarga qay darajada taalluqli bo'lishining o'ziga xos xususiyati.

Ishonchlilik xususiyatlarini aniqlashning to'g'ridan-to'g'ri usullari bilan bog'liq bo'lgan tor ma'noda ushbu ko'rsatkich ko'rsatkichlari bir xil predmetlarga nisbatan uni dastlabki va takroriy foydalanish paytida olingan natijalarning moslik darajasi deb tushuniladi.

Turli xil (lekin tabiatda taqqoslanadigan) test obyektlarining turli xil to'plamlaridan yoki so'rov sharoitlarini boshqa o'lchovlaridan foydalangan holda turli vaqtlarda

Bir sifatni o'lchaydigan testni o'tkazishda test mavzularining bahosini taqsimlash, ideal holatda, normal taqsimot bilan mos keladi va bu holda tafovut "to'g'ri" bo'ladi (ya'ni aks

ettiradi) faqat o'lgangan atribut). Sinov ballari bo'yicha har bir fan ma'lum bir joyni egallaydi va nazariy jihatdan bu joy namunaning har bir a'zosi uchun doimiydir. Bunday holda, xuddi shu shaxslar tomonidan bir necha marta test o'tkazish, birinchi darajaga o'xshash baholash shkalasi bo'yicha joylarning taqsimlanishini ta'minlashi kerak. Keyin o'lchash vositasi sifatida texnik iloji boricha aniq va ishonchli.

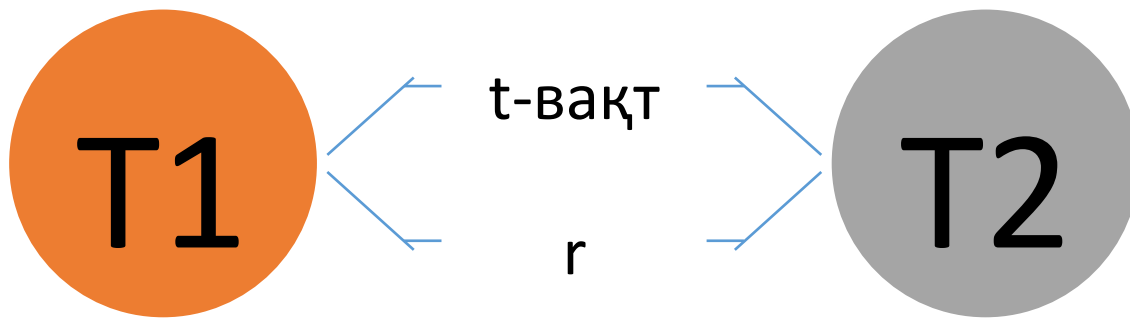
Oddiy taqsimot - bu o'zgaruvchilarni nazariy taqsimlash turi. Bu nisbatan mustaqil omillar ta'siri ostida xarakteristikani (o'zgaruvchini) o'lchashda kuzatiladi. Undagi haddan tashqari qiymat juda kam, o'rtacha qiymatga yaqin.

Agar biz ideal holatdan uzoqlashsak, unda ikkinchi imtihon davomida predmetlarning haqiqiy baholari va reytinglari o'zgaradi va ularning taqsimlanishi birinchisidan boshqasiga farq qiladi. Bunday holda, yangi taqsimotning o'zgarishi o'lchov xatosining o'zgarishi qiymati bo'yicha boshlang'ichga nisbatan yuqoriroqdir. (O'lchov xatosi - bu individual o'lchovlarning aniqlik darajasining statistik o'lchovidir.) Sinovning ishonchliligi o'lchov xatosi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u tasodifiy doimiy omillar ta'siri ostida o'lchanadigan qiymatning tebranishlarining mumkin bo'lgan oralig'ini ko'rsatadi.

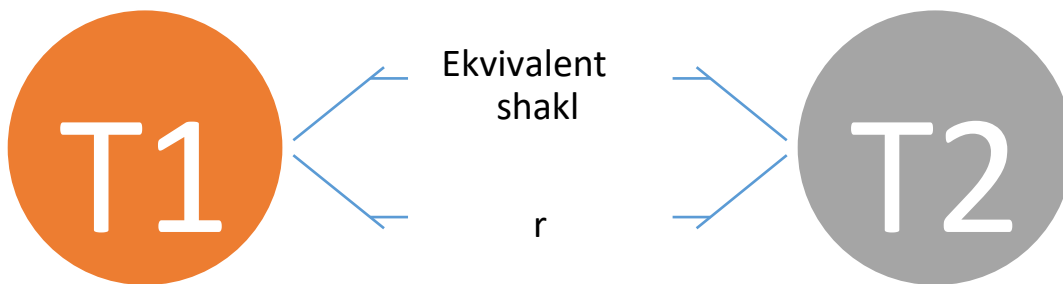
Amalda, ishlatiladigan usullarning ko'pchiligida, 0,7-0,8 dan oshadigan ishonchlilik omillarining qiymatini olish kamdan-kam uchraydi. Olingan koeffitsiyent +0,75 dan past bo'lmaganda, usul ishonchli deb tan olinadi

- +0.85. Ishonchlilik sinovlari bo'yicha eng yaxshi ko'rsatkichlar koeffitsiyentlarini beradi +0.90 yoki undan yuqori. (Korrelyatsiya koeffitsiyenti - normativ miqdoriy indikator bo'lib, soat o'zgarishi - 1.00 dan +1.00 gacha va ikki o'zgaruvchilar o'rtasidagi munosabatlarning kuchliligi va yo'nalishini baholaydi. Aloqaning etishmasligi nolga yaqin bo'lgan qiymatlar bilan ifodalanadi.)

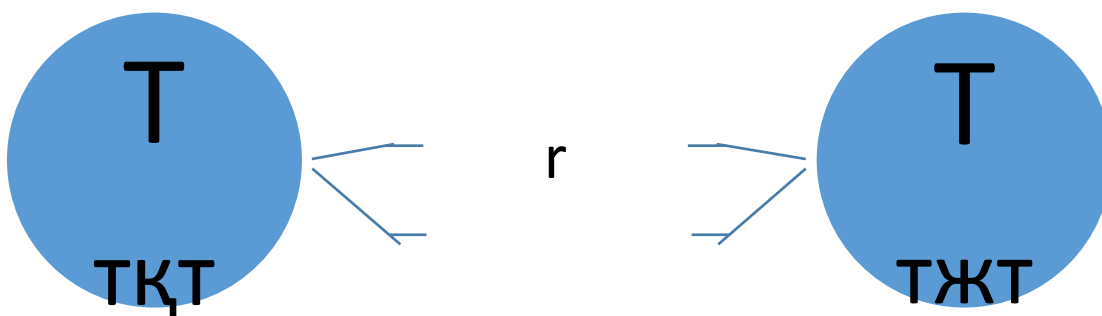
Retest qoidasi-testlarni qayta o'tkazish orqali

Metodikalarni ekvivalent shaklidan foydalanish

Metodikaning toq va juft topshiriqlarga ajratish asosida ularning o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlikni aniqlash

Metodika ishonchli sanaladi:

- amaliyotda qo'llanilayotgan metodikalarning kamchilik qismi 0,70-0,80 dan yuqori koeffitsiyentga ega bo'ladi;
- koeffitsiyenti 0,75-0,85 dan kichik bo'lmagan qiymatga ega bo'lganda ishonchli deb e'tirof etiladi;
- koeffitsiyenti 0,90 va yuqori bo'lganda esa testning ishonchliligi eng zo'r deb e'tirof etiladi.

VALIDLIK

- «Testning validligi — test nimani o'lchashi va u buni qanday yaxshi bajara olishini ifodalovchi tushuncha» A. Anastazi

VALIDLIKNI TA'MINLASH

- Mazmuniy validlikni aniqlash uchun ekspert metodidan foydalaniladi. Har doimgidek, ekspertizada quyidagi masalalar hal qilinishi kerak: kompetent ekspertlarni tanlash, ekspert guruhini shakllantirish, ekspertizani o'tkazish jarayonini tashkillashtirish vaboshqalar.
- Ekspertizaning spetsifik obyekti bo'lib, testning mazmuni xizmat qiladi. Ekspertlar uning psixik xususiyatlarga, testning validligini mazmuni sifatida e'lon qilinadigan testning mazmunini baholab berishlari zarur

Testlarning ishonchlilik va validligi o'rtasidagi munosabat

Test nazariyasining bosh muammosi natijalarni o'lchash bo'yicha bo'yicha ishonchli natijalarni aniqlashdir. Test o'tkazishdan ishonchli natijalar olishning psixometriya uchun ahamiyatga ega bo'lgan ikki yo'li bor: spetsifik va umumlashgan (generalizatsiyalashgan) [6,7].

Maxsus olingan haqqoniy natijalar ostida konkret test yordamida olingan aniq natijalar tushuniladi. Bu tushuncha fizik qiymatlarning o'lchamlarini aniqlashdagi kuzatiladigan aniq

baho tushunchasiga yaqindir. Bu yerda natijalarning haqqoniyililigiga o'lchash metodlarining aniqliligi bilan bog'liq qarash tushuniladi. U testlashtirish natijalarining

Testning haqiqatdan psixik xususiyatlar darajasini o'lchash qobiliyatini xarakterlash uchun validlik tushunchasidan foydalaniladi.

Testning validligi (validity) test o'lchashi mo'ljallangan sifatlar (xossa, qobiliyat, xarakteristika) o'lchashini ifodalaydi. Invalidlar yoki validlikka ega bo'lmagan testlar amaliy qo'llash uchun yaroqli emas.

Validlik bilan ishonchlilik o'zaro bog'liq tushunchalardir. Ularning o'zaro munosabatlarini quyidagi misol orqali izohlash mumkin. Ikkita A va V merganlar bor. A mergan 100dan 90 ochko, V mergan esa faqatgina 70 ochko to'pladi. A merganning ishonchliligi-0.90, V merganning ishonchliligi -0.70 ga mos keldi. Biroq A mergan doimo begona nishonlarga o'q otgan, shu sababli musoboqada uning natijalari hisobga olinmadi. Ikkinchi mergan esa nishonni to'g'ri tanlagan, ya'ni o'zi uchun belgilangan nishonga otgan. Bu yerda A merganning validligi 0 ga teng, V merganniki esa 0,70 ga teng. Agar A mergan ham o'ziga belgilangan nishonga o'q otib, 90 ochko olganida edi, uning validligi ham ishonchligiga teng bo'lar edi.

Agar u ba'zan nishonni chalkashtirsa, uning natijalarini bir qismi hisobga olinmaydi va A merganning validligi ishonchlilikdan past bo'ladi. Keltirilgan misolda ishonchlilikning analogi aniqlik, merganning bexato otganligi, validlikning aniqligi esa otishning aniqligi, ammo har qanday otish emas, balki qat'iy belgilangan o'zining nishoniga otganligi bilan xarakterlanadi. Shu sababli u xoh mishenni, xoh komandasini o'zgartirmasin ishonchli otgan mergan validlikka ega bo'ladi. Testlar tarixida ma'lum holatlarda testlar bir xususiyatni o'rganishda invalidli deb hisoblansa-da, ammo boshqasi uchun u validlikka ega bo'lgan. Demak ishonchlilik validlik uchun zarur shart hisoblanadi. Ishonchsiz test validlikka ega bo'lmaydi. Aksincha, validlikka ega bo'lgan test ishonchli bo'ladi. Ishonchlilik validlikdan kichik bo'lmaydi, o'z navbatida validlik ishonchlilikdan ortiq bo'lmaydi.

Zamonaviy psixometriyada uchta asosiy validlik turlari ajratib ko'rsatiladi: mazmuniy (mantiqiy), empirik va konseptual.

Mazmuniy validlik (content validation).

U ko'pincha "mantiqiy validlik" yoki "aniqlash bo'yicha validlik" deb ham nomlanadi. Mazmuniy validlik mutaxassis tomonidan testning validlik deb bildirgan mulohazasi orqali aniqlanadi.

Mazmuniy validlik ko'rinib turgan, yuzadagi, tashqi validlik (face validity) dan farq qili kuzatiladi. Tashqi validlik- tekshiriluvchi nuqtai nazaridagi validlikdir. U tekshiriluvchida test yo'riqnomasi va materiallari bilan tanishishda shakllanadi, o'lchash predmeti haqidagi taassurotlarini ifodalaydi. Tashqi validlik testlashtirish jarayonida muhim rol o'ynaydi, chunki aynan u birinchi navbatda tekshiriluvchining tekshiruvga munosabatini aniqlaydi.

V.A.Avanesov tekshiriluvchilarda tashqi validlikni yo'qligi tufayli testni bajarishdan bosh tortish holati bilan bog'liq misol keltiradi. Bir sotsiologik tadqiqotda baliqchilik floti moryagi anketani to'ldirishdan bosh tortgan holat kuzatiladi. Bunga sabab anketa moryaklar uchun tuzilmaganligi sabablidir. Agar so'rovnoma dengiz atamaları bilan bog'liq tuzilganda edi, u holda tekshiriluvchilarda katta ishonch uyg'otgan bo'lar edi. Aynan ushbu holatning kuchiga ko'ra tashqi validlik ba'zan ishonchli validlik ham deb nomlanadi [2, 6, 11].

Oshkora, tashqi validlik mazmuniy validlik bilan har xil munosabatda bo'ladi. Bir holatda mazmuniy va tashqi validlik mos tushsa, boshqasida tashqi validlik mazmuniy validlikni himoyalash (yashirish) uchun niqob sifatida foydalaniladi. Shu maqsadda topshiriqning mazmuni va yo'riqnomasiga maxsus shakl beriladi. Bu asosiy obyektiv testlarni tuzishning taktik usuli sifatida foydalaniladi.

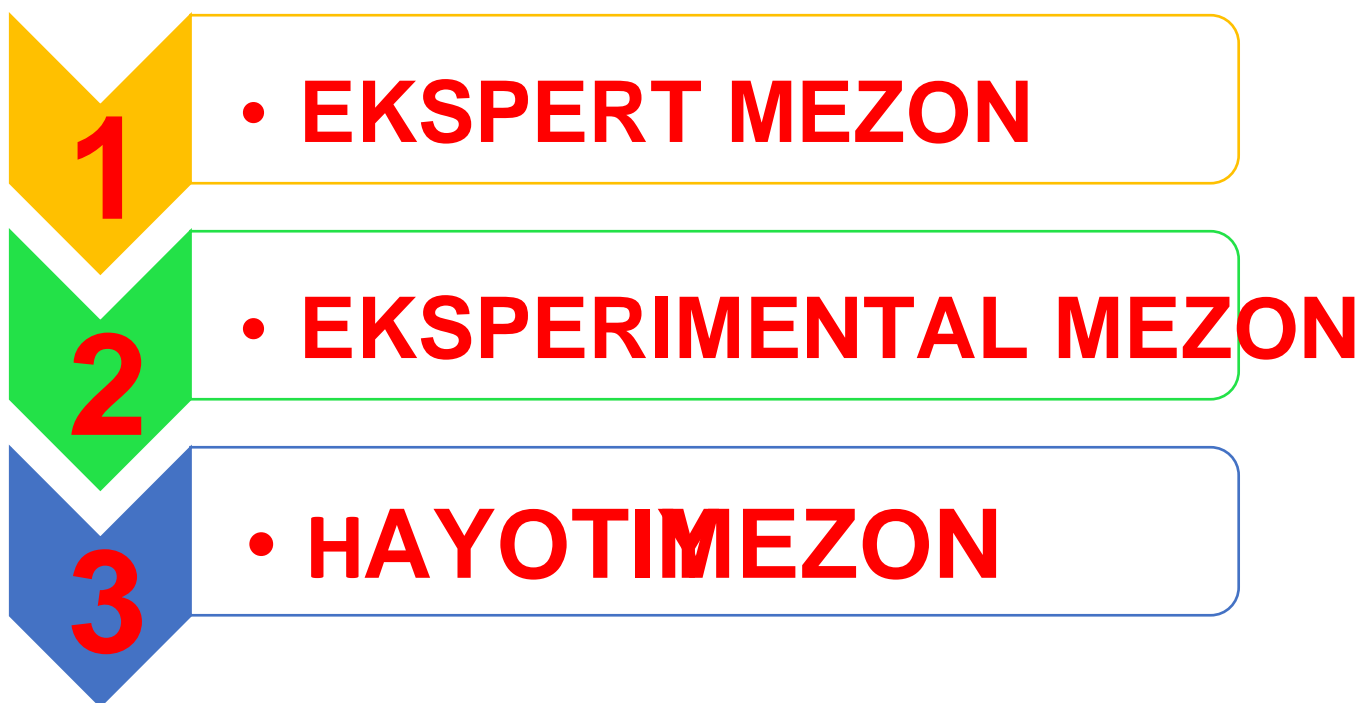
Oshkora-tashqi validlikdan farqli o'laroq mazmuniy validlik doimiy ravishda test materialini mazmunini haqqoniy baholashga munosabati bilan bog'liq, soxta o'lchashlar maqsadlariga emas. Mazmuniy validlikni aniqlash uchun ekspert metodidan foydalaniladi. Har doimgidek, ekspertizada quyidagi masalalar hal qilinishi kerak: kompetent ekspertlarni tanlash, ekspert guruhini shakllantirish, ekspertizani o'tkazish jarayonini tashkillashtirish vaboshqalar. Ekspertizaning spetsifik obyekti bo'lib, testning mazmuni xizmat

qiladi. Ekspertlar uning psixik xususiyatlarga, testning validligini mazmuni sifatida e'lon qilinadigan testning mazmunini baholab berishlari zarur. Bu maqsadda ekspertlarga testning spetsifikatsiyasi va topshiriqlari ro'yxati taqdim etiladi. Agar aniq topshiriqlar to'liq ravishda mos kelsa, u holda ekspert uni testning mazmuniga muvofiq sifatida baholaydi. Aks holda u topshiriqlarni brak hisoblaydi va yozma o'z bahosini asoslaydi. Agar ekspertlar orasidan topshiriqni bahosida kelishmovchilik kelib chiqsa, u holda ekspertlarning yozma tushuntirishlari bilan anonim tarzda tanishib chiqadilar, buning natijasida ekspertiza qaytadan o'tkaziladi.

Empirik validlik

Empirik validlikning g'oyasi testning ma'lum qobiliyatini aniqlashda indikator yoki psixik xususiyatlari yoki inson xulq-atvor shakllarini qat'iy aniqlashni bashorat qiluvchi bo'lib xizmat qilishdan iborat [2,6,7,11]. Testning bu xususiyatini o'lchash uchun test natijalarining tashqi mezonlar bilan korrelyatsiyasi koeffitsiyenti hisoblab topiladi- $R(X,K)$. Mezon sifatida testni validlashtiruvchi, psixologik xarakteristikalarini mustaqil va shubhasiz o'lchovchi, har qanday ko'rsatkich ishtirok etishi mumkin. Mezon tanlash haqidagi masala bu ko'rinishda asosiy validlik hisoblanadi. Mezon tanlashda validlikning miqdoriy va sifati baholashga bog'liq bo'ladi. Shartli ravishda uch guruh mezonlarni ajratish mumkin: ekspertlar, eksperimental va "hayotiy".

EMPIRIK VALIDLIKNI TA'MINLASH MEZONLARI:

Ekspert mezon shaxs xususiyatlarini mustaqil o‘lchash uchun ekspert baholashdan foydalanishni taqozo etadi. Garchi shaxs xususiyatlarini o‘lchashda oxirgi vaqtlarda ekspert metodiga katta ahamiyat berilayotgan bo‘lsa-da, shunga qaramay testning validligini ta‘minlashda ekspert baholashni qo‘llash yetarlicha ishlab chiqilgan unifikatsiyalashgan tartibga, ishonchli va barqaror axborot olishni taqozo etishga ega emas.

O‘quvchilar uchun mo‘ljallangan testlarni validlashtirishda ekspert sifatida odatda o‘qituvchilardan foydalanadilar. Biroq maxsus tadqiqot ko‘rsatkichlari sifatida o‘qituvchilarning ekspert baholari past ishochlilik va validlikka ega. Ayrim o‘qituvchilar ishonchli ekspert sifatida ishtirok etishlari mumkin. Bu ularning baholari ayniqsa subyektiv yanglishishlarga duchor bo‘lganligi kuchli darajada bog‘liqdir (simpatiya va antipatiyaga, o‘qituvchiga ota-onalar bilan munosabatini ko‘chirish, shaxs sifatidagi o‘zlashtirishi bilan).

Xatolarning boshqa sababi baholanayotgan sifatning mazmunini yetarlicha tushunmasligidan iborat. Test va ekspert bahosi uchun hajm bo‘yicha mos tushuncha qo‘shish kuzatiladi. Aks holda yuqori korrelyatsiyaga mo‘ljall olish mumkin emas.

Agar shaxsning qandaydir xususiyatini o‘qituvchi baholashi oddiy talab etilsa, bu nomutaxassislar oldida turgan va hatto ko‘p psixologlar uchun qiyin vazifa hisoblanadi.

Boshlanishida validlashtiriladigan testni o'lchash uchun o'qituvchiga psixik hususiyatning mazmunini tushuntirish, uni topshiriq tarkibi va spetsifikatsiyasi bilan tanishtirish kerak bo'ladi. Faqat shundan keyingina o'qituvchidan o'quvchilarga ekspert baho qo'yish so'raladi. Bahoni 7 yoki 9-balli shkalada qo'yish kerak bo'ladi. Birinchidan, baho ancha aniq qilinadi, ikkinchidan o'lchanayotgan sifatga o'zlashtirish bahosini mexanik ko'chirish qiyin bo'ladi.

Amaliyotda ko'proq eksperimental mezonlar keng tarqalgan. Bu holatda validlashtirish mezoni sifatida bir vaqtning o'zida va mustaqil testlashtirish tekshiriluvchilarni boshqa testlar bilan birgalikda foydalaniladi. Ikki qiymat o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsiyenti o'zaro empirik validlik hisoblanadi. Uning qiymatlari o'lchashning mazmuni va testning ishonchliligiga bog'liqdir.

Validlik turlari:

- Oshkora validlik
- Konkurent validlik
- Prgonostik validlik
- Differensial validlik
- Mazmuniy validlik
- Konstrukt validlik

OSHKORA VALIDLIK

O'LCHASH REJALASHTIRGAN
XUSUSIYATNING
O'LCHANAYOTGAN
MOSLIGINI BILDIRUVCHI
MUNOSABAT ИФОДАСИ.

SINALUVCHINING
MUNOSABATIGA TAYANILADI

TESTNING BELGILANGAN
O'LCHASHGA MOSLIGINING
UMUMIY BAHOLANISHI

Nazorat savollari

1. Testologiyaning asosiy metrologik tushunchalarini nimalar tashkil etadi?
2. Testning kaliti nima?
3. Test meyorlari nima?
4. Ishonchlilik nima?
5. Testlarning ishonchliligini ta'minlashning qanday qoidalari bor?
6. Ishonchlilik darajalari.
7. Validlik nima?
8. Validlikning turlari nima?
9. Validlik qanday ta'minlanadi.
10. Ishonchlilik va validlikning ta'minlashda nimalarga tayaniladi?
11. Rerezentativlik nima?
12. Haqqoniylik nima?

3-MAVZU. TESTLAR KLASSIFIKATSIYASI

Reja:

- 3.1. Ta'lim, tibbiy, kasbiy va psixologik testlar.
- 3.2. Testlar va topshiriqlarni klassifikatsiyalashning asoslari.
- 3.3. Proyektiv metodikalar bilan testlarning qiyosiy tahlili.

Tayanch tushunchalar: *test, klassifikatsiya, pedagogik, psixologiya,*

3.1. Ta'lim, tibbiy, kasbiy va psixologik testlar.

Ta'lim jarayonida qo'llanilayotgan testlar ta'lim testlari deb ataladi. Ushbu testlar klassifikatsiyasi bo'yicha ham o'ziga xos yondashuvlar mavjud bo'lib, ularning ayrimlari xususida to'htalib o'tamiz

Testlarning klassifikatsiyasi

Tesnlr har xil alomatlariga ko'ra klassifitsiya qilinadi:

□ maqsadiga ko'ra —axborot, diagnostik, o'rgatuvchi, motivatsion, attestatsion;

□ yaratilish tartibiga ko'ra — standartlashgan , standartlashmagan;

□ topshiriqlarni shakllantirish usuliga ko'ra — determinantlashgan, stoxastik, dinamik;

□ o'tkazish texnologiyasiga ko'ra — qog'oz, optik aniqlashdan foydalaniladigan qog'oz, tabiiy sharoitda olingan, maxsus apparatlardan , kompyuterlardan foydalanib;

□ topshiriq shakliga ko'ra — yopiq tip , ochiq tip, muvofiqlikka ega, izchil tartiblangan;

□ qaytar aloqa bo'yicha –an'anaviy va moslashtirilgan. **I.Maqomiga ko'ra test turlari:**

1.1.Standart va standartlashmagan. **II.**

Pedagogik xarakteriga ko'ra

1. Adaptiv
2. Integrativ
3. Meyoriy
4. Mezonli **III. tip va shakliga ko'ra**

1.Ochiq testlar

- a. Bitta to‘g‘ri javobli testlar
- b. Bir nechta to‘g‘ri javobli testlar
- c. Mutanosiblik testlari
- d. Izchillik testlari

2. Yopiq testlar

- a. To‘ldiruvchi testlar
- b. Davom ettiriluvchi testlar

III. Murakkablik darajasiga test to‘rlari

- 1. Oddiy testlar (bilim)
- 2. Reproduktiv testlar (bilim, ko‘nikma va malaka).
- 3. Produktiv testlar (bilim, ko‘nikma, malaka, mustaqil fikr)

IV. Ijodiy-izlanuvchanlikni baholash testlari (bilim, ko‘nikma, malaka, mustaqil fikr)

V. Mazmuniga ko‘ra testlar

5.1. Gomogen testlar

5.2. Getrogen testlar *An’anaviy test*

An’anaviy test har xil javob variantli savollardan tashkil topgan. Har bir savol ma’lum ballga baholanadi. An’anaviy testning natijasi to‘g‘ri berilgan javobli topshiriqlar miqdori bilan belgilanadi.

Adaptiv test

Testning asosiy turlaridan biri bo‘lib, navbatdagi har bir topshiriq oldingi topshiriq javobiga bog‘liq ravishda tanlanadi. Ushbu testning topshiriqlari ketma-ketligi va miqdori dinamik tarzda aniqlanadi.

Kompyuter adaptiv testning an’anaviy testdan eng muhim afzalligi quyidagilardir:

□ testdan o‘tayotganlarni bilim darajasi ostida adaptatsiyalashuv imkoniyati (haddan ortiq murakkab yoki haddan ortiq oddiy savob berishga to‘g‘ri kelmaydi);

□ haqqoniylik darajasini yo‘qotmagan holda topshiriqlar miqdorining qisqarganligi hisobiga vaqt va kuch tejiladi (testning uzunligi 60% gacha qisqaradi).

Namunadagi test topshiriq shakllari

Javoblarni tanlash topshiriqlari (yopiq topshiriqlar)

1. Bitta to‘g‘ri javobni tanlashga asoslangan topshiriqlar Matndagi so‘zni terishda ular bir birida.....orqali ajratiladi. a) ikki nuqta;

- b) vergul;
- v) oraliq;
- g) nuqta .

2. Bitta noto‘g‘ri javobni tanlash topshirig‘i

3. Muvofiqligini o‘rnatish topshiriqlari

Shaxs psixologiyasi muammosini o‘rgangan olimlar bilan ularning nazariyalari o‘rtasidagi moslikni toping:

<i>Olimlar</i>	<i>Shaxs nazariyalari</i>
A.Adler	Analitik psixologiya
K.Yung	Transakt tahlil
E.Erikson	Individual psixologiya
E.Bern	Ego-psixologiya

4.Izchilligini ta‘minlash testlari

B.G.Ananev klassifikatsiyasiga bo‘yicha psixologiya fani metodlari ketma-ketligini aniqlang:

1) talqin etish metodlari 2)tashkiliy metodlar 3) empirik metodlar 4) eksperiment natijalarini tahlil etish metodlari

Shaxs so‘rovnomalarini yaratilgan davriga ko‘ra ketma-ketligini ta‘minlang

5.Bir nechta to‘g‘ri javobni tanlash topshiriqlari

6.Ketma-ketligini o‘rnatish

6.Ochiq javob berish topshiriqlari

1. _____
2. _____

Test topshiriqlari

Test topshirig‘i, texnologik, shakllar, mazmun va statistik talablarga javob beradigan pedagogik testning tarkibiy qismidir:

- ma‘lum qiyinlik;
- test ballarining yetarlicha variatsiyasi;
- barcha test bo‘yicha ballar bilan topshiriqlar ballarining ijobiy korrelyatsiyaga egaligi.

Pedagogik testlashtirishning funksiyalari

Pedagogikada testlashtirishning o'zaro bir-biri bilan bog'liq bo'lgan uchta funksiyasi mavjud: diagnostik, o'rgatuvchi va tarbiyaviy.

□ Diagnostik funksiyasi o'quvchining bilim, ko'nikma va malakalarini yoritishdan iborat. Bu testlashtirishning eng asosiy va muayyan funksiyasidir.

□ Testlashtirishning o'rgatuvchilik funksiyasi o'quv materillarini faol o'zlatirishiga yo'naltirishdan iborat. Buning uchun ta'lim jarayonida ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarning o'quv materiallarini faol o'zlatirishlarini ta'minlash uchun qo'shimcha rag'batlantiruvchi vositalardan foydalanish lozim bo'ladi. Ta'lim oluvchilarning mustaqil test topshiriqlari tuzishga jalb etish, mustaqil tayyorgarlik ko'rishlari uchun taxminiy topshiriqlarni taqdim etish, test topshiriq natijalarini hamkorlikda tahlil qilish orqali o'rgatuvchilik funksiyasi amalga oshiriladi.

□ Tarbiyaviy funksiya test nazoratining davriyligida va ilojsizlik sharoitida namoyon bo'ladi. Bu funksiya ta'lim oluvchilarni Eto dissipliniruet, organizuet i napravlyayet deyatelnost uchasixsya, pomogayet viyavit i ustranit probeli v znaniyax, formiruet stremleniye razvit svoi sposobnosti.

Testli va ekspertli reytingli metodikalar

- Reyting balli uning vujudga kelish sababi haqida hech qanday ma'lumot taqdim etmaydi.
- Reytingli baholash metodikasi faqat o'zlashtiruvchi va o'zlashtirolmaydigan ta'lim oluvchilarni saralashni ta'minlaydi.

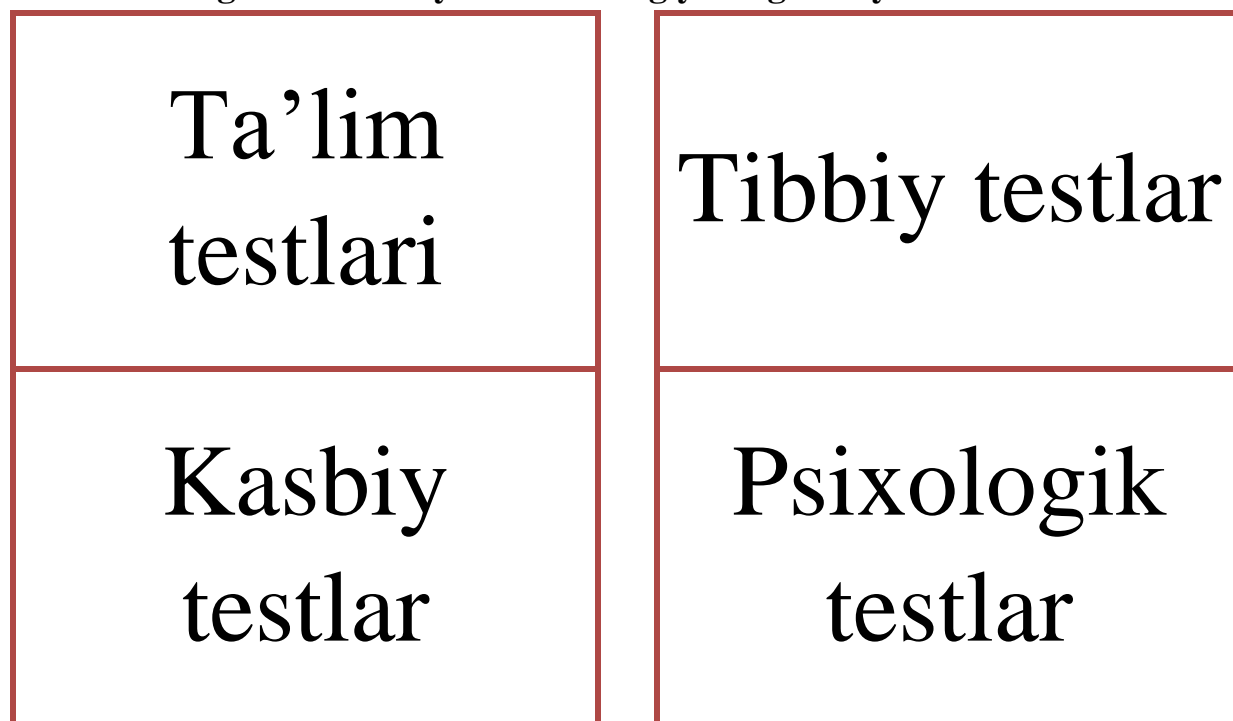
Testli va ekspertli diagnostika metodikalar

- Aniq ta'lim oluvchidagi diqqat tanqisligi
- Ko'rish xotirasi muammosi
- Fonematik eshitish va nutqdagi nuqsonlar **TESTLAR VA KUZATISH**
- Kuzatish — bu barcha baholash ekspert texnologiyalari uchun tayanch tushuncha
- Suhbat va og'zaki imtihonlarda intervyur va egzamenator jonli kuzatishni amalga oshiradilar.
- Test bilan kuzatish o'rtasidagi tafovut: birlamchi ma'lumotlarni to'ldirish uchun kuzatish lozim.
- Aynan testni bajarishda esa kuzatuvchiga hojat yo'q.

TESTLAR VA SO‘ROVLAR

Mulohaza va baho subekti	Mulohaza va baho obekti	Ball	Nomlanish
Respondent	Boshqa odam	Boshqa inson	So‘rov
Respondent-sinaluvchi	Respondent o‘ziga	Respondentning o‘ziga	Test-so‘rov
Sinaluvchilar	Topshiriqlar	Sinaluvchining o‘zi	Test

Testlarning klassifikatsiyalash testologiyaning asosiy muammosi

Ta'lim testlari

- Bilimning predmetli mo'ljallari: testli reytingli metodikalar

1.METODIKALARNING PREDMETLI TIPOLOGIYASI

- PEDAGOGIK TESTLAR
- PSIXOLOGIK TESTLAR
- Tiplar va qirralarni o‘rganish testlari: MMPI, 16PF, NEO-PI («Katta beshlik»), CPI, EPI;
- Qobiliyatlar- Veksler, Amtxauer, Raven, Vanderlik va boshqa intellekt testlari;
- Holat (funksional, emotsional)
- Munosabat (ustanovkalar, baholar)

2.OPERATSIONAL-TEXNOLOGIK KLASSIFIKATSIYA

- Sinaluvchi bilan diagnostning subektiv tajribasi
- Psixofiziologik qayd etiluvchi xulqiy testlar
- Obektiv testlar
- Testlar-so‘rovnomalar
- Shkalalashtirish metodikalari
- Proyektiv texnikalar

Psixologik testlar klassifikatsiyasi

Psixologik amaliyotda qo‘llaniladigan metodiklarni tizimlashtirish, ularning xususiyatlariga ko‘ra tatbiq etish, metodikalarini qo‘llash imkoniyatlariga ko‘ra farqlash lozim bo‘ladmi

Psixologik testlar klassifikatsiyalashda turli xil asoslarga tayaniladi. Quyida testlarni klassifikatsiyasiga alohida to‘htalib o‘tamiz. Klassifikatsiyalashda testlar va o‘rganish texnikasini barchasini kiritib bo‘lmaydi. Ammo kundalik amaliyotda testlarni qo‘llashda quyidagi xususiyatlarga ko‘ra tatbiq etiladi.

Birinchi guruhga obektiv metodikalar kiritiladi. Ushbu guruhning birinchi tarkibiy guruhchasi shaxslilik testlari (intellekt xususiyatlariga)

Harakat testlari (maqsadli shaxslilik testlari):

1. R. Amtxauerning “Intellekt tuzilishi testi (1953). (Uning modifikatsiyalashtirilgan varianti — tafakkur xususiyatlarini tadqiq etish metodikasi deb nomlanadi)

2. Ravenning “Progressiv matritsalar” (intelekt darajasi va xususiyatlarini baholash) (Dj. K. Raven, 1936).

3. Vizual-motor geshtalt-test (ko‘rish-motor koordinatsiyani o‘rganish testi) (L. Bender, 1938).

4. Vizual retensiya testi (ko‘rish xotirasi) (A.Benton, 1952).

5. Vigotskiy — Saxarov testi (kattalar va bolalarda tushunchalarni shakllantirish) (L. Vigotskiy; L. Saxarov, 1927).
6. Vekslarning xotirani o'rganish shkalasi (WMS) (1946).
7. Korrektura sinovi (diqqatning konsentratsiyasi, barqarorligi) (B. Burdon, 1895).
8. Meylining xotira test (ko'rish va eshitish xotirasi).
9. Shkala otsenki Ozeretskiyning baho shkalasi (harakat malakalari va motorikaning alohida komponentlarini baholash) (N.I. Ozeretskiy, 1923).
10. "Burama chiziq (spiral)" testi (harakat funksiyalarini baholash).
11. Lineogrammaning testi (diqqatning ko'chishi, psixik motor funksiyalar, aqliy funksiyalarning plastikligi).
12. Tanlashdagi murakkab reaksiya (SRV) (diqqat, qisqa muddatli xotira, kombinatorlik qobiliyatlari).
13. Kombinatorlik qobiliyatlari.
14. Miqdoriy munosabatlar (mantiqiy-matematik qobiliyatlar).
15. Qonuniyatlarni o'rnatish (diqqat, xotira, mantiqiy tafakkur).
16. "Naqshlar" (xayol).
17. "Figuralar" (obrazli xotira).
18. Qizil-qoralar jadvali (modifikatsiya) (diqqatni taqsimlash).
19. Chalkash chiziqlar (diqqatning barqarorligi).
20. "Sensor-motor koordinatsiya" testi.
21. "Axborot izlash" (qisqa muddatli xotira, diqqat).
22. "Eshitish nutq xotirasi" testi.
23. "Lug'at" (individual tezaurusni, saviyani o'rganish) testi.
24. Test "Xulosa chiqarishi " (mantiqiy tafakkurni baholash).
25. "Kompaslar" (fazoviy xayol) testi.

Vaziyatlar testlari (vaziyatlarda qaror qabul qilish):

1. Izchil dinamik baholash metodi (IDBM) (Shvedin B.Y., 1989).
2. "TEST", "RITM" avtomatlashtirilgan vaziyatli diagnostika o'yini (7 subteslardan iborat: holat, intellekt, o'yin) (Noss I.N., Suslov YE.V., 1990-1992).
3. "Tanlash dilemmasi" metodikasi (12 ta hayotiy vaziyatlar: xulqatvor strategiyasini tanlash —qaror qabul qilish usullari) (N. Kogan, M. Uollelch).

Birinchi guruhning ikkinchi guruhchasiga tegishli testlar intellekt testlari (intellekt darajasini) qiritilgan.

Qobiliyat testlari:

1. Vekslarning intellektning o'lash shkalasi (WAIS) (D. Veksler, 1946).
2. **Murakkablashib borish testi (Polyakov K., Glushko A., 1986). Raven testining modifikatsiyalashtirilgan –intellekt darajasini baholash.**
3. Madaniy muhitdan xoli intellektni o'rganish testi (CFIT) (R. Kettell, 1958).
4. Rossolimning psixologik profili (G.I. Rossolimo, 1909).
5. Stanford-Binenig aqlmy taraqqiyot shkalasi (L.M. Termen, 1916).
6. Umumiy qobiliyatlar testlari batareyasi (GATB) (professional mezonlarga yo'naltirilgan holda intellektni baholash testi).
7. Maktab o'quvchilarining aqliy taraqqiyoti baholash testi — (6-8 sinf o'quvchilarining intellekt taraqqiyoti darajasini o'rganish) (Umumiy va pedagogik psixologiya ITI). **Erishganlik testlari:**

1. «Arifmetik hisob» (arifmetik qobiliyatlar testi). testi
2. «Uskunalar shkalasi» (uskunalar ko'rsatkichlariga mo'lajallanganlik) test
3. «Koordinatalar» (professional qobiliyatlar) testi.

Mezonli –mo'ljalli testlar:

1. Intellektual qobiliyatlarni o'rganish testlari (turta subtestdan iborat: "Joy reifini tahlili"; "yuz mimikasi bo'yicha emotsional holatlar tahlili"; "gazetadagi siyosiy testlarning tahlili"; "Tartibni egallash va buyruqlarga javob berish qoidalari ") (Jilnikov I.D., 1990).
2. "Ta'limga qobiliyatlilikni aniqlash" testi —TQT (Noss I.N., 1990).
3. Psixosemantik tahlil texnologiyasi— "Faoliyatning semantik tahlili" (TPA-SAD) (Noss I.N., 1990).
4. Obektni mos tarzda xarakteristiklash testi — TAX (Noss I.N., 1992).

Ikkinchi guruh metodikalar subektiv xarakterga ega bo'lib, ular tekshiriluvchining o'zi to'g'risida ma'lumot va axboroti asosida o'rganadi.

Ushbu guruhga taalluqli metodikalar guruhchasi shaxslik va maxsus so'rovnomalardan iborat. **Xarakterologik va klinik so'rovnomalari:**

1. Minnesotining ko'p omilli shaxsni o'rganish so'rovnomasi — MMPI (S. Xatuey, Dj. Makkinli, 1940).
2. Bexterev institutining shaxslilik so'rovnomasi — LOBI (xronik va somatik kasalliklar bilan og'ringan bemorlarni diagnostika qilish va davolash) (1983).

3. Michigan alkogolizmning skrining-testi (alkogolizimga ilk alomatlarini o'rganish) (M. Selzer, 1971).
4. Patoxarakterologikdiagnostik so'rovnoma (Lichko YE.A., 1970).
5. "O'n olti omilli shaxsni o'rganish so'rovnomasi" — 16pf (R. Kettell, 1950).
6. Shmishek so'rovnomasi (Aksentuatsiyaning 10 tipini aniqlash) (G. Shmishek, 1970).
7. Yumoristik jumlar testi — TYUF (lichnostniye osobennosti, svyazanniye s ponimaniyem yumora) (Shmelev A.G., Boldireva V.S., 1982).
8. O'zaro munosabat so'rovnomasi (o'z-o'ziga munosabatni kompleks omillarini o'rganish testi) (Stolin V.V., 1985).
9. Ayzenk shaxsliligi so'rovnomasi — EPI-63;EPQ-69 (G. Ayzenk, S. Ayzenk, 1963, 1969).
10. Shaxsning xarakterologik aksentuatsiyasi va nerv-psixik beqarorlik - XAL-NPN (Shpachenko D.I., 1986).
11. Shaxsning ko'p omilli tadqiq etish metodikasi — MMIL (377, 383) (Bexterev instituti tomonidan ishlab chiqilgan).
12. "Moslashuvchanlik" ko'p darajali shaxsni o'rganish so'rovnomasi — MLO-AM (Maklakov A.G., Chermyanin S.V., 1990).
13. O'z-o'zini namoyon etish so'rovnomasi (60) (Djurard S.M., 1958) S. Djurardning modifikatsiyalashgan so'rovnomasi.
14. Keysrning so'rovnomasi (xulq-atvorning tipik usullari va shaxs xarakteristikasini baholash (70) (publ. 1995).
15. "Nerv-psixik beqarorlik-aksentuatsiya" shaxslilik so'rovnomasi — NPB-A (Polyakov K.N., Glushko A.N., 1985).
16. Psixodiagnostik test — PDT (MMPI, 16pf metodikalari asosida ishlab chiqilgan) (Melnikov V.M., Yampolskiy L.T., 1985).
17. Anket-prognoz (Baranov A.V., Chermyanin S.V.).
18. Strelya so'rovnomasi (temperamentning tipini aniqlash) (Strelyau Y., adapt.: MGU, 1987). **Motivatsion xarakterdagi so'rovnomalar:**
 1. Erishganlikka ehtiyoj so'rovnomasi— PD (erishganlik motivatsiya xususiyatlari) (Orlov Y.M., 1978).
 2. Erishganlik motivatsiyasi shkalasi — AMS (T. Gesme, R. Nigard, 1970).
 3. Tavakkalchilikka qo'llab-quvvatlashga erishganlik shkalasi Shkala dostijeniye s predpochteniyem riska — MARPS (A. Mexrabian, 1968).
 4. Xermans so'rovnomasi (10-16 yoshli (1971) va katta yoshlilarning motivatsiyasini baholash (1976) (X. Xermans, 1970).

5. Differensial-diaagnostik so'rovnoma— DDS (shaxs yo'nalganligini baholash) (Klimov YE.A., 1972).

6. Professional shaxslilik so'rovnomasi — (yoshlarning harbiylik kasbiga yo'nalganligini baholash) (Petrov P.V., Rostunov A.T., 1985).

7. Shaxs yo'nalganlik so'rovnomasi (The Orientation Inventory; modifikatsii: "Lichnostnaya napravlenost", "Sennostniye oriyentatsii lichnosti", "Oriyentirovochnaya anketa") (M. Bass; adaptatsiya V. Smekal, M. Kucher, CHSSR, publ. 1977).

8. Maqsadga erishganlikni motivatsiyasini baholash shkalasi (T. Elers).

9. Omadsizlikdan qochish-o'zini o'zi himoyalash motivatsiyasini baholash metodikasi (T. Elers; adaptatsiya M.A. Kotik, 1981).

10. Qo'llab-quvvatlash motivatsiyasi so'rovnomasi (D. Kraun, D. Marlou, adaptatsiya: Marishuk V.L. i dr., 1984).

11. Affiliyatsiya motivatsiyasini o'lchash metodikasi (A. Mexrabian).

12. Qadriyatlar yo'nalishini diagnostika qilish metodikasi (M. Rokich).

13. Shaxslik motivatsion so'rovnomasi — MLO (Kulagin B.V., 1981).

14. Shaxs yo'nalganligi so'rovnomasi (POI); adapt. MGU v 1987.

Emotsional-irodaviy sifatlarni baholash so'rovnomasi:

1. Bezovtalaikni namoyon bo'lishi shkalasi — MAS (J. Teylor, 1953).

2. Lokus nazorat shkalasi (Locus of Sontrol Scale), modifikatsii: USK, SLK, Dj. Rotter, 1950).

3. Subektiv nazorat darajasini o'rganish so'rovnomasi — USK (Bajin YE.F., Golinkina YE.A, Etkind A.M., 1984).

4. Nazoratni subektiv lokallashtirish test-so'rovnomasi — SLK (Panteleyev S.R., Stolin V.V.).

5. O'z-o'zini irodaviy boshqarish so'rovnomasi — VSK (Zverkov A.G., Eydemman YE.V.).

6. Shaxsning kommunikativ bezovtalanishni tadqiq etish metodikasi (KLT).

7. Reaktivlik va shaxslilik bezovtalanish shkalasi — RSHBSH (Spilberger CH.D., 1966; adapt. Y.L. Xanim, 1976).

8. O'zining funksional holatini differensial baholash test— SAN (Doskin V.A., Lavrenteva N.A., Miroshnikov P.P., Sharay V.B., 1977).

9. O'zining emotsional holatini baholash so'rovnomasi (A. Uesman, D. Riks).

10. O'ziga munosabatini tadqiq etish metodikasi (Q-sortirovka), 1990.

11. O‘ziga ishonchni baholash metodikasi (Reyzas S.A., o‘publikovana v SSSR, 1990).

12. O‘z-o‘ziga munosabat testi—OSO (Stolin V.V., Panteleyev S.R., 1987).

13. Tavakkalchilik shkala — RSK (jismoniy xavf sharoitidagi tavakkalchilikka) (G. Shubert).

Kommunikativ sifatlarni baholash so‘rovnomasi:

1. Kommunikativ va tashkilotchilik layoqati — KOS (Sinyavskiy V.V., Fedoroshin V.A.).

2. “Boshqaruvchilik faoliyatiga umumiy qobiliyatlar” ni baholash testi — OSUD (Kudryashova L.D., 1986).

3. “O‘zaro ta’sirlashuv usulin shaxslararo munosabat diagnostikasi” anketa yoki «Nizoli vaziyatlardagi ta’sir tiplarini baholash» (Tomas K.N.).

4. Qadriyatlar yo‘nalganligi birligini baholash — SOYE (baholash obektini sifatalrini ranglashtirish) (Petrovskiy A.V., 1979).

5. "Jamoani o‘zini o‘zi sotsial-psixologik attestatsiya qilish metodikasi " so‘rovnomasi (Nemov R.S., 1982).

6. Jamoaning sotsial-psixologik rivojlanganlik darajasin aniqlash metodikasi (Nemov R.S., 1980).

7. Birlamchi ishlab chiqarish jamoasining sotsial-psixologik o‘rganish so‘rovnomasi (Lutoshkin A.N., 1977).

8. Sotsial-psixologik muhitni diagnostika qilish ekspressmetodikasi (Shalito A.Y., Mixalyuk O.S., 1990).

9. Sotsial-psixologik muhitni diagnostika qilish metodikasi ("Jamoadagi sizning ishingiz" anketasi) (Parigin B.D., 1981).

10. Guruhdagi psixologik atmosferani baholash metodikasi (F. Fidler, adaptatsiya Y.L. Xanina, 1980).

11. Guruhga mansublikdan qoniqqanlikni baholash metodikasi (Golovanovskiy A.Y., 1980).

12. Mehnatdan qoniqqanlik so‘rovnomasi (Zaxarov V.P., 1982).

13. Mehnatning jozibasini o‘rganish so‘rovnomasi (PTR-I) (Snetkov V.M., 1990).

14. Guruh a’zolidan qoniqqanlikni baholash metodikasi (Krichevskiy R.L., Smiryanova M.M.).

15. Shaxslararo diagnostika metodikasi — ICL (T. Liri, R. Laforj, R. Sakzek; o‘publikovana v Rossii v 1978).

16. Ishlabchiqarish nizolarini diagnostika qilish metodikasi (Shurkin S.M.).

17. **Sotsiometriya (Dj. Moreno, 1951).**

Anketalar guruhchasi Ishga
(o‘qishga) normzodlar anketasi va boshqalar.

Faol va retrospektiv intervyu

1. Biografik faktlar bo‘yicha suhbat.
2. Testlashtirish ma‘lumotlarini aniqlashtirish bo‘yicha suhbat.

Biografik metodikalar guruhchasi

Konyuxovning ofitserni biografik anketasi (1986) va boshqalar.

Ma‘lum vaziyatlardagi xulq-atvorni bayoni guruhchasi

1. Izchil dinamik baholash metodi (Shvedin B.Y., 1989).
2. “Esdalik” mavzusiga bayon va boshqalar.

Germenevtika metodikalari guruhi

1. Fiziognomik kuzatish testi. (1995).
2. Insonning reprezentativ tizimi strukturasi baholash (formalizatsiya — Noss I.N., 1995), neyro-lingvistik dasturlash fragmenti (R. Bendler, Dj. Grinder).

3. Shaxsning fiziognomik bahosi — FOL (formalizatsiya I.N. Nossa, 1996).

4. Klinik suhbat.
5. Maqsadga yo‘naltirilgan kuzatish.

Uchinchi guruh testlarga proyektiv metodikalar kiritilgan. Ular tekshiriluvchi tomonidan shaxsni o‘zini proyektlashirishi asosida kuchsiz strukturalashgan stimullar yordamida o‘rganishni amalga oshiradi.

Mazkur guruh testlari ham bir nechta guruhchalarga ajratilgan bo‘lib, ularning har biri to‘g‘risida quyida ma‘lumotlar keltiriladi.

Konstitutiv xususiyatli proyektiv metodikalar (strukturirlashgan, stimullarning rasmiylashtirish, oformleniye stimuloval, ma‘no berish).

1. Assotsiatsiyali so‘z testi (stimul-so‘z: assotsiatsiya-so‘z) (F. Galton, 1879).
2. Rorshax testi (noaniq siyoh dog‘laridagi timsollar orqali shaxs proyektini ko‘rish) (G. Rorshax, 1921).
3. Suratlarini moslashtirish (aranjirovkalashtirish) (suratlarni ma‘lum izchilikda joylashtirish va hikoya tuzish) (S. Tomkinson, 1957).
4. “Lug‘at” testi (individual tezarus testi, saviyaning tadqiq etish).

Konstruktiv proyektiv metodiklar guruhchasi. Ushbu guruhchaga taalluqli metodiklar ma'noli shaklni hosil qiladigan detallar orqali shakllantiriladi.

1. Dunyo test (predmetlarnig 232 modellari, 15 ta kateygoriya bo'yicha taqsimlashtirilgan: uy, daraxt, hayvonlar vaboshqalar. Predmetlarni tanlash asosida "o'z olami" yaratiladi. (M. Lovenfeld, 1939).

2. Q-saralash (O'zo'ining olami va atrofdagi kishilar haqidagi tasavvurlarini tadqiq etish; o'rganilayotgan shaxsga xos qirralarni aks ettiruvchi xususiyatlar qayd etilgan kartochkalarni saralash (V. Stefenson, 1953).

Interpretatsion proyektiv metodikalar

(Biror bitta voqea, hodislarni talqin etish)

1. Tematik appersepsiya testi — TAT (tasvirlar ifodasi suratlarda aks etgan) (X. Morgan, G. Myurrey, 1935).

2. "Tarix suratini tuz" — MAPS (TATning varianti bo'lib, 21 "fonli" surat, 67 "odamlar tasviri" ifodalangan suratlar: odamlarning suratlarini fonda joylashtirish va vaziyatlar haqida hikoya qilish (E. Shneydman, 1947).

3. Uch o'lchamli appersepsiya test (hikoya tuzish uchun hajmli shakllarni tanlash – tanlangan predmetlarni bayoni) (D. Tvichel-Alen, 1947). 4. Blek haqidagi suratlari Bleki (Dj. Blyum, 1950).

5. Obektiv munosabatlar testi (texnikasi) (Fillipson, 1955).

6. Intuitsiya test (TATga o'xshash: boshlangan hikoyani davom ettirish kerak) (YE. French, 1955).

7. Moslashtirishning simvulli testi (16 ta plastmassadan yasalgan predmetlar nomi bilan maxsus yacheykalarga joylashtiriladi — predmetlarning simvulli ahamiyat va assotsiatsiyalar ifodalanishi) (T. Kan, 1955).

8. Pikfordning proyektiv suratlari (Pikford, 1963).

9. Boshqariladigan proyeksiyalar metodikasi (Munosabat xususiyatlarini tadqiq etish. Tekshiriluvchiga tegishli va unga qaramaqarshi xususiyatlar ro'yxati taqdim etiladi, insonning o'tmish va kelajagi haqidagi tavsiflovchi savollar beriladi) (Stolin V.V., 1982).

Katartik xususiyatli proyektiv metodikalar guruhchasi

(uyushtirilgan sharoitlarda o'yin faoliyatini amalga oshirish)

Psixodrama (tekshiriluvchilar va boshqa aktyorlar ishtirokida sun'iy hayotiy vaziyatlar yaratiladi) (Dj. Moreno, 1946).

Ekspressiv proyektiv metodikalar

(erkin yoki tavsifa etilgan mavzuga rasm chizish)

1. Grafik testlar kompleksi (na osnove issledovaniy G. Ridning tadqiqotlari va K. Yungning tipologiya asosida, 1921; "Erkin surat", "Dunyo tasviri", "Avtoportret" (R. Berns)).
2. «Odam rasmi» (F. Gudinaf, 1926; modifikatsiya D. Xarrisning 1963 yildagi modifikatsiyasi).
3. Lovenfeldning mozika testi (M. Lovenfeld, 1930).
4. Dunyo test (predmetlarnig 232 modellari, 15 ta kaiyegoriya bo'yicha taqsimlashtirilgan: uy, daraxt, hayvonlar vaboshqalar. Predmetlarni tanlash asosida "o'z olami" yaratiladi. (M. Lovenfeld, 1939).
5. Mira-i-Lopetsning Miokinetik psixodiagnozi (tekshiriluvchi figurani bir necha bora paypaslab ko'rib chiqadi, so'ngra qaramasdan ularni ifodalaydi) (E. Mira-i-Lopets, 1940).
6. "Oila rasmi" metodikasi (rasmlar yordamida oiladagi ichki munosabatlar baholanadi) (V. Vulf, 1947).
7. "Uy-Darax-Odam" testi (Dj. Buk, 1948).
8. «Odam surati» (K. Maxover, 1949).
9. Daraxt testi (ushbu psixografik test XIX asrda E. Jyukkert va J. Shlibda tomondan qo'llanilgan, 1934 yilda K. Kox tomonidan, K. Koxom v 1949 yilda K. Kox ilk bora e'lon qildi).
10. Aronsonning grafik testi (noaniq rasmni qisqacha namoyon etish: tekshiruvchi ko'rgan rasmni ifodalashi kerak) (YE. Aronson, 1958).
11. Test "Geometrik shakllardan odam rasmini shakllantirish" (individual-tipologik xususiyatlar: 10 ta elementdan iborat uchta rasm (uchburchak, to'rtburchak, aylana) har xil o'lchamda) (E. Maxoni; A.V. Libin, 1989).
12. Kriminal-assotsiativ simvollar — KAS (tatuirovklarning interpretatsiyani).
13. "Mavjud bo'lmagan hayvon test".
14. Psixografologik texnologiyava talqin.

Impressiv proyektiv metodikalar guruhchasi

(bir stimolni boshqasidan ustun qo'yishi)

1. Sondi testi (psixik kasal odamlar fotografiyasini afzal bilish va inkor etishni tanlash) (L. Sondi, 30-ye gg. XX v.).
2. Lyusherning rangni tanlash testi (M. Lyusher, 1948).

Additiv proyektiv metodikalar

(gaplarni, hikoyalarni, tarixni, vaziyatlarni yakunlash)

1. Rozensveygning rasmi frustratsiya metodikasi (Test P-F) (S. Rozensveyg, 1942).
2. Insayt-test (15 ta vaziyat-sinov bayonini davom ettirish) (YE. Sarjent, 1944).
3. Bolalar attityudlari testi (yakunlanmagan interpretatsiya nezavershennix kartin-stimulov) (D. Kagan, D. Lemkin, 1960).
4. Test "Zaversheniye predlojeniy" (Sentence Completion Test — SCT; slovesniye assotsiativniye svyazi) (G. Ebbingauz, 1897; A. Peyn, 1928). Varianti: Test emotsionalnogo insayta (A. Tendler, 1930), Test «Nezavershenniye predlojeniya» — IST (dva subtesta po 50 punktov) (Rotter, Villerman), SSCT (60 punktov) Dj.M. Saksa.
5. Qo‘l testi (qo‘l ishoralarini bayon etish, ochiq agressiv xulqatvorni ifodalash) (B. Brayklin, Z. Piotrovskiy, E. Vagner, 1962).
6. Ko‘p o‘lchamli rasmi test (MDDT) (R. Blox, 1968).
7. Oilaning tizimli testi — FAST (shaxmat doskasiga ko‘z bilan chizilgan figuralar shaxmat taxtasi maydoniga joylashtiriladi — figuralar o‘rtasidagi masofa bo‘yicha munosabatlarning yaqinligini aniqlash) (T. Gering, I. Viler, 1986).
8. Frustratsiyaning formallashtirilgan testi (FTF) (I.N. Noss, 1994).

Semantik proyektiv metodikalar guruhchasi (shaxslilik mazmunini ifodalash obektiga emotsional munosabat) 1. Semantik differensial (SD) (CH. Osgud, 1952-1957).

2. Kellingning texnika repertuari panjara (individual-shaxslilik konstruktarni o‘rganish va tushunchalarning shaxslilik mazmunni tahlil qilishni idrok etishni o‘rganish) (G. Kelli, 1955).
3. Noverbal semantik differensial (qarama-qarshi qutbli rasmlarning shkalasi) (Bentler, Lavoye, CH. Osgud, 1962).
4. Xususiy semantik differensiallari (mejlichnostno-povedencheskiy SD; mimicheskiy SD; lichnostniy SD) (Dj. Kerrol; M. Uish, 1969).
5. Klassifikatsiya metodi ("saralash") (semantik test: ma‘noviy bog‘liq so‘zlarni saralash) (Dj. Miller, 1971).
6. Subektiv shkalalashtirish metodi (shkalalar yordamida tushunchalarbaholash semantik testi: 0 — o‘xshash emas; 4 — maksimal darajada o‘xshash) (R. Vudvors, G. Shlosberg, 1971).
7. "Ilohiy yangilik" (SDO) (Noss I.N., 1994).

Proyektiv testlar

Biz mavzumizda proyektiv metodikalarning klassifikatsiyasi xususida to'xtalib o'tamiz. Proyektiv metodikalarni tatbiq etish jarayonida ularning klassifikatsiyasi bir qator jihatlarni inobatga olishni talab etadi. Quyida klassifikatsiyaga doir keltirilgan ayrim yondashuvlar ustida to'xtalamiz.

Mashhur psixolog L.Frenk barcha proyektiv testlar to'g'risidagi nazariy va amaliy malumotlarni o'zlashtirib, ularning yangicha klassifikatsiyasini yaratdi (10.32-38 betlar). Uningcha, har bir turdagi proyektiv test alohida mazmun kasb etib, o'ziga xos tahlilni talab etadi. Metodikalarni guruhlarga bo'lish, tadqiqot natijalari tahlilini osonlashtiradi va tadqiqotchiga kulaylik olib keladi. Bugungi kun amaliyotida proyektiv testlarning bir qator turlari qo'llanilib kelinmoqda:

1. Konstitusiyaviy metodlar.
2. Konstruktiv metodlar.
3. Interpretatsion metodlar.
4. Katartistik metodlar.
5. Ekspressiv metodlar.
6. Impressiv metodlar.
7. Additiv metodlar.

Yukoridagi har bir testlar turiga alohida proyektiv metodikalar kirib, ular turlicha mazmun mohiyatga ega.

1. Konstitusiyaviy xarakterli proyektiv testlar qatoriga «Tugallanmagan so'zlar», «Tugallanmagan rasmlar» testlari kirib, o'tkazilish texnikasiga ko'ra, turli situatsiyali (vaziyatli) strukturalardan iborat. Metodika materiallari amorf xarakterga ega bo'lib, tekshiriluvchilardan asosan mantiqiy mulohazalashni talab etadi. Ushbu metodikaning mualliflari Saks va Levi hisoblanib, ommabop testlar qatoriga kiradi. Muallifdan oldin ham ushbu metodika, eksperimental psixologiyada qo'llanilgan. Yuqoridagi variantini esa Saks va Levilar yangi variantda tuzganlar. Metodikada 60 ta tugallanmagan so'zlar keltirilgan bo'lib, ular 15 ta guruhga ajratilgan. Metodika savollari orqali shaxsning oilaviy munosabatlardagi hulq-atvori, o'z-o'zidagi qarama-qarshilik chegarasi, seksual xarakter xususiyatlari, qo'rquv va hissiy buzilishlar, kelajakdagi va bugungi kundagi orzu istaklari, otaonasi bilan munosabati shu bilan birga do'st yaqinlari bilan munosabat mazmuni aniqlanadi. Test o'tkazishda alohida anketa mavjud bo'lib, u tekshiriluvchilarni testga tez yo'naltirish xususiyatiga ega. Shu qatorda tadqiqotchi Varttegning «Tugallanmagan rasmlar» testi ham xudi shu xarakterda foydalaniladi.

2. Konstruktiv xarakterdagi proyektiv metodikalar insonlar va hayvonlar figuralari, modellari orqali shaxs xususiyatlarini tahlil etadi. Bunda rasmlar va figuralar minatyura xarakterida ham ifodalanishi mumkin. Tadqiqot har bir yoshda

alohida xarakter kasb etadi. Bu esa tekshiriluvchilarning muhitdagi ijtimoiy ximoyasini ochib beradi.

Masalan, inson rasmi va hayvon rasmi testning kuprok masalasini tashkil etadi. Metodika tahlilida har bir figura, qurilish materiali, mozaika modellari va saranjomlik hisobga olinadi.

2. Interpretatsion xarakterdagi proyektiv testlar turkumiga TAT (tematik appersepsiya) testi misol bo'lib, bunda masala va topshiriklar illyustratsion xarakterda ifodalanadi. Metodika insondagi kiziqishlar, hissiy kechinmalar shu bilan birga, ichki imkoniyat va yashirin maqsadlarni aniqlaydi. Metodika mualliflari G. Myurrey va Morganlar sanaladi. Metodika Myurrey yaratgan shaxs nazariyasiga asoslanadi. Yani ehtiyojlar shaxsning xulq-atvorini, tasavvurlarini, bilish jarayonlarini yo'naltiradi va tashkillashtiradi, degan tamoyilga asoslanadi. Myurrey bunda barcha ehtiyojlarni psixodinamik kutilmalar, deb atadi. Myurrey barcha ehtiyojlarni vital va psixogen turga ajratadi. Vital ehtiyojlarga – suv-havo, psixogen ehtiyojlarni bilish, sanat, sevgi kabilarga ajratdi. Metodikada 20 ta ehtiyoj qo'llanilsa-da lekin, 24 tasi farqlanadi (6.26-31 betlar).

Myurrey fikricha, metodikadagi rasmlarni tekshiriluvchilar ikki xil izohlaydilar. Mavhumlik aks etgan rasmlarni o'z hayotiy tajribalari orqali bajaradilar. Erkak va ayollarga berilayotgan topshiriqlar alohida – alohida bo'lishi ham test koidalaridan biri sanaladi. Chunki, jinsiy xarakterdagi tafovut rasm guruhlarida alohida mazmun kasb etadi.

4. Katartistik mazmunli proyektiv testlarga o'yin faoliyati bilan belgilanadigan testlar kiradi. Masalan, «psixodrama», «ixtiyoriy teatr sahnasi», «terapevtik chiqishlar», misol bo'la oladi. Buning uchun sharttanlanishi, uyin texnikasi tanlanadi. Bunda shaxslardagi nizolar, boshqa insonlar bilan bo'ladigan munosabatlar ko'rinishi o'yin paytida ochiq oydin amalga oshiriladi. Bu texnika insonlarning har kandy vaziyatlarda muoammo va holatga o'z imkoniyatidan kelib chiqib ish tutishiga yordam beradi. Bu psixoterapiyada ko'p kullanadigan va shaxsni tarbiyalaydigan vosita hisoblanadi. Xoh rollar kulgili yoki salbiy obrazli bo'lsin, shaxs tipiga mos ravishda ijro etiladi. Bunda shaxsning fantaziya holatlari ham hisobga olinadi. Misol uchun «issiq stul» nomli trening uyini aynan insonni stressli vaziyatda oqilona hukm chiqarishida qo'l kelishligi takidlanadi.

5. Ekspressiv xarakterli proyektiv testlar tezkor malumot olishni ifodalab, bu grafologiyada ham keng qo'llaniladigan usul sanaladi. Bizga malumki, grafologiya insonning yozuvi va imlolariga qarab, uning xususiyatlarini tahlil etadi. Ekspressiv tahlil jinoyat turini aniqlashda yoki bo'lmasa, davlat ahamiyatiga molik rasmiy xujjatlardagi o'zboshimchalik va qonunbuzarlik holatlarini ochishda, mansabdor shaxslar yoki davlat xizmatchilari qo'ygan imzolarni aniqlashda ekspressiv usul qo'l

kelishi tadqiqotlarda takidlangan. Bundan tashqari, ekspressiv proyektiv metodikalarga «Uy, daraxt, inson.» metodikasini kiritish mumkin.

Metodika Dj.Morgan tomonidan 1948-yilda qo'llangan. Test kattalar bilan bolalalarni o'rganish uchun ham qulay sanaladi. Mohiyatiga ko'ra, test quyidagi mazmuni ifodalaydi. Testni qo'llashda yo'riqnoma berilib, har bir vazifadan so'ng suhbat o'tkaziladi. Suhbat ham ularning nima uchun bu vazifalarni tanlaganlari to'g'risidagi malumotni oydinlashtiradi.

5.Impressiv turdagida esa tekshiruvchilarning xohish va intilishlari hisobga olinib, ularni taminlash talab etiladi. Bunday testlarga Lyusherning «Rang testi» yaqqol misoldir. Testda barcha ranglar hisobga olingan bo'lib, ulardan 8 ta rang metodikada foydalanilgan. Ushbu ranglar orqali insonda qo'rquv, affekt, ichki dunyo sirliligini yashirin ochish, nizoli vaziyatga moyillik, emotsional qiyofa kabi psixologik masalalar o'rganiladi. Lyusherning rang testlari XX asr boshlari va oxirgi o'n yilligida meditsina psixologiyasi va psixoterapiyada klinik jihatdan keng tatbiq etilgan. Tadqiqotchilar fikricha, ushbu metodika insondagi quyidagi xususiyatlarni, sifatlarni tahlil etadi .

1.Turli xil kasalliklarning insonga tasiri, somatik va psixosomatik belgilarini aniqlashda .

2.Epilepsiya (tutqanoqlik) va shizofreniya kasalliklaridagi sog'lomlik va kasallik tafovutlarini aniqlaydi.

3.Shaxslardagi emotsional buzilishlar, qo'rquv, xaddan tashqari zo'riqish kabi holatlarni oydinlashtiradi.

4.Jamoalardagi psixologik muhitni o'rganadi.

5.Shaxsning hissiy kechinmalari yunalishi va mazmunini ochib beradi.

Lyusher testining keyingi modifikatsiyalarida 70 xil turdagi rasmlar xarakteri hisobga olinib, u ham insonni kompleks tadqiq kila olgan. Lyusher metodikani yaratish paytida ranglarni tanlashda , birinchi o'rinda ularning funksiyalarini hisobga oladi. Lyusher fikricha, insondagi subektivlik ko'proq ranglar bilan yuzaga chikadi. Muallif testga qo'shimcha ravishda natijaga oydinlik kiritish maqsadida, tekshirish oxirida savollar bilan murojat qilgan. Masalan, siz o'smirlik yoshingizda qaysi ranglarni yoqtirgansiz? yoki umuman qaysi rangni yoqtirasiz deb so'ralgan. Ko'pchilik tekshiriluvchilar yashil va qizil rangni aytganlar. Tahlilga ko'ra, yashil rang o'smirlikdagi noaniq hissiyot, mardlikka davogarlik, shu bilan birga ko'chuvchan samimiylilikni ifodalagan. Qizil rang esa kuch-quvvat ramzi, shiddatli xulq –atvor ko'rinishi, yoki agressivlik va qaysarlik xususiyatlari bo'lganligini ko'rsatgan. Lyusher ushbu usulni maqbul baholab, ko'proq tadqiqotlar olib borishga harakat qildi. Oxir –oqibat u metodikada aks etgan 8 ta rang har biriga alohida tarif ishlab chiqdi .

1. Ko'k rang-emotsional komfortlik, hissiy munosiblik, ichki himoya mexanizmga ega, muvaffaqiyat kutuvchi tip bo'lib, ehtiyojlari rang- barang tusda.

2. Yashil rang-ehtiyojlar sferasi o'z pozitsiyasi bilan uyg'unlashgan kishilar, mudofaa qudrati kuchli, harakatlarida agressiv xulq kuchli bo'lgan kishilar.

3. Qizil rang-ehtiyojlari muvaffaqiyatga qaratilgan, liderlik va tashkilotchilikka moyil. Agressiyalari yig'ilgan, boshqaruvchilik, shu bilan birga faoliyatida yuqori qidiruvchanlik mavjud .Bunday toifali kishilar hayotda juda harakatchan, yuqori energiyali kuchga ega bo'lib, doimo muvaffaqiyat sari intiladilar .

4. Sariq rang – ijtimoiy rejalarda ehtiyojlar emotsional ko'rinishlilikini ifodalaydi. Ushbu tipdagi shaxslarda himoya mexanizmi yuqori, tajovuzkor xulqli, muloqot va muomala jarayonida qoniqmaslik, siqiluvchanlik hissi kechadi.

5. Binafsha rang–shaxsdagi emotsional yetukmaslikni, hayotiy maqsadlarning aniqlikligini, subektivizmning yuqoriligini, individual o'ziga xoslik kabilarni ifodalaydi .

6. Jigar rang-ehtiyojlar sferasi qor kabi hujumli, jismoniy va psixologik tipga ko'ra, komform xarakterli kishilar, shaxslararo munosabatda tez til topa olishga moyildir.

7. Qora rang–tahliliga ko'ra, kishining ehtiyojlari mustaqil shu bilan birga ko'chuvchan xarakterni ham oladi. Qora rangni xush ko'ruvchi kishilar negativ xulqqa ega, doimo insonlar bilan bo'lgan munosabatlarda o'z avtoritetini o'rnatuvchi tip sanaladi .Ular doimo hukmronlikka intiladilar va buning uchun, hatto, hech narsadan qaytmaydilar. Barcha berilgan yoki ko'rsatilgan yo'l-yo'riqlarga qarshi turadilar. Lyusher ushbu ranglarning barchasini tadqiqodlarida ko'p bora sinab ko'rgan. Va eng keraklisi ranglarning insonlarga beradigan proyeksiyasini ham keng ochib bergan.

7. Additiv xarakterli proyektiv metodikalar alohida mazmunga ega bo'lib, unga tugallanmagan so'zlar metodikasi misol. Bu ko'proq bolalarda tatqiq etilgan. Metodika psixologik korreksiyaga ko'ra, tarbiyali xarakterni kasb etadi. Bu insondagi motivlar va uning shaxs kamolotiga ta'sirini ochib beruvchi metodikadir.

Tadqiqotchi G.M.Proshanskiy ushbu metodika yuzasidan ish olib borib, testni qo'llashning yo'llari va ishlash klassifikatsiyasini keltirib o'tadi. Proyektiv texnikaning qisqacha ko'rinishini tuzadi(22.106-109-betlar).

□ Stimullar - 1) verbal. 2) vizual. 3) konkret. 4) modal Javoblar – 1) yozma.

2) diagnostik. 3) Terapevtik.

Bundan farqli ravishda bugungi kunda proyektiv testlarning turli ko'rinishlari ishlab chiqilgan. Ulardan turli sohalarda ta'limda, mehnat jamoalarida, psixologik markazlarda foydalanilmoqda.

Yuqoridagi proyektiv metodikadan farqli ravishda insonning ma'lum a'zosi orqali tadqiq qilinadigan testlar mavjud. "Qo'l testi" proyektiv metodikasi insonlardagi agressiv munosabatni o'rganishga mo'ljallangan. Metodika B.Brayklin, Z.Piotrovskiy, E. Vagnerlar tomonidan ishlab chiqilgan. Metodikani o'tkazish uchun 9 ta qo'l panjaralari tasvirlangan rasmlardan hamda bo'sh varaqdan iborat qo'zg'atuvchi material zarur. Rasmlar birma-bir ko'rsatilib, sinaluvchilarga qo'l panjaralarini tasavvur qilish va uning harakatini tasvirlash vazifasi beriladi. YA'ni rasmda aks ettirilgan qo'l qanday harakatni bajarayotganligi yoki bajarishga qodirligi to'g'risida sinaluvchi fikri aniqlanadi. Har bir tasvirlangan qo'l qanday harakatni amalga oshirayotganligi haqida, bir necha variantda javob berishga ham ruxsat beriladi. Test tahliliga e'tibor berishda quyidagi shaxs xususiyatlari keltirib o'tilgan.

- Agressiya holati – qo'l ustuvorlik sifatida, talofat yetkazuvchi mazmunda idrok etiladi.
- Hukmronlikka intilish-qo'llarning to'g'riga yo'nalganligi, gorizontal joylashganligi bilan, belgilandi.
- Qo'rqinch-sinaluvchi javoblarida qo'l ,boshqa kishilarning agressiv harakatlari qurboni sifatida namoyon bo'ladi. Insonning o'ziga zarar yetkazuvchi sifatida tasvirlanadi.
- Bog'lanib qolishlik-qo'l boshqa kishilarga nisbatan ijobiy yo'nalgan.Bu ko'proq sevgi- muhabbat va mehr tuyg'ularini ifodalaydi. □ Kommunikatsiya-aloqa o'rnatishga intilayotgan qo'l sifatida tasvirlansa, bu shaxsdagi muloqotmandlik belgisi.
- Tobelik – qo'l boshqa kishilarga bo'ysinishni ifodalasa, bu bog'liqlik belgisi .
- Qo'l turli usullar yordamida o'zini ko'rsatishga intilayotgan holda tasvirlansa, bu namoyishkoronalikdan darakdir.
- Qo'l kasal, shakli buzilgan, hech qanday harakatga noqobildek aks ettirilsa – kasallik belgisi yoki jarohat sifatida tushunish mumkin.
- Qo'lning noaniq faollik tasviri–harakatga moyillik, kuchli energiyali tip.
- Shaxsi noaniq, sustlik sifatidagi qo'l tasviri-motivlarning kuchsizligi, bezovtalik ko'rinishi, shaxsdagi bo'shshahganlik.
- Qo'llarning mushtlangan holda yo'nalishi –xulqdagi yashirin va to'plangan dushmanlik belgisi .

Bundan tashqari, yosh bolalarning turli ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini ochish tabiatiga ega proyektiv testlar mavjud.Unga misol tariqasida "Oila rasmi" metodikasini keltirish mumkin. Bu metodika- bilan V.Xyulse A.I.Zaxarova L.Karmanovalar ko'proq tadqiq olib borganlar. Tadqiqot uchun 6 xil rangli

qalamlar va oq qog'oz va o'chirg'ich talab etiladi(1.56-81betlar). Bolaga ko'rsatma quyidagicha beriladi, "O'z oilang rasmini chiz". Oila so'zi ma'nosi tushintiriladi. Agar bola tushunmasa yo'riqnoma yana qaytariladi.

Vazifaning vaqti 35 minut, deb olingan. Psixolog vazifani bayonnomaga qayd etishi.

1. Detallar chizish ketma-ketligi.
2. 15 sekunddan ortiq pauzalar.
3. Detallarni o'chirish.
4. Bolaning spontan berilgan izohlari.
5. Emotsional reaksiyalar.

Tadqiqot tugagach, psixolog, verbal yo'l bilan boladan ma'lumot olish uchun murojaat qiladi, qo'shimcha savollar beradi.

1. Aytchi, bu yerda kim tasvirlangan ?
2. Ular qayerda tasvirlangan ?
3. Ular nima qilishyapti ?
4. Buni kim o'ylab topdi ?
5. Rasmda chizilganlarning eng baxtlisi kim? Nima uchun?
6. Ulardan eng baxtlisi kim ? Nima uchun?

Suhbatdan so'ng bolaga 6 ta vaziyatni tahlil qilish berilib, u tahlil etiladi. Interpretatsiya qilishda quyidagilarni bilish zarur.

1. Tadqiq qilinayotgan bolaning yoshi.
 2. Oila azolari soni, aka –singillari yoshi.
 3. Iloji bo'lsa bolaning, uy, maktab va bog'chadagi hulqi .
- Interpretatsiyani shartli uch qismga bo'lish belgilangan.

1. Oila rasmi strukturasi tahlili .
2. Oila azolari grafik tasviri xususiyatlari tahlili.
3. Rasm chizish jarayoni tahlili .
4. Bolaning oilasiga bergan rasm tafsilotining umumiy xulosasi .

Bular boladagi barcha ijtimoiy to'siqlarni, negativ xulq –atvorni, qo'rquvni, hissiyot olamining rang-barangligini ochib beradi. Eng asosiysi, yashirin, spontan xususiyatlarni tekshirish paytida o'z-o'zidan sodir bo'lgan .

Shu o'rinda yana bir masalaga to'xtalish kerak bo'ladi. Aynan bolalar shaxsini o'rganuvchi, keng imkoniyatli proyektiv test mavjud. Bugungi kunda Yevropaning rivojlangan davlatlari, xususan, Germaniya, Gretsiya, Rossiya, Ukraina, AQShda keng tadqiq qilingan proyektiv test "Ertakli proyektiv test", yani ertak terapiyasidir. Ertaklarda bizga malumki, haqiqat boricha aks etadi. Masalan, yaxshilik va yomonlik, davlat boshqaruvidagi zulmkorlik, o'g'rilik va to'g'rilik, sevgi-muhabbat, omad, sehrgarlik kabi inson xususiyatlarini tasvirleydi. Bu esa bolaning

dunyo qarashiga ijobiy ta'sir etib, tarbiyasini kamol toptiradi. Tekshirilganda sinaluvchilarda ongsizlik holatlari chiqib keladi. Ertaklardagi takrorlanuvchanlik bolalardagi idrok ko'lamining kengayishiga olib keladi. Ertakshunos olim Roxeym fikricha, ertaklar tush ko'rish bilan yaqin, deb qaraladi va ertaklar inson proyeksiyalari jarayonida qo'yidagi vazifalarni bajaradi.

Analitiklarning fikriga ko'ra, bu vazifalar bolalardagi nizoli, ruhiy bezovtalik va negativ xulq ko'rinishini ochib beradi. Tadqiqotimizning nazariy masalasiga oydinlik kiritish maqsadida, Rossiyaning amaliy psixologlar uchun maxsus chiqadigan "Amaliy psixologiya va psixoanaliz" jurnalida chop etilgan murojoat qilamiz (2003-yil, 4-dekabr, 12-son). Maqola, "ertaklar va ongsizlik" deb nomlanadi. Mavzuga esa "Qizil shapkacha" ertagi tanlanadi.

Ushbu proyektiv test 21 ta rasmi karta va qahramonlarning 3 ta xulosa kartasidan iborat. Psixolog tadqiqod o'tkazishdan oldin, qo'yidagi talablarni bajarishi kerak bo'ladi. Savolarni berish tartibi quyidagicha.

1. Bolalarda ertakning mazmuni yoki avval o'qilganligi hisobga olinadi.
2. Qizil shapkacha uydan chiqib ketganda, onasidan xafa bo'ldimi yoki qo'rqdimi?
3. Qizil shapkacha o'rmonga kirganida xursand bo'ldimi, yo qo'rqib ketdimi?
4. Buvisining o'yida bo'rini ko'rganda qo'rqdimi?

Tadqiqod oxirida 3 ta xulosa kartasi bolalar qo'liga berilib, ana shu orqali xulosa qilinadi. Xulosa kartalari mazmuni turlicha.

1-karta. Bolalar shaxsining kuchsizligini, hissiyotlari salbiyligini, shu bilan birga bolaning qo'rqoqligi va tortinchoqligini anglatadi.

2-karta. Bolaning beg'uborligi, quvnoqligi va psixologik sog'lomligi ko'rsatadi.

3-karta. Boladagi xafalik, bezovtalik, xavfsirash, agressiv holatini anglatadi.

Ushbu test ham stimulli qo'zg'atuvchi material xarakteriga ega. Testni ko'proq maktabgacha tarbiya maskani va kichik maktab bolalarida o'tkazish tavsiya etiladi. Bu esa bola shaxsining ijtimoiy-psixologik jihatini o'rganishga va tarbiyaning ijobiy kamol topishiga keng imkon beradi.

"Agressivlik" testi (Rozinsveyg testining modifikatsiyasi)

Metodika proyeksiya xarakteriga ko'ra, frustratsiya va stressli holatlarni o'rganishga qaratilgan hisoblanadi. 24 ta rasmi vaziyat testda ko'rsatilib, vaziyatni izohlash talab etiladi.

Insondagi agressiya kuchli yoki yo'qligi vaziyatlar orqali baholanadi. Tekshiriluvchining har bir rasmdagi fikri, bahosi, kechinmasi qayd etilib boriladi. Bolalar psixikasini tadqiq etishda yana bir proyektiv metodika "Uch daraxt" testi qulay hisoblanadi. Tadqiqotchi testni boshlashdan oldin bola bilan suhbat qilib

oladi. Ota-onasi, ish joyi, necha yoshdaligi, oilaning boshqa a'zolarini ham qanday uyda yashayotganligi haqida so'raladi.

Suhbatdan so'ng psixolog bolaga "Xohlagan uch daraxt"ni chizishni buyuradi. Rangli qalamlardan foydalanish aytiladi. Tadqiqot natijalari ranglardan foydalanganligi, daraxt proyeksiyalari va strukturasi qarang tahlil etiladi. Ushbu metodika ham diagnostik xarakterga ko'ra, qulay va imkoniyatli sanaladi.

Rene Jil metodikasi. – Muallifning ushbu testi bolalarning shaxslararo munosabatlari hamda uning oilaviy munosabatlarini idrok qilingan sohasini tadqiq qilish uchun mo'ljallangan. Metodikaning maqsadi bolaning ijtimoiy moslashuvchanligi, uning atrofdagilar bilan aloqasi va munosabatini ochishdir. Metodika vizual – verbal xarakterda bo'lib, bolalar bilan kattalar rasmi tasvirlangan. Vazifalar 42 ta rasm va matn shaklidan berilgan savollardan tuzilgan. Test bilan ishlashdan avval – bolaga rasm asosida berilgan savollarga javob berishligi tushuntiriladi. U rasmlar bilan tanishib chiqqach, savollarni o'qib javob beradi. Lekin bu metodika sof proyektiv emas, balki anketa va proyektiv testlar oralig'ida turuvchi test turkumi hisoblanadi.

"Geometrik figuralar testi" proyektiv xarakterdagi metodikalar sirasiga kiradi. Metodika muallifi E. Mox hisoblanadi. E.Mox o'z testida inson qiyofasini ifodalashda uchta geometrik figuradan foydalandi. YA'ni aylana, uchburchak, kvadratni tanladi. Ular kaysidir ma'noda inson proyeksiyasini bashorat qiladi. Aylana shakl – insonning mayl sohasi, hissiyot olami, emotsional kechinmalarining kanday tusga egaligini anglatadi. Agar tekshiriluvchilar chizishda aylanadan ko'p foydalansalar.

Uchburchak shakl-insonning fantaziyalarini anglatib qay darajada undan foydalanganligini anglatadi. Bu uchburchak shakldan bir rasmda qancha ko'p foydalanganligi bilan belgilanadi.

Kvadrat shakl-insondagi aql sohasi bo'lib, ratsional imkoniyatga qaratilgan. Test talabiga ko'ra, tekshiriluvchi vazifada foydalangan figuralar soni 10 tadan oshmasligi kerak. Yuqoridagi misollardan ko'rinib to'ribdiki, bugungi kunda proyektiv testlarsiz amaliy psixologiyaning yutuqlarini sezish qiyin. Garchi ular milliy muhitimizga to'la javob bermasa-da, ularni modifikatsiya qilish, qayta ishlab chiqish fanimiz salohiyatini yanada oshirishi mumkin.

Shaxs diagnostikasida proyektiv metodikalardan foydalanish. Proyektiv texnika psixodiagnostikada keng qo'llanilsa-da, har bir proyektiv testlardan foydalanish uchun testlarga qo'yiladigan psixodiagnostik talablarga rioya qilish zarur. Lekin, ushbu testlarni standartga solish murakkabdir. Prognozlik xarakteriga ko'ra, bir qarashda oddiy ko'rinsa-da, chet elda bu metodikalr keng imkoniyatli testlar, deb

qaraldi. Proyektiv metodikalarning diagnostik qimmatiga e'tibor berishdan oldin, uni qo'llanilish sohasiga e'tibor berish lozim.

1. Kadrlarni saralashda, kasbga yo'naltirishda.

2. O'quv faoliyatini o'rganishda va tarbiya jarayonini samarali olib borishda.

3. Ijtimoiy xulq – atvorni aniqlashda .(“Oila rasmi” testi misol).

4. Harbiy chaqiruvga kelayotgan yoshlarni psixologik ekspertiza qilishda.(Masalan, Psixik holatlarning asosiy parametrini aniqlash testi).

5. Sud-psixologik ekspertizasida jinoyatchi motivlari va maqsadlarini ochishda (Masalan, TAT testi orqali o'smir jinoyatchilarni).

6. Psixoterapevtik yordam va psixologik konsultatsiyalar jarayonida mijozlarni o'rganishda (masalan “Agressivlik testi” va “Frustratsiyali vaziyat testi” orkali).

7. Amaliy psixologlarning turli foyiatida (oliy ta'lim va maktab ta'limida ta'lim va tarbiya muammosida).

Yuqoridagi talablar qo'llanilish sohasi talabi bo'lsa, tadqiqodchilar uchun avvalo, testning nazariy asosini bilishi va testni aprobatsiya qila olishi, asosiy talabdir. Bundan tashqari, klinik psixologiyada bolalarning normal rivojlanishi va anomaliyalarini aniqlashda ham qo'llanilgan. Bu hol yana test imkoniyatlari yuqoriligini va ishonchliligini ko'rsatadi. Lekin natijalar ba'zida standartlikni talab etadi.

Ularda tadqiqot oxirida forig'lanish, qutulish holati sodir bo'lganligi, proyektiv texnikaning yana bir o'ziga xos jihati ekanligi isbotlandi. Proyektiv texnika asosan qo'yidagi materiallar bilan amalga oshirilgan.

Suv, loy, metal parchasi, kubikchalar kabi materiallarni o'z ichiga oladi. Terapevtik o'yinlarning birida, bolalarga qismlarga ajratilgan qo'g'irchoq berilgan. Ularni yig'ish holati bolalardagi agressiv holat va otaonalariga bo'lgan munosabatni belgilagan. Teatr ko'rinishidagi o'yinlar bolalarda emotsional ko'tarilish va katarsis (forig'lanish) holatini olib kelgan. Test texnikasini bola bajara olmasa, ularga qo'shimcha ravishda kichik suhbat va intervyu o'tkazilgan. Asosiy muammo esa test o'tkazish emas, tadqiqodchilarning test talablaridan qo'rqishi, ya'ni validlik va ishonchlik natijalarni olishdan qo'rqish. Klinik psixologiyada test natijalaridan norma olishda tekshiruvchilardagi qobiliyatlar alohida bosqichga etapga solinadi. Ba'zi olimlar Rorshax testi va TAT testini tahlil etishda ularni falsifikatsiya qilish kerakligini ta'kidlaydilar. Tekshiruvchilar javoblaridan qoniqmasalar tadqiqodchi yordam berishi va hohishlarini hisobga olishi kerak.

Tekshiruvchilar va situativ omillar

Ko'pgina tadqiqodlarda natijalar normal ko'rsatgich bermasligi mumkin.

Bunda barcha tekshiruvchilar javoblarining formulirovka nizomi tuziladi. Klinik usullar bilan ham obektiv tekshiriladi. Birinchi galda tekshiruvchi metodikani qachon

qoʻllangani, aniq sana, vaqt, kun ham hisobga olinadi. Testning qaysi xususiyatlarni ochishdagi muvaffaqiyati, yoki chegarasi, soʻzlardagi qoʻllangan obrazlar, xarakter uygʻunligi, stereotipik xususiyatlar ham chetlab oʻtilmaydi.

Situativ omillar-bu testlarda qoʻllangan vaziyat, oʻzidagi kechinma, qabul qilinmagan stimuly, shu bilan birga testga oydinlik kirituvchi har bir chetda qolgan holatlar. Oxirgi qilinadigan ish bu, aniq javoblarni tekshirib, nazariy oriyentatsiya olish va gipoteza qilish, qolaversa, oʻz kechinmalari bilan solishtirish, oʻz navbatida shaxsning dinamik strukturasi aniqlashdir.

Ishonchlilik – bu proyektiv testlar uchun ham qoʻllaniladigan psixometrik talab boʻlib, agar bunga eʼtibor berilmasa, natijalar interpretatsiyasini toʻxtatib qoʻyish mumkin. Agar test natijalari talabga javob bermasa, retest oʻtkazish talab etiladi. TAT metodikasida, ayniqsa, oʻtkazilgan sana va javoblar protokoli aniq solishtirilishi ham samara berishi mumkin. Ranglar indeksi xam hisobga olinadi.

Validlik- bu testlarning ikkinchi psixometrik talabi boʻlib psixodiagnostikada turlicha izohlanadi. Validlik metodikaning sifatini hamda oʻrganilgan xususiyat masʼulligi va baholash, nimani oʻrganishga qodirligini izohlovchi tushunchadir. Eksperimental nazorat holati ham validlik belgilashda muhim sanaladi. Koʻplab Rorshax testi haqidagi maʼlumotlarda metodologik yondashuvlar yolgʻon, degan maʼlumotlar validlik toʻgʻrisida uchraydi. Masalan, klinik tadqiqodchilar, ishlarida adashishlar uchragan. Misol uchun 1966-yildagi (H.J.Kinslenger) tadqiqotda bir stimulyda uchramagan belgilar ikkinchi stimulyda uchragan. Bu esa kriterial gruppalariga ajratishni talab etgan (8, 93-103). Validlik va ishonchlilik agar qiyinchilikka olib kelsa, retest qoidalari qoʻllaniladi. Retest oʻtkazilgandan keyin, oldingi test natijalari bilan solishtiriladi. Agar tekshiriluvchi oldingi tekshiruvda vazifani tushunmasdan bajargan boʻlsa, unga metodika mohiyati yana tushuntiriladi. Test oʻtkazilgan sana va oy aniq qayd kilib olinadi. Testlarning psixometrik talablariga koʻra, proyektiv testlarning aniq standartini olish qiyin, chunki, ular noverbal xarakterdagi vazifalardan tashkil topgan. Ularni guruhlarga ajratish yoki strukturaga solish kerak boʻladi. Ana shunda berilgan stimullar va chizilgan rasmlardagi tafovutlar kelib chiqadi. Buning uchun tadqiqodchi avvalo testlarning bir-biridan farqini ajrata olish kerak. Umuman olganda, standartga solish masalasi sovet olimlari bilan gʻarb olimlarini koʻp qiynab kelgan muammo hisoblanadi. Gʻarb mutaxassislari koʻpincha, koʻplab tadqiqotlarida rasmlar xarakter mazmuniga koʻra guruhlarga ajratilib, umumiy belgilar olingan. Rossiyada proyektiv testlarga qoʻyiladigan talablar birmuncha orqada qolgan. Ular koʻproq tekshiriluvchilarning yosh xususiyatlaridan kelib chiqqan holda umumiy meyor belgilashga harakat qilganlar. Bir tarafdanda esa, jins xususiyatlari ham hisobga olingan. Lekin proyektiv testlarga norma berishda boshqa original variantlarni ham hisobga olish kerak. Bu

testlarni guruhlashni, umumiy o'xshashlik chiqarish, stimullar mazmunini aniqlashni ham o'z ichiga oladi. Ba'zida sinaluvchilarda yana qayta tekshirish o'tkazish talab etiladi. Yana bir tomoni, barcha tekshiriluvchilar vazifalaridagi mazmunan o'xshash yoki ko'p takrorlangan holatlar hisobga olinadi. Proyektiv metodikalar faqat tadqiqotchidan yengil va original variant orqali hal etilishini kutadi. Chunki, aniq standart olish juda murakkab.

Proyektiv metodikalarning o'ziga xosligi:

1. Topshiriqlar strukturalashmagan.
2. Topshiriq javoblari cheklanmagan.
3. Test stimullarining sabablari bir xilda emas. **Qo'llanilish**

sohalari:

4. Klinik psixologiya.
5. Sud-psixologik ekspertiza.
6. Pedagogik psixologiya.
7. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi.

Mahalliy sharoitda proyektiv metodikalarni qo'llanilish holati:

1. Ayrim tadqiqotlar doirasida va psixologik maslahatlarda foydalaniladi;
2. Proyektiv metodikalarning modifikatsiyalashtirilgan shakllari kam va yetarlicha emas;
3. Yangi tadqiqot metodi sifatida foydalaniladi;
4. Hali qo'llash uchun zarurat yetarlicha;

Proyektiv metodikalarning murakkablik tomoni-ularning chala standartlashtirilganligi, natijalarni sharhlash mutaxassisdan yuqori psixologik bilim va malakani talab etadi hamda psixoanaliz qonuniyatlarini yaxshi tushungan bo'lishi lozim.

Proyektiv metodikalar quyidagi guruhlarga ajratiladi: Metodikalarning strukturalashganligi; siyoh dog'lari G. Rorshax, ; bulutlar testi; uch o'lchamli proyeksiya.

Konstruksiyalashgan metodikalar: MAPS; dunyo testi va uning modifikatsiyalari. Metodikalarning interpretatsiyasiga ko'ra: TAT, Rozensveygning frustratsiya testi; Sonni testi. Qo'shimcha metodikalar: tugallanmagan gap; tugallanmagan hikoya; Yungning assotsiativ testi. Katarzis metodikalar: psixodramma; proyektiv o'yinlar. O'rganish metodikalari: ekspressiyani o'rganish; yozuvni tahlil etish; og'zaki muloqot xususiyatlari; Ijod mahsullarini o'rganish; figuralarni chizish testi (Guden va Maxover varianti); K.Koxning daraxt, uy odam rasmi testi).

Nazorat savollari

1. Pedagogik testlashtirish nima?
2. Pedagogik testlarning qanday turlari mavjud?
3. Testlarning funksiyalarini sharhlang.
4. Psixologik testlarni qanday turlari klassifikatsiya qilinadi?
5. Proyektiv metodiklarning turlari.

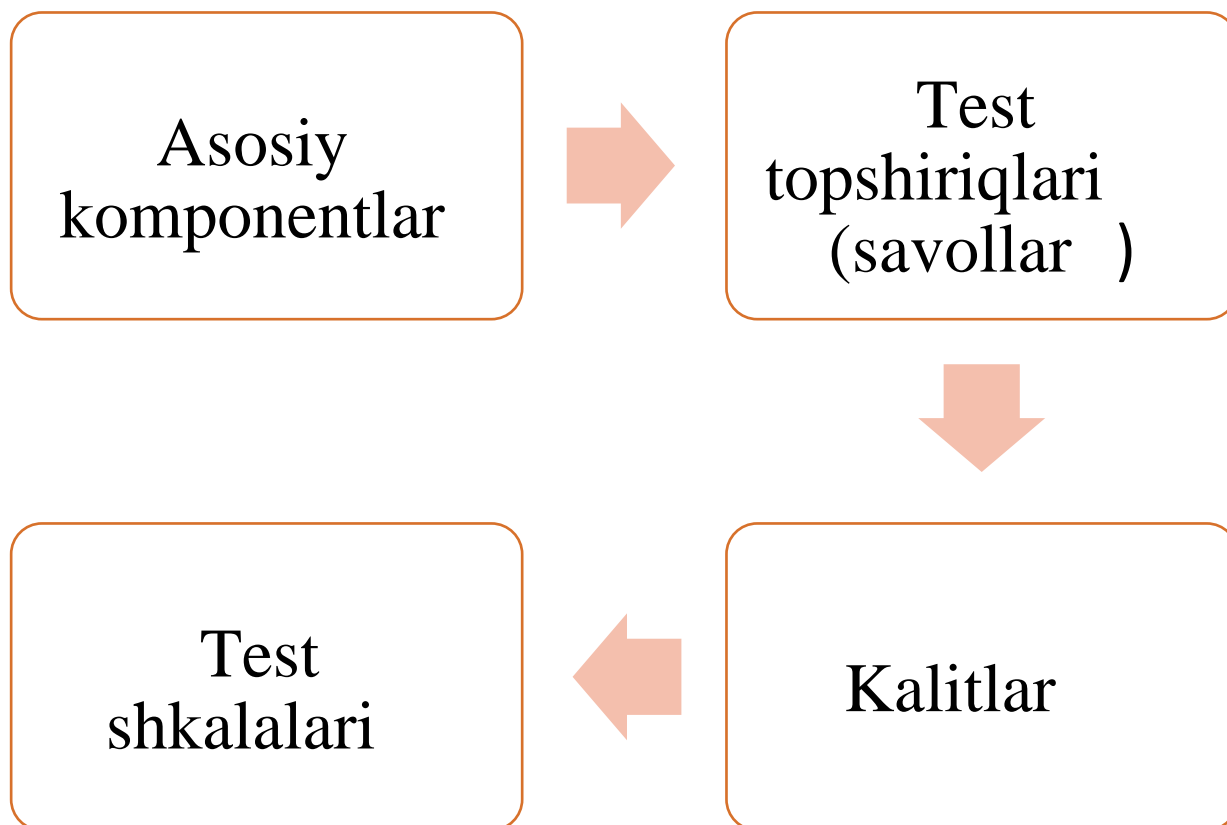
IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI

1-AMALIY MASHG‘ULOT. O‘LCHASH TESTLARI KONSTRUKSIYASI: TEST KOMPONENTLARI VA ULARNING TUZISH TARTIBI

Reja:

1. Test komponentlari va ularning tuzish tartibi.
2. Meyoriy-yo‘naltirilgan testlar (NORT): statistik test normalari.
3. Mezoniy-yo‘naltirilgan testlar (KORT): mezoniy test normalari.
4. Test tuzish va amaliy qo‘llash bosqichlari.
 - Test tuzish 2 ta guruh komponentga ajratiladi:
 1. Asosiy komponentlar

2. Yordamchi komponentlar

Test savollari (topshiriqlari)

Test topshiriqlari yoki savollari tuzilish murakkabligiga ko‘ra o‘ziga xoslikka ega bo‘ladi

Eng sodda shakldagi test savollari “Ha” yoki “yo‘q» javob berishga asoslanadi. Masalan, *Siz parashyutdan sakrashni xohlardingizmi?*

*Murakkab tuzilmagan ega bo‘lgan test tuzilmalari (konstruktlari) bitta emas, birdaniga bir nechta javob berishni taqozo etadi. **Test topshiriqlari namunalari***

5. Siz o‘g‘irlik qilganmisiz?

6. Siz foydali bo‘lish-bo‘lmasligidan qat’i nazar va’dangizda turasizmi?

7. Sizda kayfiyatning ko‘tarilishi va tushishi tez-tez yuz beradimi?

8. Sizda tez gapirish va tez harakatlanish bo‘ladimi?

9. Hech qanday jiddiy sabab bo‘lmasa ham o‘zingizni baxtsiz odamman, deb his qilganmisiz?

10.Siz bahs munozaralarda o‘zingizning ko‘p narsaga qodirligingizga ishonasizmi?

11.Siz yoqimtoy qarama-qarshi jinsdagi shaxs bilan tanishishni xohlasangiz, tortinasizmi?

Psixologik va ta’lim testlari uchun kalit namunalari

- Kalit - test topshirig‘i va shkalalariga javoblarning mos kelish qoidasi.
- Kalit test savoliga emas, balki test topshirig‘iga javob uchun beriladi. Sinaluvchi tanlagan javobiga ko‘ra kalit qaysi shkala bo‘yicha

Testga kalitning biriktirishning matritsali ifodasi (16 RG‘ misolida)

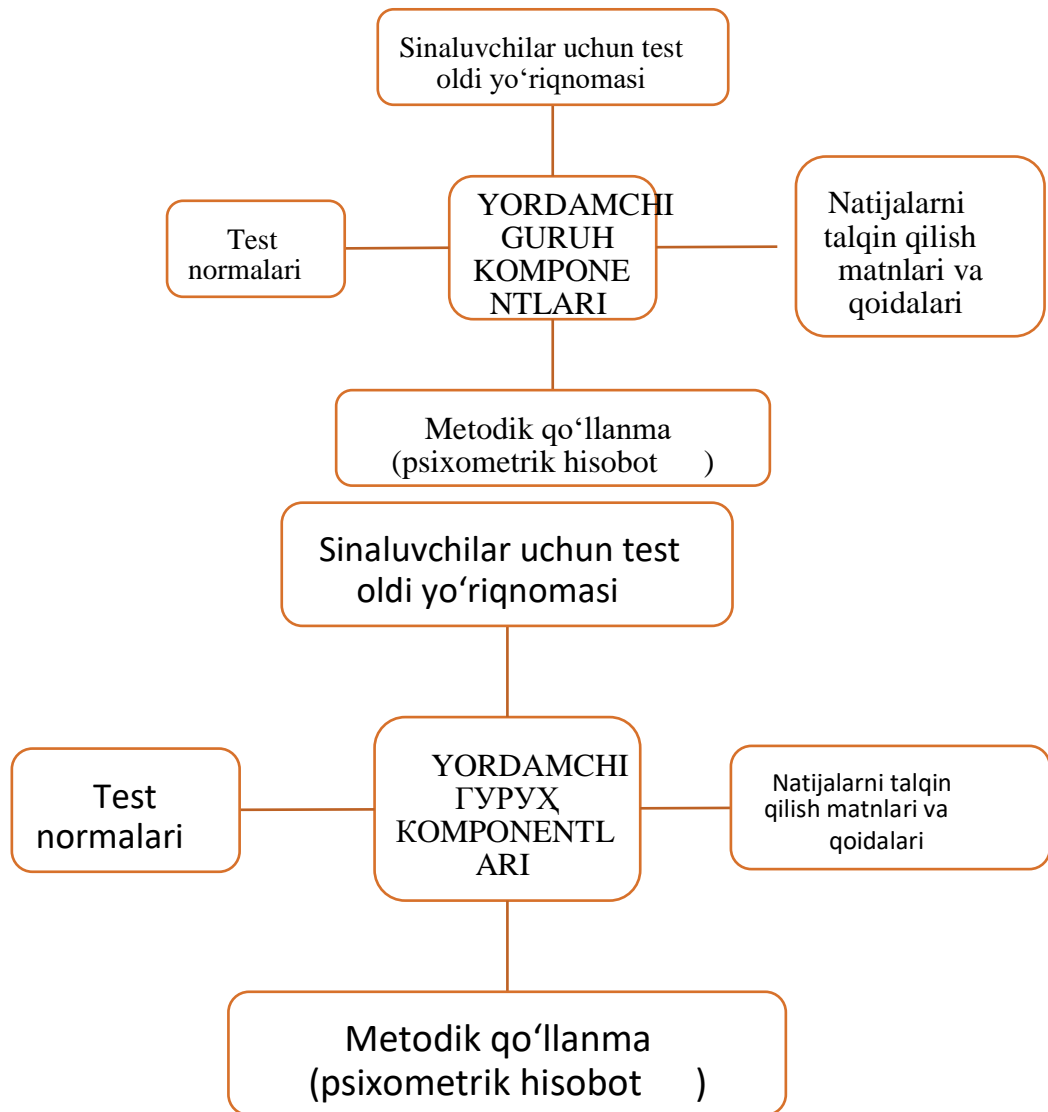
Savollar matni	Javob matnlari	8- Shkala	9-Shkala	12- Shkala
		«Senzitivlik»	«shubhalanuvchanlik»	«Zaiflik »
Sadaqa berish, tilanchilarni erkalashga o‘xshaydi, shuning uchun men bunday qilmayman.	Ha, shunday	-1	1	0
	Javob berishga qiynalaman	0	0	0
	Yo‘q, unday emas	1	-1	0
Yaqinlarim menga tanbeh berganlarida, ularning	Ha, shunday	0	1	1
	Javob berishga qiynalaman	0	0	0

o'zlarini xulqatvoridagi kamchiliklariga e'tibor qaratishga harakat qilaman	Yo'q, unday emas	0	-1	-1
--	---------------------	---	----	----

Testga kalitning biriktirishning matritsali ifodasi (ta'lim testlari misolida)

Savol matni	Javob matnlari	asosiy tushuncha
Mezonli xulqatvor — bu:	haqiqiylik mezoniga kiradigan sinov paytida subektning xatti- harakati	0
	kasbiy yetika mezonlariga javob beradigan mavzuga nisbatan yeksperimental diagnostikaning xulq- atvori	1
	testning haqiqiylikini tekshirish uchun yehtimoliy mezon ko'rsatkichini beradigan bunday haqiqiy ijtimoiy (ishlab chiqarish, ta'lim va boshqalar) xatti- harakatlar	2
	Har qanday psixodiagnostika metodikasi	0

Psixodiagnostikadagi test — bu:	Miqdoriy natijaga ega bo‘lgan qisqa standartlashtirilgan sinov	2
	Berilgan javoblarni tanlash zaruratiga ega topshiriqlar to‘plami	1

Yo‘riqnama:

- Testni bajaruvchi sinovdan o‘tuvchi kishilar uchun yo‘riqnama imkoni boricha sodda va tushunarli bo‘lishi lozim.
- Agar ular murakkab bo‘lsa, ba’zi sinovdan o‘tuvchi kishilar ularni tushuna olmaydi, bu esa olingan natijalarga salbiy ta’sir etadi.

Test komponentlarini ishlab chiqish tartibi

- 1) «shkaladan savollarga" nazariy va deduktiv strategiya;
- 2) "savollardan tortib to shkalaga" empirik-induktiv strategiyasi; 3) "kvotalardan tortib to shkalaga qadar" pragmatik strategiyasi.

Eks-introversiya

Neyrotizm-

Test normalarining shakllanganiga ko'ra testlar klassifikatsiyasi

- a) Meyoriy yo'naltirilgan testlar (NORT);
- b) Mezoniy yo'naltirilgan testlar (KORT); **Meyoriy yo'naltirilgan testlar (NORT)**

«Qoniqarsiz» baho	“Qoniqarli baho”	“Yaxshi” baho	«A'lo» baho
15%	35%	35%	15%

Mezoniy yo'naltirilgan testlar (kort)

1—20	21 — 40	41 — 60	61 — 80	81 — 100
«Bir» (E, ahamiyati o'rtachadan past)	«Ikki», qoniqarsiz (D,o'rtachadan bir oz past)	«UCH», qoniqarli (C, o'rtacha)	«To'rt», yaxshi (B, o'rtachadan bir oz yuqori)	«Besh», a'lo(A, o'rtachadan ancha yuqori)

2-AMALIY MASHG‘ULOT. TEST TUZISH VA AMALIY QO‘LLASH BOSQICHLARI.

1. Test tuzish bosqichlari.
2. Amaliy testni shakllantirish bosqichllari va tatbiqi
3. Intellekt test namunalari

Intellekt testlari tuzish namunalari

I bosqich. Tashkiliy bosqich 1-qadam.

Loyihani rejalashtirish Asosiy vazifalari:

metodikaning dastlabki xarakteristikasi shakllantirish;

validlikni asosiy manbasini aniqlash;

psixometrika va tadqiqotchilik modellarini tanlash; metodikani ishlab chiqishning batafsil rejasini tuzish; tashqilish qaror.

metodikaning dastlabki xarakteristikasi shakllantirish;

validlikni asosiy manbasini aniqlash;

psixometrika va tadqiqotchilik modellarini tanlash;

metodikani ishlab chiqishning batafsil rejasini tuzish; - tashkil qilish qarori.

II bosiq. Mazmuniy

2-qadam. Mazmunni aniqlash.

Asosiy vazifalari:

- tayanch bo‘luvchi nazariy konseptni aniqlash;
- mazmunga mos reprezentativ tanlanmani shakllantirish;
- kalit fenomenologiyani bayon qilish;

3-qadam. Metodikaning o‘ziga xosligini tuzish

mazmunni operatsionallashtirish;

metodikaning rasmiy xarakteristikasini tanlash va qayd qilish; o‘ziga xos xususiyatlarini tasdiqlash. **III bosqich. Tayyorgarlik**

4-qadam. Metodika bandlarini ishlab chiqish Asosiy vazifalari:

bandlarni ishlab chiqish;

bandlarni professional tahrir qilish;

bandlar bo‘yicha bank tuzish. 5-qadam.

metodikaning ish shaklini tartiblash; testning sinov shaklini tasdiqlash. **IV bosqich. Tadqiqotchilik**

6-qadam. Metodika bandlarini aprobatsiyasi, tahlili va korreksiyasi **Asosiy vazifalari:**

- bandlarni empirik aprobatsiyasi;
- bandlarni saralash va qayta shakllantirish;
- shkalalarni ichki muvofiqligini va diskriminativligini tekshirish;
- takroriy pilotaj tadqiqotni tashkil qilish (zarur bo'lganda); testning tarkibi va tuzilishini tasdiqlash

7-qadam. Metodikani sinash tadbirlarini aniqlashtirish **Asosiy vazifalari:**

- tadbir va vaqtni aniqlashtirish; yo'riqnomani ishlab chiqish;
- testning ishchi shaklini tasdiqlash.

8-qadam. Ishonchlilik va validlikni o'rganish va tekshiruvdan o'tkazish **Asosiy vazifalari:**

- ishonchlilikni retest bo'yicha tadqiq qilish;
- konstruktiv validlikni o'rganish;
- kriterial validlikni tekshirish;
- metodikaning yakuniy shaklini tasdiqlash;
- metodikaning yakuniy shaklini tahririni amalga oshirish. **V**

bosqich. Standartlashtirish

9-qadam. Standartlashtirish uchun tadqiqot o'tkazish **Asosiy**

vazifalari:

- standartlashtirish tanlanmasini shakllantirish;
- rejaga ko'ra katta hajmi kontentgentda tadqiqoq o'tkazish;
- turli guruhlar uchun testni standartlashtirish;
- meyorga o'tish usullarini qayd qilish; **VI bosqich. Talqin qilish**

10-qadam. Talqin qilish va psixodiagnostik hisobot sxemasini mshlab chiqish

Asosiy vazifalari:

- ma'lumotlarngi qayta ishlash algoritmi va natijalarni tahlil qilish sxemasining bayoni;
- natijalarning talqin qilish prinsiplari bayoni;
- diagnostik xulosalar uchun mezonlar ishlab chiqish;
- hisobotlar tuzish modellari bayoni;
- ma'lumotlarni qayta ishlash va hisobot tuzish kompyuter dasturini ishlab chiqish;

VII bosqich. Texnik tadbirlar *11-qadam.*

Texnik hisobot yozish **Asosiy vazifalari:**

□ metodikaning tuzishning barcha bosqichlaridan olingan natijalar haqida batafsil hujjatlar tayyorlash;

□ metodikaning ishlab chiqqanlik va psixometrik tekshiruvdan o'tkazilganligi haqida texnik hisobot tuzish. *12-qadam. Yuridik jihatdan rasmiylashtirish* **Asosiy vazifalari:** □ yuridik tadbirlar;

□ metodikaga taqriz olish;

□ metodikaning guvohnomasini olish. *13-qadam. Nashr qilish* **Asosiy vazifalari:**

□ foydalanuvchilar uchun qo'llanma tayyorlash;

□ metodikani nashr qilish

VIII bosqich. Foydalanish

14-qadam. Metodikaning tatbiq qilinishini kuzatish **Asosiy vazifalari:**

□ boshqa tadqiqotchilar tomonidan aniqlangan metodikaning asosiy psixometrik mezonlarini tekshirish;

□ konstruktiv validlikni kelgusida o'rganish;

□ metodikaning yangi shakli va modifikatsiyalarini tuzish;

□ metodikaning foydalanish xususiyatlarini takomillashtirish.

Amaliy testni shakllantirish bosqichllari va tatbiqi

1-bosqich. Tashkiliy mazmundagi vazifani belgilash va tushuntirish

Shunday qilib, birinchi bosqichda, siz aniq vazifani shakllantirish kerak. Va buni tashkilot rahbariyati test natijalari asosida qabul qilishni istagan ko'plab boshqaruv qarorlari nuqtai nazaridan qilish yaxshidir. Buning uchun vakolatli test menejeri boshqaruv (tashkilot boshqaruv xodimlari) ishtirokida kamida bitta samarali yig'ilish o'tkazishi kerak. Zotan, bu bosqichda muayyan boshqaruv qaroriga mos keladigan muayyan toifaga kirishi mumkin bo'lgan ishtirokchilarning " ruxsat yetilgan kvotalari " ni aniq shakllantirish tavsiya etiladi - Test foizlarda ham, mutlaq raqamlarda ham (bir xil). Bu kvotalar nuqta qiymatlari ko'rinishida emas, balki ma'qul intervallar ko'rinishida shakllantirilib, test tuzuvchi (test tizimi) uchun ma'lum yerkinlik qoldirilishi juda maqsadga muvofiqdir. Masalan, aytaylik, ishlab chiqarish tashkilotidagi sinov natijalariga ko'ra, "kadrlar zaxirasi"deb nomlanishi ko'zda tutilgan. Ikkita raqamga aniqlik kiritishimiz kerak:

1) kadrlar zaxirasida nechta nomzod bor (test obektlari soni, yoki o'rganilayotgan namuna),

2) kadrlar zaxirasiga qancha mablag' tushadi — turlichadir (odamlar soni).

Bundan ko‘rinib turibdiki, foiz ikkinchi sonni birinчисiga bo‘lish va natijani 100 ga ko‘paytirish orqali oson hisoblanadi.

Shuningdek, baholash tartiblarining to‘liq tarkibi va yakuniy reyting balliga ularning miqdoriy hissasi bo‘yicha aniqlikka yerishish kerak:

3) test yakuniy reyting ballida qancha og‘irlik qiladi(foiz sifatida yaxshiroq)?

4) boshqa baholash tartiblari qancha og‘irlashadi (bir emas, ikki yoki undan ham uchtasi bo‘lishi yehtimoldan xoli emas)?

Agar siz birinchi bosqichda boshqaruvga ma’qul bo‘lgan taklif yetilayotgan test natijalarining statistik modelini (taqsimotini) shakllantirmasangiz, unda siz yeng avvalo olingan natijalarning statistik tuzilmasidan rahbariyat qoniqmasligini testga olasiz. Lekin... bu juda kech bo‘ladi-testni yaratish (yoki sotib olish) xarajatlari, muayyan odamlar allaqachon sinovdan o‘tgan va hokazo.

Bu yerda birinchi bosqichda jadvalni o‘rinli (mumkin bo‘lgan) to‘ldirishga misol bo‘ladi. Ba’zi ishlab chiqarish tashkilotida hal " a " bo‘lsin (men universitet o‘quvchi osonlik o‘zlari uchun tegishli analoglari topasiz deb o‘ylayman) chet yelda o‘qish uchun "a’lo talabalar" yuborish (yoki nufuzli universitetda pullik tayyorlash uchun, va boshqalar.). Hal bo‘lsin "B" o‘z - o‘zini o‘rganish uchun qisqa dam olish bilan ta’minlash uchun emas (yoki kichik stipendiya tayinlash). "S" yechimi ishtirokchi maqomida hech qanday o‘zgarish bo‘lmasligi bo‘lsin. Hal bo‘lsin

"D "juda past ball hisoblanadi, qaysi ye’tiborsiz mumkin emas va qaysi bir talab" sertifikatlashtirish komissiyasi qo‘ng‘iroq " xodimning malakasini tahlil qilish maqsadida.

Albatta, birinchi bosqichda maqsadlardan tashqari, bunday muhim tashkiliy-texnik shartlarga (cheklovlarga) aniqlik kiritish kerak):

A) amalga oshirish shartlari (qaysi vaqt bilan hamma narsa bajarilishi kerak),

B) ishtirokchini odatiy ishlab chiqarish (trening) jarayonidan ajratib olishingiz mumkin bo‘lgan sinov sessiyasi vaqti,

V) sinov jarayonida foydalanish mumkin bo‘lgan binolar va uskunalari,

G) xodimlar qo‘llab — quvvatlash sinov (muhandis sifatida, operatorlari, rahbarlari tayyorlash va jarayonini qo‘llab-quvvatlash uchun vazifa bo‘ladi-glasati o‘z o‘rinlarini ta’minlash uchun sinov, saqlash va natijalarini qayta ishlash, va hokazo.)

D) hujjatning normativ (rul) holati, reglamentarios, voqea, mas’ul tarqatish, tasniflangan materiallar foydalanish imkoniyatiga yega shaxslar, va natijalarini tahlil (bu lavozim, tartib, tartib bo‘ladi?).

2- bosqich. Uslubiy yechim: statistik test modeli Faqat test sinovlarining maqsadli vazifalari va shart-sharoitlari topilgandan so‘ng, uslubiy

yechim - tayyor testni qidirish yoki yangi testni yaratishga o'tish kerak. Bu yerda tanlangan test muhim ahamiyatga ega: A) vazifaga mos edi,

B) test mavzulari kontingenti tomonidan vazifaga mos keluvchi oqilona vosita sifatida qabul qilinardi (a va B shartlar bir-biriga o'xshamaydi!),

V) tashkiliy cheklashlarga rioya qilish (agar test qisqa ajratilgan sessiyalarda vaqt limitiga javob bera olmasa, undan foydalanish mumkin emas, agar sinov tashkilotda mavjud bo'lmagan bunday uskunalarni talab qilsa, undan foydalanish ham mumkin emas).

Muvaffaqiyatsizliklar gradatsiyalari (D) muvaffaqiyat (C) yaxshi (B) a'lo (A)

Foiz (percentile kasrlar) 10 — 20% 60 — 70% 10 — 15% 3 — 5%

55-60-dan 55-60-dan 80-85-dan 90-95-dan yuqori bo'lgan birlamchi nuqtalar (foizlar)

Bu ta'kidlash qiziq: agar tegishli hujayra dizayn Excel-modeli ulang bo'lsa, intervallarni yuqori chegarasi qiymatlari (60, 85, 95, o'z navbatida), keyin boshiga - asosiy hisobida arifmetik o'rtacha ko'tariladi va 75 qiymatini o'tadi (ya'ni, bu oson sinov qilish uchun zarur bo'ladi), lekin siz intervallarni pastki chegarasi qiymatlari o'rniga, agar (55, 80, 90,), o'rtacha Arifmetik qiymati mos ravishda, ba'zi qiyin bo'ladi.

Test kerakli yehtimol va statistik modelini yaratgan, siz hozir to'g'ri mualliflar uchun vazifani belgilash imkoniyatiga ega bo'ladi, va belgilangan psichometrik (statistik) xususiyatlari bilan bir sinov olish uchun, shuning uchun, dastlabki sinov so'ng test vazifalarni vakolatli tanlash o'tkazish-soni to'g'ri nisbatlarda subektlarining kategoriyalari ishlab, mezonlar chegaralari bilan oqilona bu ulushlariga mos.

Shuni ta'kidlash kerakki, agar siz muammoni akademik testlar uchun odatiy tarzda shakllantirsangiz: "namunani yarmiga ajratadigan vazifalarni yaratishga harakat qiling — aniq 50 foiz to'g'ri javob beradi", shunda siz juda qiyin va kerakli kvotalarni taqdim etmaysiz. Vaziyat hali ham tegishli guruhlar (saflar) A, B, C uchun pastki mezonlarni kamaytirish orqali tuzatilishi mumkin bo'lsa-da.

Shunday qilib, uchta o'zaro bog'liq ko'rsatkichlar tizimi mavjudligini ko'ramiz:

A) muayyan unvon guruhiga (sinfga) kiruvchi predmetlarning kvotalari (persentil ulushlari)),

B) maksimal ballning ulushi sifatida ifodalangan bu guruhlar uchun mezonlar chegaralari - "birlamchi ballar" shkalasi bo'yicha»,

3-bosqich. Spetsifikatsiyasi, yoki sinov tarkibiy modeli

Birinchidan, test tarozisining qanday bo'lishi va testning qanday qismlari (subtestlar, tematik bloklar) bu tarozida ishlashini, bu qismlarda qanday turdagi topshiriqlardan foydalanilishini aniqlash kerak. Testlarni izolyatsiyada emas, balki

boshqa baholash tartiblari bilan birgalikda ishlatishni tavsiya qilganimiz uchun, test tarozilari tizimini ishlab chiqish darhol tarozilar to'plamini ishlab chiqish bilan bog'liq bo'lishi kerak, shu jumladan test (test yordamida o'lgan) va ekspert. Ikkinchidan, bunday professional muhim fazilatlar (loak) yoki sinov bilan baho berish qiyin (yoki imkonsiz) bo'lgan vakolatlar (masalan, notiqlik qobiliyatlari, aql va dalillarni o'z nuqtai nazarini isbotlash qobiliyati va boshqalar.).

Test tarozilar va taqriz mezonlarini ishlab chiqarish uchun Focus group o'tkazilishi mumkin, qaysi, trener tashqari-sinov kiritilgan bo'lishi kerak:

- 1) test tuzilayotgan fan sohasi o'qituvchilari (xodimlar kompaniyada ichki ekspertlar);
- 2) test sinovi tuzilayotgan bo'lim (bo'lim, fakultet, kompaniya) rahbarlari (iloji bo'lsa);
- 3) tashqi ekspert maslahatchilari (agar mavjud bo'lsa).

Fokus guruhi-sifatli ijtimoiy-psixologik tadqiqot usuli. Bu guruh muhokamasi shaklida bo'lib o'tadigan yarim standartlashtirilgan intervY. Muhokama davomida

Fokus-guruh ishtirokchilari moderator rahbarligida ushbu soha bo'yicha bo'lajak mutaxassislar uchun qaysi bilim sohalari muhim yekanligi haqida fikr almashadilar. Bloglar va forumlar uchun zamonaviy veb-platformalar siz uzoq va mos kelmaydigan vaqt rejimida muhokama o'tkazish imkonini beradi, ya'ni, aslida, ular ham juda belgilangan mo " tadillik bilan guruh markazida, lekin har qanday bir joyda ishtirokchilari bir vaqtning o'zida mavjudligini talab qilmaydi. Buning uchun yopiq (nodavlat) resurslardan foydalanish tavsiya yetiladi, aks holda potensial test sinovlari ishlab chiqilayotgan test tuzilishi haqida juda yerta bilib oladi.

Qanday bo'lmasin, fokus guruhining asosiy maqsadlari: a) tarozi ro'yxatini shakllantirish,

b) ro'yxatning "test" va "ekspert" ga bo'linishi",

V) og'irliklar va sinovlarning atributlari va ekspert tarozilari (shunday qilib, barcha mezonlarning og'irliklari yig'indisiga 100 ball, differensiallashgan.

4 bosqich. Tashkiliy-texnik yechimni tanlash

Ba'zan sinovlarning moddiy-texnik shartlari shu qadar cheklanganki, tizimli modelni yaratishda ushbu cheklovlarni hisobga olish kerak. Ba'zi tashkilotlar katta auditoriyaga yega, lekin bir necha kompyuterlar. Bu yechim o'zini taklif: bu katta auditoriya hammani qo'yish va bir vaqtning o'zida shakllari bo'yicha test amalga oshirish uchun taklif qilish. Lekin keyin siz savolga javob berish kerak, va vaqt va texnik resurslarni bunday tejash ishonchliligi pasayishiga olib keladi yoki yo'qligini: kuzatuvchilar ham hammaning orqasida bo'lishi mumkin emas, shunday qilib, odamlar, birbiriga off yozish makr jadvallarini foydalanish va stullar satr tashkil yetiladi...

Ko'p hollarda, qattiq logistik cheklovlar aslida ko'ra tashkilotchilari ongida ko'proq mavjud.

Ko'pincha tashkilotda test o'tkazish shunday tajribasiz xodimlarga ishonib topshiriladiki, ularning o'zlari (keyin esa rahbariyat) ilojisizliklaridan shunchalik hayratlanadilarki, tashkilotda sinov boshlanishidan ancha oldin sokin vahima paydo bo'ladi. Misol uchun, tashkilotda bepul kompyuterlar va binolar yetarli bo'lmasa, nima qilishni bilishmaydi. Va bu ishlab chiqarish kompaniyalari uchun odatiy holat. Lekin u qo'shni ta'lim muassasalarida kompyuter darslari ijaraga juda arzon va oson, bu sinflar dam olish kunlari shunchaki bo'sh qayerda!

5-bosqich. Test topshiriqlari bankini tayyorlash mualliflik sikli

Esda tuting: biz faqat bir qancha hafsiz sinov tashkilotchilari ish topishga urinayotgan bosqichga beshinchi qadamni — test topshiriqlari mualliflariga vazifa qo'yishdan iborat yetib keldik. Ko'rib turganingizdek, bundan oldin siz kamida to'rt qadam(bosqich) qilishingiz kerak, ularning har biri o'z mahsuloti bilan tugaydi — muayyan maqomdagi hujjat: muassasa uchun buyurtmadan boshlab va texnik qoidalar yoki tasdiqlash protokoli bilan yakunlanadi.

Bu bosqichda mahsulot mualliflar uchun texnik vazifa emas, deb bu yerda ta'kidlash muhim ahamiyatga yega. Mualliflar uchun TOR "mualliflik sikli" doirasida ish boshlash uchun kirish shartidir. Bu sikl mahsulot vazifa bank hisoblanadi, lekin u hali final emas. Bu hali diqqat bilan ish keyingi sikli uchun tanlangan bo'lishi kerak — vazifalarni ekspert baholash bosqichida.

Muallif guruhining a'zosi bo'lgan bitta muallif yeng yomon variantdir, garchi amalda bu juda tez-tez sodir bo'ladi. Bir muallifning nazorat Illusory qulaylik koordinatori tutilishi kerak emas (testers) bunday tanlov xarajatlari. Muallifning o'zi "mustaqil ekspert" rovida bo'la olmaydi. Shunday qilib, ekspert (sharhlovchi) topish hali qo'shimcha say-harakatlarni talab qiladi, va u darhol bir emas jalb qilish mumkin emas yoki yo'qligini juda boshidan ko'rib arziydi, lekin kamida ikki mualliflar, bas, keyingi bosqichda ular har ikki mustaqil mutaxassislar sifatida ishtirok - bir-biriga mustaqil. Albatta, bunday sxemani har doim ham amalga oshirish mumkin emas. Ba'zan qoqilish to'sig'i holat da'volari va xurofotlardir: ekspert faqat ekspert bo'lishni istaydiboshqalarni tanqid qilish, lekin o'zini tanqid qilmaslik uchun o'z mahsulotini yaratmaslik. Ammo potensial mualliflar-ekspertlarning turli ambitsiyalari va qarshiligiga qarshi kurashda bu ishning muvofiqlashtiruvchisi siyosiy ko'nikma va savodxonlikni ko'rsatishi kerak:birinchi shaxs tomonidan imzolangan buyruq shaklida ma'muriy resursni o'z vaqtida tayinlash kerak (yoki, yekstremal holatlarda, maxsus deputat tomonidan), bu ishda ishtirok etadigan xodimlarning to'liq nomlarini ham mualliflar, ham mutaxassislar.

Va yana bir bor - biz sinov tizimini yaratish bo'yicha ishlar bu ko'rinishda emas, balki juda "testologik" jihatlari ahamiyatini beparvo bo'lmasligi kerak. Loyihada mualliflar va ekspertlarning to'g'ri rollarini ishlab chiqish, huquq va mas'uliyatlarni to'g'ri va uyg'un taqsimlash ("men boshqalarning mahsulotini baholashni xohlayman, keyin o'z mahsulotingizni yarataman") — test tizimidagi asosiy vosita-test vazifalari bankining sifatiga bevosita ta'sir qiluvchi muhim shart. Albatta, ba'zi hollarda, tashkiliy impasse chiqib olish uchun, siz kamida mutaxassislar roli muhim mutaxassislarni jalb qilish uchun harakat qilish kerak, lekin umuman, u "yaratish, agar baholash" sxemasi haqida o'ylash uchun yaxshidir.

6-bosqich . Topshiriq bankini tayyorlashning ekspert sikli va imkoniyatlari

Mualliflar tomonidan test topshiriqlari yaratilgandan so'ng, topshiriq bankini xatolar, noaniqliklar va past sifatli vazifalardan tozalash uchun to'plangan materialni ko'rikdan o'tkazish kerak. Asosiy texnologiyaga qarab testlarni tekshirish uchun 2 xil maqsadni ajratish tavsiya yetiladi:

1) an'anaviy texnologiya uchun (test variantlari mualliflar tomonidan qo'lda yaratiladi) tekshirishdan maqsad testni aynan test mavzulariga taqdim yetiladigan versiyada, ya'ni aniq variantlar ko'rinishida tekshirishdir.

2) kbtz (topshiriq bankiga asoslangan variantlarning avtomatlashtirilgan yigilishi) asosidagi texnologiya uchun tekshiruv maqsadi bankka kiritilgan alohida test topshiriqlarini tekshirishdan iborat.

Ushbu bandning quyidagi bandlarida material keltirilgan bo'lib, undan ushbu ko'rsatilgan maqsadlar bir-biriga zid emasligi aniq bo'lishi kerak, lekin test materiallarini tekshirishning turli bosqichlarida shunchaki yerishish mumkin.

Birinchidan, biz mutaxassislar kontingentini shakllantirishimiz kerak. Ko'rikda ikki turdagi ekspertlar ishtirok yetmoqda:

A) test topshiruvchilar ishlayotgan (o'qiyotgan) tashkilotning (yoki ta'lim muassasasining o'qituvchilari) ichki mutaxassislari orasidan. Agar aynan shu mutaxassislar topshiriq bankini yaratishda ishtirok yetgan bo'lsa, maqsadga muvofiq topshiriq ma'lumotlarini o'zaro baholash uchun mualliflarning o'zlarini tekshirishga jalb qiling.

B) tashqi ekspertlar — boshqa oliy o'quv yurtlari yoki tashkilotlar vakillari, shu jumladan, ushbu bilim sohasi bo'yicha test va o'quv materiallarini ishlab chiqarishga ixtisoslashgan. Tashqi ekspertlar, o'z navbatida, vazifalar mualliflari bilan ham mos kelishi mumkin.

Alifboga asoslanib tuzilgan testlar garchand soddaga o‘xshab tuyulsada, ammo ular chuqur mantiqiy mulohazani talab etadi. quyidagi misol asosida bunga amin bo‘lish mumkin:

A B A V G V D YO ? YO Z I Z

Ushbu test topshirig‘ida sharflar ketma-ketligida tushirib qoldirilgan sharfni aniqlash talab etiladi. Topshiriq yechimi quyidagicha aniqlanadi. Sharflar alfavitdagi o‘z o‘rniga ko‘ra son bo‘yicha tartiblaganda 1,2,1,3,4,3,5,6,5, 7,7,9 ketma-ketlik shosil bo‘ladi. Bunda toq sonlar o‘rnidagi sharf bir sharf o‘zidan keyingi juft sonlar o‘rnidagi sharfni chegaralaydi. Natijada sharflarning yana bir ketma-ketligi kelib chiqadi. Yuqorida aytilgan tamoyilga tayansak, bo‘sh o‘ringa 8 soni yoki alfavitdagi 8 chi sharf — J to‘g‘ri kelishini aniqlashimiz mumkin (Javob: J).

Noverbal testlar sham insonning umumiy aqliy imkoniyatini basholashga yordam beradi.

1. Sonlar qatoridagi navbatdagi sonni toping:

1 3 2 4 3 5 4 6 5 7 ... ?

Birinchi sholatda sonlar ketma–ketligi bittaga ortib boradi. Buni anglash unchalik qiyinchilik tug‘dirmaydi. Ushbu topshiriq oddiy tamoyilga asoslangan ($1+1 = 2+1 = 3+1=4$ va hokazo).

Ammo sonli murakkab testlar ancha sezgirlik va chuqur mulohaza yuritishni talab etadi.

2. Ushbu sonlar qatoridan foydalanib, ikkita sonlar qatorini tuzing va navbatdagi sonni toping:

2 3 4 6 6 9 8 12 10 15 12 ... ?

Yechish: Birinchi qatordagi sonlarni ikkitadan, ikkinchi qatordagi sonlarni esa uchtadan ortib borish tartibida joylashtiriladi. Natijada yangi sonlar qatori shosil qilinadi va navbatdagi son quyidagi tamoyil bo'yicha topiladi:

2 4 6 8 10 12

$(2+2 = 4+2 = 6+2 = 8+2 = 10+2=12)$

3 6 9 12 15 ?

$(3+3 = 6+3 = 9+3 = 12+3 = 15+3 = 18)$

Javob: 18.

Bu tarzdagi test topshiriqlarini bajarishda yuqorida izoshlab o'tilgan usullarga tayaniladi.

3. Berilgan qatordagi sonlarni shisoblashni yakunlang:

Ushbu test topshirig'i ancha murakkab. Bunda shaklning qanotlaridagi sonlar yig'idisi uning dum qismidagi songa bo'linadi Shunga ko'ra 4 qatorni yakunlovchi son shisoblanadi.

Yuqorida keltirib o'tilgan test topshiriqlari o'quvchilarning umumiy aqliy qobiliyatini aniqlash uchun qo'l keladi. Bundan tashqari, kasbiy faoliyat yo'nalishi bo'yicha maxsus test topshiriqlari ishlab chiqiladi. Shuningdek, pedagoglar intellektual test tuzish qoidalariga asoslanib, o'zlari dars beradigan fanlar va ularning soshalari bo'yicha o'quvchilarning aqliy qobiliyatini aniqlashlari mumkin.

Verbal (so'zli) test topshiriqlarini bir necha variantlarda ishlab chiqiladi. Biz qo'yida ulardan ayrimlarini namuna sifatida keltirib o'tamiz.

1. Ushbu so'zlar qatoridan boshqalari bilan bog'liq bo'lmagan so'zni toping:

ravish, sifat, son, belgi, ot, fe'l

Bu yerda asosan so'z turkumlari keltirilgan. Belgi so'zi ulardan farq qilib turibdi.

(Javob: *belgi.*)

Savollarni boshqacha tarzda sham berish mumkin.

2. Qatordagi ortiqcha soʻzni uchiring: ildiz, tenglama, faoliyat, cheksiz, funksiya

Soʻzlar asosan matematik atamalardan tashkil topgan. Bunda faoliyat soʻzi ulardan ajralib turibdi. (Javob: *faoliyat.*)

3. Mos keluvchi soʻzni toping: sezgi, boylik, musharrir, soʻzana, kompyuter, tikuvchi, traktor

Mazkur topshiriqda kasbiy faoliyat nuqtai nazaridan mazmunan tikuvchi bilan soʻzana soʻzlari bir birini taqozo etadi. (Javob: *tikuvchi va soʻzana.*)

4. Ikkita soʻzning mazmuniga mos keluvchi yangi soʻzni toping:

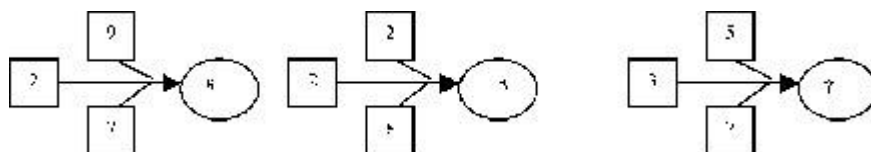
Kosmos (fazo), Osmon

Mamalakat () Vatan

Test topshirigʻining javobi *yurt* soʻzidir.

Amaliyotchi psixologlar ana shunga oʻxshash test savollarini tuzishlarida predmet oʻqituvchilari bilan shamkorlikda ishlasalar ancha samarali natijalarga erishishlari mumkin.

Test natijalariga tayanib, oʻquvchilarni aqliy rivojlantirish borasida amaliy koʻrsatmalar ishlab chiqish sham pedagogikadagi mushim muammolardan sanaladi. Buning uchun oʻquvchilarni ijodiy fikrlashga oʻrgatish zarur. Zero, ijodiy fikrlash aqliy rivojlanishning mushim shartidir. Oʻquvchilarni ijodiy fikrlashga oʻrgatish uchun esa, eng avvalo, ularda xotira kuchidan foydalanish, maqsad qoʻya bilish, diqqatini jamlay olish, savodxonligini oshirish, muammoni mustaqil shal etish, gʻoyalarni umumlashtira bilish va shu kabi boshqa sifatlarni shakllantirish lozim boʻladi.

Nazorat savollari

1. Loyihani rejalashtirishning asosiy vazifalari nimalardan iborat?
2. Mazmuniy bosqichda qanday tadyuirlar amalga oshiriladi?
3. Tayyorgarlik bosqichi nima?
4. Tadqiqotchilik bosqichining mazmunini qanday amallar tashkil qiladi?
5. Standartlashtirishni to'liq ta'minlashda qanday yo'l tutiladi?
6. Talqin qilish nima uchun kerak?
7. Texnik tadbirlarda qanday ishlar amalga oshiriladi?
8. Foydalanish bosqichi nima uchun kerak?

3-AMALIY MASHG'ULOT: MATEMATIK TESTOLOGIYA

Reja

1. Tasodifiy taxmin qilish uchun tuzatilgan ballarni hisoblash
2. Gauss modeli va standart farqlari
3. Majburiy normallashtirish va konversiya jadvallari
4. Test ishonchliligi o'lchash uchun korrelyatsiya usullari

Tayanch tushunchalar: tasodifiy ball, Gauss modeli, standart tafovut, majburiy

Misol. 4 ta javob variantli 50 ta topshiriqdan sinaluvchi 20 tasiga xatoga yo'l qo'ydi. 1-formulaga ko'ra test balli $Y = 30 - 20/3 = 23.33$ ga teng. 2-formulaga ko'ra test balli $X = 4 * 30 = 120$ ga teng. Y o'zgartirishga ko'ra (3-formula) va natijada

$$X = (23.33 + 16.66) * 3 = 40 * 3 = 120, \text{ 2-formulaga teng}$$

1	2	3	4	5
Rang yoki №)	Sinaluvchining FISH	Yechilgan topshiriq miqdori Quruq balla bo'yicha	Kam yechgan sinaluvchining ulushi foizda	Foizli ball
1.	I.I.	20 dan 19	92	96
2.	P.P.	20 dan 18	83	88
3—4.	S.S.	20 dan 16	67	75

11.	B.B.	dan 9	8	13
12.	K.K.	dan 6	0	4
3—4.	V.V.	20 dan 16	67	75
5.	N.N.	20 dan 15	58	63
6—7.	B.B.	20 dan 14	42	50
6—7.	Y.Y.	20 dan 14	42	50
8.	S.S.	20 dan 13	25	33
9.	Z.Z.	20 dan 12	25	33
10.	V.V.	20 dan 11	17	21

➤ **Mediana**

➤ **Kuartili**

➤ **Detsili**

➤ **Promilli**

Bajarilgan test natijalarini kuzatish

Синалувчиларнинг рақамлари i	Тест топшириқ рақамлари j										Индивидуал баллар X_i
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	6
2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2
3	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
4	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	9
5	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	4
6	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	4
7	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	5
8	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	4
9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	9
10	1	1	1	1	1	0	1	0	0	0	6
Тўғри жавоблар сони Y_j	9	8	7	6	5	5	3	4	2	1	50

4-AMALIY MASHG‘ULOT: OLIY TA’LIM TIZIMI

IMTIHONLARIDA TESTLARNING QO‘LLASH XUSUSIYATLARI

1. Testlar va an’anaviy baholash tartiblari.
2. Og‘zaki imtihonlar ko‘zlar sinaluvchilar.
3. To‘plangan ballar tizimi
4. MTJda nuqtaviy vaznga ega bo‘lgan testlarga kirishni boshqarish

Testlar va ekspert baholari o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir tamoyillari haqida faqat yeng umumiy fikrlarni shakllantirishga harakat qildik. Ushbu bobda biz ushbu tamoyillarni aniq sharoitlarda ko‘rib chiqamiz. Aslida og‘zaki (shuningdek yozma) imtihonlar umumiy tamoyillarni tahlil qilish va qo‘llash uchun qulay modeldir, chunki tom ma’noda har bir o‘quvchi ularga duch keldi-agar sinaluvchi rolida bo‘lmasa, albatta sinaluvchi rolida.

Biletlar bo'yicha maktab yoki universitet og'zaki imtihonlarini eslaylik. Qanday qilib bu imtihon texnologiyasi sinov sifatida bizga tashvish sabab bo'ldi?

1) A bilet lotereya emas. "Omadli bilet" ovi haqida minglab hikoyalar, baland bo'yli rivoyatlar, latifalar o'ylab topilgan, tragikomediya filmlar suratga olingan va hokazo. "Omadli bilet" deb atalmish bu holatda qanday ishlashi yaxshi ma'lum.

"Sendvich qonuni" (omadsizlik qonuni): bu o'rganish yoki shunchaki ma'lum bir bilet takrorlash uchun vaqt yega emas arziydi (va yeng tez-tez mamlakatimizda imtihon bilet ro'yxati barcha examinees uchun oldindan ma'lum), bu, albatta, imtihon kuni tushadi, deb. Aslida, ba'zan ajoyib, nima uchun aynan bir voqea sodir bo'ladi, yehtimoli sifatida taxmin qilinadi 1 yilda 10, yoki hatto 1 yilda 30? Va butun nuqtasi bizning xotira tanlab ishlaydi va yana tirishqoqlik aynan bu halokatli yeslaydi, deb, noto'g'ri muvaffaqiyatsizliklar! Biroq, ba'zan bizning xotira ajoyib omad yeslaydi. Biz do'stona sinaluvchiga duch kelganimizda og'zaki javob berishimiz juda oson — bu tasdiqlovchiga ishora qiladigan va biletida ko'rsatilgan mavzu bo'yicha ko'proq yoki kamroq mazmunli bayonotlarimiz bilan rozi bo'lgan. Ayniqsa, bu do'stona sinaluvchi bizning yaxshi do'stimiz - shu fanni o'qitgan va o'quv jarayonida ham qobiliyatimizni, ham mehnatimizni qadrlashga muvaffaq bo'lgan ustozimiz bo'lsa, quvonarlidir. Lekin ... qandaydir empatiyaga erishish, qandaydir hissiy aloqaga erishish yo'lidagi barcha harakatlarimizga qaramay, yuzi hech narsani ifoda etmaydigan mutlaqo noma'lum, so'zsiz odam ro'paramizda o'tirsa, butunlay boshqa kommunikativ vaziyat paydo bo'ladi. Bunday hollarda, biz deyarli har doim yomon uchun uning neytral ifoda talqin moyil bo'ladi — iroda, gumon, va takabburlik ifodasi sifatida. Bunday ekspertning har bir so'zi vahima bilan emas, balki signal bilan olinadi (ayniqsa, agar u sizni bu savol bilan to'xtatsa va ayniqsa, bu savol sizning fikringizcha, butunlay yomon bo'lsa yoki bilet mavzusiga hech qanday aloqasi bo'lmasa). Necha marta shunday holatlar bo'lganki, qattiqqo'llik va qo'rquv talabani o'ziga o'xshagandek, kechaning o'rtasida viqor uyg'otib, osongina va bir tepkilab aytolmaydigan narsalarni yeslashga xalaqit bergan.

Komissiya imtihon mavzusi bo'yicha aniq turli fikr bilan odamlarni o'z ichiga oladi qachon ekspert alohida qiyinchiliklarga yega. O'z kirish nutqimni eslayman. Men "o'rganish matematik modellari" (ya'ni, Yevgeniy Nikolayevich Sokolov matematik psixologiya sevgilisi yedi) savolga komissiyasi bir a'zosi qo'ndi, deb bilgan 1976 yilda aspiranturada imtihon, men ko'p maqolalar va hatto kitoblar kri - Shomil matematik modellar bag'ishlagan boshqa a'zolari uchun majburiy alam qo'ng'iroq. Biroq, komissiya barcha a'zolari allaqachon mat usullari mening majburiyat haqida bilar (chunki ilmiy talaba jamiyat doirasida mening faoliyati), bas, u imtihon vaziyatni taqlid qilish uchun hech qanday ma'noga...

Eng qo'rqinchli narsa jim va begona sinaluvchi bo'lib ko'rinadi, lekin aslida qo'rqish uchun yeng ko'p noxolis sinaluvchi (yoki noxolis komissiya) dir. U zohiran jilmayib va juda xushmuomala bo'lishi mumkin, lekin ... u allaqachon oldindan hamma narsani hal qildi. Agar qo'shimcha savol va javoblar (va ko'p yillar davomida Rossiyada unutilmas texnik hashamat bo'lgan videoyozuv) bo'lmasa, unda bunday imtihon oluvchi qo'shimcha qiyin savollar bilan bezovta qilmasligi mumkin. U faqat sinfni tushirishga qaror qildi, xolos. Nima uchun? Turli sabablarga ko'ra, unga ko'proq yordam beradigan (ko'pincha pul emas, balki tashkilotda uning qo'llab-quvvatlashi va qo'llab-quvvatlashi bo'lib, unda guruhlar va xodimlarning raqobat koalitsiyalari bir tarzda shakllanadi).

Hech bir guruh esa boshqasini mag'lub eta olmaydi. Lekin... agar og'zaki imtihonlarni testlar bilan almashtirish haqida savol tug'ilsa, tez orada test sinovlari mukammal texnologiya emasligiga ishonch hosil qilishingiz kerak bo'ladi, bu esa uning afzalliklari bilan birga o'z kamchiliklariga yega, yangi xavflarni keltirib chiqaradi va hokazo.

Og'zaki imtihonning qadri jihati nima? Ehtimol, sinovlarda topa olmaydigan narsalar. Bu bizning hayajon uchun nafaqalar qiladi adolatli va insonparvar ekspert duch uchun imkoniyatdir, vaqti-vaqti bilan kichik xatolar uchun bizni kechiradi, biz chuqur yetarli savol mohiyatini tushunish, deb tushunadi, va aslida bizning yeng

yaxshi tomonlarini ko'rsatish uchun bizga yordam beradi-bunday savol so'raydi va bizga ochib va o'zimizni tushunib yordam beradi, bunday shaklda.

Imtihonlar testlari yoziladimi?

Ko'pgina ta'lim muassasalari og'zaki imtihonlarning kamchiliklarini faqat yozma imtihonlarga o'tish orqali bartaraf yetishga harakat qiladilar. Bu tendensiya uzoq tipik bo'ldi, misol uchun, ko'p G'arb universitetlari uchun. Ammo aynan qanday kamchiliklarni bartaraf yetish mumkinligini yaqindan ko'rib chiqaylik va hali ham nafaqat yozma imtihonlardan, balki kompyuter asosida testlardan foydalanishni talab qiladigan yangi muammolar paydo bo'ladi.

1) og'zaki sinaluvchining subektivligi. Ha, sirdan bo'lib o'tadigan yozma ishlarni tekshirishda sinaluvchi imtihon vaqtida sinaluvchining farovonligi va kayfiyatiga bevosita ta'sir ko'rsata olmaydi. Bu esa faqatgina natijalarning obektivlik darajasini oshiradi.

Onlayn tezkor testlar yordamida joriy nazorat Onlayn tezkor testlardan foydalanish universitet va maktablarda ko'plab kompyuter sinflarining paydo bo'lishi bilan tobora ommalashib borayotgan baholash tartibiga aylanmoqda. Ha, kompyuter sinflari haqida nima deyishim mumkin... Barcha sinf xonalari, yo'laklari, zinadan va kafe zamonaviy o'rta maktab — bu Wi-Fi zonasi (simsiz internetga ulanish), va sinfda o'z noutbuklar va planshetlar bilan talabalar shaxsan bilan bir vaqtning o'zida va osonlik bilan (tizzaga bilan) o'tadi bo'limi, o'qituvchilar bilan virtual aloqada kiritishingiz mumkin, internetda taqdimot bilan katta sinf yekran veb-bemaqsad, va hokazo. siz talabalar biriga individual veb-sahifasiga o'ting va barcha qolgan ko'rishingiz mumkin. Lekin bu axloqiy emasmi? Bizning davrimizda texnik imkoniyatlar uslubiy jihozlar darajasini aniq pasaytiradi va tezkor onlayn testlarni to'g'ri qo'llash uning qanday baholash sxemasiga kiritilganligiga bog'liq. Birinchidan, yeng kamida birinchi yaqinlashishda, biz baholash sxemasi masalasi bilan shug'ullanamiz.

To'plangan ballar tizimi

Aksariyat universitet o'qituvchilari test sinovlaridan faqat muntazam nazorat vositasi sifatida foydalanadilar. Va, qanday qilib nazoratning boshqa turlari esa testlar faqat yakuniy imtihonga kirish mezonini sifatida rol o'ynaydi, ammo uning natijasiga ta'sir qilmaydi. Ushbu sxemani an'anaviy deb ataylik. Ushbu baholash modelidan boshqa tartib-qoidalar bilan birga, joriy testlar umumiy ballga (ballarda yoki foiz hisobida) ma'lum hissa qo'shganida ajralib turishi kerak. Bu reyting sxemasi ko'pincha modul-reyting tizimi deb ataladi (kurs modullarga bo'linadi va har bir modul boshqasidan alohida baholanadi), lekin biz "to'plangan ballar tizimi" (SNB) atamasini afzal ko'ramiz.

Nima uchun muallif MTK atamasi "modulli reyting yondashuvi" atamasiga nisbatan mosroq deb hisoblaydi? Gap shundaki, bir qator samarali baholash tartiblari muayyan kurs materiallariga taalluqli bo'lmasligi mumkin, lekin kurs materiallarini bir butun holda aks yettiradi, ya'ni ular mazmunan emas, balki shaklan o'ziga xos bo'lishi mumkin. Masalan, ishtirokchiga vazifa beriladi: "iloji boricha tezroq (atigi 3 daqiqa ichida) butun kurs mazmuniga xos asosiy terminlarni yozing." Bu vazifa hech qanday muayyan bo'limga taalluqli emas, aksincha, turli bo'limlar uchun havola. Ammo bu vazifani bajarish natijasi umumiy to'plangan ballga ma'lum hissa qo'sha oladimi? Va nima uchun emas, balki? U faqat bo'lsa ham 2 yoki 3 chiqib ishora 100, lekin hissa mumkin va mazmunli bo'ladi. Vazifaning yana bir namunasi: "mustaqil ravishda o'quv rejasining ma'lum bir bo'limiga zudlik bilan vasf yetish qiyin bo'lgan ish (hayotiy holat, amaliy muammoli vaziyat) ni keltirib chiqaring." Ta'rifga ko'ra, bunday vazifa "oxir-oqibat", ajratish emas, balki bo'limlarni bog'lash sifatida shakllantiriladi.

Modul-reyting yondashuvi kabi SNB usuli ham talabalarni o'quv dasturining ayrim bo'limlari va yelementlarini o'zlashtirishni kechiktirmaslikka undaydi, chunki oraliq nazorat natijasi bevosita yakuniy hisobda aks yettiriladi. Ha, siz birinchi ma'ruzalar ustida qo'lga mumkin, lekin faqat ma'lum chegaralar doirasida. Agar 81-100 yakuniy ball oraliq'i uchun "a'lo" ball belgilansa va har bir oraliq testning

og'irligi 5-10 balldan oshmasa, unda siz bir nechta oraliq testlarni o'tkazib, hali ham yakuniy "a'lo"ball to'plashingiz mumkin. Ammo bu kamchiliklar yeng yuqori yakuniy ballga yerishishda qo'shimcha xavf va qiyinchilik tug'diradi.

2) yozma baholash tartiblari ularning og'zaki "himoyasi"bilan u yoki bu shaklda birga olib borilishi lozim: talaba yuqori sifatli yozma matn (yega, xususan, yetarli darajada mustaqillik-originallik) bersagina og'zaki gapirishga ruxsat yetiladi 143.

3) 100 ball-bu qattiq chegara emas, bu maksimal ball miqdorini cheklashi kerak. Misol uchun, talabalar faolroq tinglashlari va sinfdoshlarining og'zaki hisobotlarini muhokama qilishlari uchun men ularni seminarlarda faolliklari uchun taqdirladim (faqat 1 nuqtasi talabalar uchun sezgir bo'lishi uchun yetarli, chunki faqat 1-2 ballari ko'pincha talabalar uchun "coveted test" ga yerishish uchun yetarli emas - talabalar tomonidan ongli urinish bilan bog'liq bo'lgan taniqli naqshga ko'ra "minimaldan tashqarida"). Aytgancha, bunday bonus quyi tizimini texnik amalga oshirish uchun o'qituvchi kompyuter o'quv tizimi ichida istalgan vaqtda o'quvchining veb-sahifasida ma'lum bir qo'shimcha bo'limni kiritishi kerak, unga ko'ra ball u (o'qituvchi) tomonidan qo'shiladi - "qo'lda".

143 kishining yozma matnini himoya qilish, menimcha, zamonaviy plagiat nazorat vositalaridan foydalangan holda ham zarur. Kitob muallifi bu vositalardan ko'p va maqsadli foydalangan, jumladan, o'z tizimini rivojlantirishga urinish va taniqli tizimdan foydalanishda katta tajriba antiplagiat.ru rus tilida. - Yed. muallif.

Shunday qilib, ta'rifni beramiz:

To'plangan ballar tizimi (SNB) - muayyan o'quv kursini ishlab chiqish davomida talabaning faoliyatini baholash usuli bo'lib, unda o'qituvchi barcha o'quvchilarga qanday baholash tartiblari, qaysi bosqichda, ularning har biri yakuniy natijaning ulushi sifatida qancha ball berishini oldindan ye'lon qiladi, shuningdek, ballarni baholash toifalariga o'tkazish tamoyili ("baho-belgilar").

SNB metodi muhim pedagogik rivojlantiruvchi ta'sir ko'rsatadi. Talabalarning o'quv faoliyatini mustaqil rejalashtirish ko'nikmasini — ball to'plashning ma'lum strategiyasini tanlash va amalga oshirish ko'nikmasini hosil qiladi. Bu faqat kredit olishga qaratilgan minimal reja yoki o'qituvchi va sinfdoshlar nazarida hokimiyatni qo'lga kiritishga qaratilgan maksimal reja bo'lishi mumkin. Minimal rejada esa turli o'quvchilar o'zlarining raqobat ustunliklari yoki kamchiliklarini hisobga olgan holda turli tartiblarga ye'tibor qaratishlari ("bahs tuzishlari") mumkin.

MTJda nuqtaviy vaznga ega bo'lgan testlarga kirishni boshqarish

Shunisi muhimki, yuqorida qayd yetilgan maxsus kursda o'quvchi oraliq testlar uchun 10 ballni o'qituvchi bilan faqat sinfda olishi mumkin, lekin sirtqi rejimda emas. Testlar talabaga cheklangan vaqt uchun ochiq (mening holatimda, har kuni bir yarim soatdan ikki marta o'qitish juftligining boshida yoki oxirida faqat 30 daqiqa davomida 144). Bu kompyuter platformasi sinf tashqarisida talabalar tomonidan bu onda test amalga himoya bilan ta'minlash kerak: joriy kompyuter sinfda IP-manzil boshqa barcha IP manzillar kirish qarshi himoya, lekin kompyuterlar uchun test dasturi majburiy nafaqat amalga oshirilishi lozim ("fayl - kalitlari" va boshqa shunga o'xshash texnologiyalar orqali), shunday qilib, talabalar server Wifi-zonasi orqali "bir sinov uchun ketdi".

Albatta, MHHni qo'llashning muhim texnik sharti shundaki, har bir talabada o'z shaxsiy paroli bilan himoyalangan individual veb-sahifa mavjud. Ushbu veb-sahifa nafaqat muayyan baholash tartiblariga (jumladan, hisobot oldidan yozma hisobot yoki taqdimot faylini "biriktirish" qobiliyatiga) kirishni ta'minlaydi, balki talaba tomonidan to'plangan barcha ballarni o'zi uchun qulay bo'lgan formatda ham ko'rsatadi.

Aynan ikki tomonlama o'quv juftliklari 180 daqiqani tashkil yetib, o'qituvchining ma'ruza mashg'ulotlarini faol ta'lim shakllari (hisobotlar, munozaralar va boshqalar) bilan birlashtirishi uchun imkoniyatlar yaratadi.). muallif.

Albatta, u talabalar tanqidiy oraliq baholash tartiblarini amalga talab MXX foydalanish, o'z kurslarida bunday tizimini amalga oshirish emas, balki boshqa o'qituvchilar nisbatan bir ahvolga tushgan, bu kurs o'qituvchisi qo'yadi, deb ye'tirof kerak, va cheklangan faqat ito - tortish baholash tartibi (rasmiy dasturlarda bo'lsa-da, maxsus kurslar oraliq nazorat, go'yo taqdim batafsil bo'yalgan mumkin). Eng talabalar ko'chib o'tishga afzal "kamida qarshilik liniyasi bo'ylab" va bunday maxsus kurslar uchun jihod, tayyorgarlik darhol final sinov yoki imtihon oldin 1-2 kun o'tkazish uchun yetarli bo'lgan, emas, balki semestr davomida. Bunday sharoitda janrning sofliqini kuzatish juda qiyin. O'quvchilar bunday qilmasligi uchun ma'lum murosaga kelish kerak

Hali boshlanmagan talabalardan boshlangan maxsus kursga qiziqishni rag'batlantirish biz nihoyat maxsus kurslar tanlash haqida qaror (idoralar bir qator uchun, mening maxsus kurs "raqobat psixologiya" hozirda tanlash maxsus kurs), men shaxsan "o'tkazib yuborilgan test" amalga oshirish uchun ruxsat (uydan, bepul foydalanish sinfxonalarida dan). Lekin bu testlar uchun o'quvchilar 10 ball emas, atigi 5 ball olishadi.

Individual web-sahifada" tasallili testlar " (yoki rezerv testlar) pastda alohida bo'limlarda keltirilgan bo'lib, buning uchun talaba joriy nazorat testlarini kerakli vaqtda va to'liq vaqt rejimida (sinfda) bajarishdan ko'ra kamroq ball oladi.

Va siz tez (bir tugmasi bilan) oraliq sinov vaqtida Wi-fi zonasidan kirish kesib, keyin yana uni yoqish imkonini beradi ixtiyorida kompyuter tizimi yo'q bo'lsa, nimalarning veb-sahifalariga talabalar bepul kirish davom yettirish uchun? - Bir necha o'n yillar davomida menga sadoqat bilan xizmat qilgan bu ish uchun texnik va tashkiliy yechim almashaman. Ayrim oraliq test sinovlarini ma'ruza zalida to'g'ri o'tkazaman, test topshiriqlarini katta yekranda hammaga taqdim yetaman va o'quvchilar javoblarni yirtib-yirtib varaqlarga yozib boradilar. Test sinovidan so'ng darhol talabalar ushbu varaqalarni "tekshirish" uchun topshiradilar, ularga to'liq

ismlarini imzolab, ma'ruzalar zalidagi bo'linga topshiradilar. Lekin bundan oldin o'quvchilar o'z javoblarini daftarlariga ko'chirib oladilar. Bu "nusxalar" dan keyingi darsdan oldin test sinovlariga o'z javoblarini kompyuter tizimiga kiritishlari kerak — ularning har biri alohida veb sahifasidan (albatta, avtorizatsiyadan o'tgandan so'ng-foydalanuvchi nomi, yelektron pochta va parolni kiritish). O'qituvchi (va uning yordamchisi laborant) o'quvchilarga protokol nusxasini kiritish aniqligini tanlab tekshirishlarini, asl test protokollariga yega bo'lishlarini ye'lon qiladi. Ushbu sxema oraliq test davomatni qo'llabquvvatlaydi (test u javob mumkin emas, internetda uyda o'tirgan), thaksinization moddiy rivojlantirishda talabalar say-harakatlarini rag'batlantiradi, albatta, juda ishonchli natija bermaydi-da, bitta katta yekran uchun auditoriyada o'tirgan talabalar bir-biriga javob aytishim mumkin, deb. Va nima oldingi yillarda sodir-individual veb-sahifalar kelishi oldin? - Ha, afsuski, laboratoriya operatori kompyuter bilan aloqa tizimiga (avtomatlashtirilgan qayta ishlash va hisobga olish uchun) barcha talabalarning barcha javoblarini asl varaqlardan (qog'oz protokollaridan) kiritishi kerak yedi. Yendi bu muntazam operatsiya o'quvchilarning o'zlari yelkasiga o'tkaziladi.

Ba'zi hollarda uni qo'llashga muayyan tuzatishlar kiritish mumkin va zarur. Misol uchun, ko'pincha o'qitish universitetda ma'lum bir mavzu 2 xil bosqichga bo'linadi: nazariy kirish (ma'ruza) va amaliy kurs. Bu aslida 2 turli modullar, ularning har biri ichida Mxxni qo'llash oqilona, ammo ular orasida baholash tartibi ko'pincha filtr prinsipiga muvofiq qo'llaniladi ("kredit-qabul"): oldingi modul uchun kreditni keyingi modulga topshirgan talabalarga ruxsat berish tavsiya yetiladi.

Aynan shu maqsadlar uchun muallif "psixodiagnostika asoslari "kursi" ma'ruza-seminar " navbatchiligida ko'p yillardan buyon kompyuter testlarini o'tkazib kelmoqda. Bu milestone test deb ataladi. Uning o'z mantig'i bor. Keling, bu mantiqni aniq shakllantirishga harakat qilaylik:

1) chegaraviy sinov (yoki chegaraviy nazorat) umumiylikdan farq qilib, differensial baho belgilanmaydi, faqat binar filtr "testfail" ishlaydi. Testdan o'tmaganlar keyingi modulga, shu holatda ustaxonaga qabul qilinmaydi.

2) tabaqalashtirilgan baho berish zarurati bo'lmagan taqdirda, o'qituvchi tabiiyki, chegaraviy nazorat o'tkazish uchun o'z say-harakatlarini tejashga intiladi. Va bu holatda testlar mos keladi-ular o'qituvchi uchun zarur vaqtni tejashni ta'minlaydi.

3) ko'pgina talabalar chegara nazorati uchun kerakli minimal ta'lim darajasini yegallash uchun vaqt topa olmaydilar, shuning uchun ba'zi talabalar bu "chegara testini" ko'p marta topshirishlari kerak va o'qituvchi aslida bunday testlarni qabul qilish uchun yetarli ma'naviy kuchga yega emas (ko'pincha ular to'liq tayyorlanmagan o'quvchilarning xatolarini tinglashlari kerak). Topshiriq banki asosida tegishli kompyuter testidan foydalanish o'qituvchi uchun "test qabul qilish mashinasi" bo'lib qolishdan, o'qituvchini bu stupefying takroridan (o'qituvchining kasbiy motivatsiyasiga yeng zararli ta'sir ko'rsatuvchi) himoya qilishi kerak.

O'z-o'zini nazorat ballaringizni yoki "sinaluvchilar uchun ma'lumotlar" axir?

Ba'zi universitetlarda testlardan faol foydalaniladi, lekin faqat talabalar imtihonlardan oldin o'zlarini sinab ko'rishlari uchun. Talabalar " Olimpiya tamoyili " ga qat'iy muvofiq ishtirok yetishlari talab yetiladi — yeng asosiysi g'alaba qozonish emas, balki ishtirok yetishdir. YA'ni, test balingiz qanday bo'lishidan qat'iy nazar, imtihonga qabul qilinmasiz, ammo testda ishtirok yetmasangiz, uni olmaysiz.

Bu amaliy yondashuv (odatda bunday talabchan vazifa uchun o'qituvchilar tomonidan yaratilgan testlarning past sifati bilan birlashtirilgan bo'lsa-da). Biroq, bu yondashuv "sof shaklda" aniq va chuqur saqlanishi kerak. Bu boshqa yondashuv bilan adashtirmaslik kerak emas - sinaluvchilar hali talabalar test bal kirish olish qachon. Aks holda, ta'lim nafaqat barcha salbiy oqibatlar bilan " aldash " bir vaziyat bor, lekin ba'zan bir huquqiy tabiat (talabalar Rossiya Federatsiyasi fuqarolik

kodeksining "aldash" moddasi bo'yicha sudda universiteti harakatlarini qarshi mumkin). Faqat o'z-o'zini nazorat qilish vositasi sifatida ye'lon qilingan ballar sinaluvchilar tomonidan ko'rilmaydi va ko'rilmaligi kerak. Aks holda, biz talabalarni aniq ogohlantirishimiz kerak — test ko'rsatmalarida - kim natijalarga va qanday maqsadlarda foydalanish imkoniyatiga yega bo'ladi. Sinaluvchilarning o'zlariga mavjud bo'lgan test ballarini hisobga olish harakatlari hech qanday tarzda rasmiylashtirilmagan bo'lsa ham, o'quvchilar test ballari imtihon baholari berilishidan oldin ham sinaluvchilarning "nazariga tushishini" bilishlari kerak.

Keyingi, biz asosan Moskva Davlat universiteti psixologiya fakulteti davlat imtihonlari tizimida nazorat sinov formasini amalga oshirish bizning tajriba tayanib bo'ladi. Demak, ushbu amaliyotning dastlabki uch yili mobaynida test sinovi natijalarini hisobga olish sxemasi aynan shu-butunlay norasmiy yedi. Og'zaki imtihonni qabul qilish komitetining har bir a'zosi bu o'quvchining dastlabki test imtihonidan qanday o'tganligi (test ballari, persentil reyting, ya'ni qanday joy olgani hamda taxminiy sinf) bilan tanishish imkoniga ega bo'ldi. Ularning bal, albatta, tez — tez talabalar javob ekspert taassurotlari bilan mos-bu tajriba test bal "ish" ishonch hosil qilish uchun test imkoniyatlarini haqida ham shubha yedi ko'plab juda nufuzli va tajribali o'qituvchilar yordam berdi. Ammo bu holatni yendi "o'z-o'zini nazorat qilish nuqtalari" deb hisoblash mumkin emas edi.

Nazorat savollari

1. Testlar va an'anaviy baholash tartiblari deganda nima tushuniladi?
2. Og'zaki imtihonlar nima uchun qo'llaniladi?
3. To'plangan ballar tizimi mohiyati.
4. MTJda nuqtaviy vaznga ega bo'lgan testlarga kirishni boshqarish.

V. GLOSSARIY

Testologiya-(ot angl. test —tekshiruv, sinov, grech. logos — bilim) — sifatli va ilmiy asoslangan diagnostik metodiklar yaratish haqidagi fanlararo fandır Psixologiyada ushbu fan ko‘proq differensial psixometrika fani bilan bog‘lanib ketadi. Ammo testologiya predmeti va metodlari psixologiya chegarasidan tashqariga chiqadi. U fanning boshqa tarmoqlari va amaliy sohalarida qo‘llaniladi:pedagogika, meditsina, texnika, menedjment (kasbiy saralash). Ammo ularning bir biri bilan bog‘lovchi umumiy jihatlar mavjud. Bu testning xususiyatlari bilan bog‘lanib ketadi. validlik, ishonchlilik, effektivlik va boshqalar.

Pedagogik testlashtirish —pedagogik testlarni qo‘llash orqali o‘quvchilarning bilimini o‘lchash shakli. U o‘zida tekshiriluvchini o‘zlashtirganlik darajasini baholashga mo‘ljallangan , xususiy testlashtirish va natijalarni qayta ishlashga asoslangan sifatli testlarni tayyorlashni mujasamlashtirgan.

Pedagogik test — bu o‘quvchilarni o‘zlashtirganligini test topshiriqlar tizimidan tashkil topgan, testni o‘tkazish, qayta ishlash va natijalarni tahlil qilishi standartlashgan baholash vositasidir

Qobiliyat testlari: Tekshiriluvchining biron bir soha-matematika, texnika, adabiyot, badiiy faoliyatning har xil turlari bo‘yicha bilim, ko‘nikma, malakalarini egallashdagi imkoniyatlarini baholash uchun mo‘ljallangan testlardir.

Shaxslilik testlari: Psixik faoliyatning emotsional-irodaviy komponentlarini o‘rganishga mo‘ljallangan-qiziqish, yo‘nalish, emotsiya, munosabat, hamda individning ma’lum vaziyatlardagi xulq-atvori xususiyatlarini o‘rganishga mo‘ljallangan psixodiagnostik metodikalar sanaladi. Shunday qilib, shaxslilik testlar teshiriluvchining intellektual namoyon o‘lishini diagnoz qiladi.

Intellekt testlari-insonning yosh jihatdan intellektual rivojlanganligini o‘lchashga mo‘ljallangan testlardir. Ko‘proq intellekt bilan holatda individuallikning hamma turlari emas, balki bilish jarayonlari va funksiyalariga bog‘liq munosabatlar (tafakkur, xotira, diqqat va idrok) inobatga olinadi.

Qobiliyat testlari: Tekshiriluvchining biron bir soha-matematika, texnika, adabiyot, badiiy faoliyatning har xil turlari bo‘yicha bilim, ko‘nikma, malakalarini egallashdagi imkoniyatlarini baholash uchun mo‘ljallangan testlardir.

Shaxslilik testlari: Psixik faoliyatning emotsional-irodaviy komponentlarini o‘rganishga mo‘ljallangan-qiziqish, yo‘nalish, emotsiya, munosabat, hamda individning ma’lum vaziyatlardagi xulq-atvori xususiyatlarini o‘rganishga mo‘ljallangan psixodiagnostik metodikalar sanaladi. Shunday qilib, shaxslilik testlar teshiriluvchining intellektual namoyon o‘lishini diagnoz qiladi.

Harakat testlari- aniq tuzilgan profeduralardan iborat, nisbatan oddiy to'g'ri javobni taqdim etiladigan topshiriqlardan iborat bo'ladi: Uitkning yashiringan figuralar testi, Lachinsning rigidlik testi.

Vaziyatli testlarda esa teshiriluvchilardan murakkab sotsial vaziyatlardagi xulq-atvor, voqelikka yaqin timsollarini tanlash taklif etiladi. Bu orqali shaxsning asotsial xulqqa moyilligi, harakat va qarorlaridagi barqarorlik diagnoz qilinadi.

Erishganlik testlari: ta'lim , umumiy va kasbiy tayyorgarlik jarayoniga mos ravishda insonning bilim, ko'nikma va malakalarni egallaganligini baholashga mo'ljallangan testlar.

So'rovnomalar: shunday psixodiagnostik metodikalri sarasi hisoblanadiki, tekshiriluvchining so'zlari orqali savol va tasdiq ko'rinishda ma'lumotlar olishga asoslangan topshiriqlardan iborat.

1. **Adolatlilik-yaxshi** test barcha tekshiriluvchilar uchun bir xil shart-sharoit qo'yilishi.

2. **Baholarning miqdoriy differensiallashgan xarakterga egaligi**- Test shkalalari va standartlashganlik uning aniqlovchi instrumenti sanaladi hamda o'lchanayotgan xususiyatni miqdoriy baholash imkonini berish.

3. **Validlik**- bu testlarning ikkinchi psixometrik talabi bo'lib psixodiagnostikada turlicha izohlanadi. Validlik metodikaning sifatini hamda o'rganilgan xususiyat ma'sulligi va baholash, nimani o'rganishga qodirligini izohlovchi tushunchadir.

4. **Vijdonlilik** shaxsni ijtimoiy norma va etika talablariga hurmatini, o'zini -o'zi nazorat qilishi, vijdoni va umuminsoniy qadriyatlarga munosabatini belgiladi).

5. **Depressiya**- shaxsdagi salbiy emotsional fonni, motivatsiyasidagi o'zgarishlarni, kognitiv (bilish) tasavvurlari va xulqidagi umumiy passivlikni ifodalaydi.), vijdonlilik.

6. **Individlik**-ijtimoiy meyoriy vaziyatlarga ma'lum nisbiylik beruvchi hayotiy faoliyat tajribasini shartlaydi.

7. **Individual yondashuvning yo'qligi** -test yoppasiga o'tkazishga ancha qo'l kelganligi sababli, unda individual xarakterdagi jihatlar e'tibordan chetda ham qolib ketadi.

8. **Introversiya** shaxsning ijtimoiy munosabatlarga bog'lanishi.

9. **Ishonchlilik** – bu proyektiv testlar uchun ham qo'llaniladigan psixometrik talab bo'lib, agar bunga e'tibor berilmasa, natijalar interpretatsiyasini to'xtatib qo'yish mumkin. Agar test natijalari talabga javob bermasa, retest o'tkazish talab etiladi. TAT metodikasida ayniqsa o'tkazilgan sana va javoblar protokoli aniq solishtirilishi ham samara berishi mumkin. Ranglar indeksi xam hisobga olinadi.

10. **Ishonchlilik sharoitlarini bo'lmisligi-test** protseduralarining rasmiylik xarakteriga ega ekanligi, psixologni uning muammosiga shaxsan qiziqishiga nisbatan ishonchsizlikni olib keladi.

11. **Katartistik** mazmunli proyektiv testlarga o'yin faoliyati bilan belgilanadigan testlar kiradi.

12. **Kompyuterlashtirish imkoniyati-ommaviy** test tadbirlarini o'tkazishda uning natijalarini qayta ishlash va vaqt tejamliligini oshirishga yordam beradi.

13. **Konstitusional**-organizm xossalarini shartlovchi va maksimal keng vaziyatlar uchun cheklangan.

14. **Konstitusiyaviy** xarakterdagi proyektiv metodikalar insonlar va hayvonlar figuralari, modellari orqali shaxs xususiyatlarini tahlil etadi.

15. **«Ko'r-ko'rona» xatoga yo'l qo'yish xavfi-** yo'riqnomalarni tushunmasdan javob berishga to'g'ri kelib qolishi.

16. **Maishiy nomlanish** –so'rovnomalar faktorlarini umum uchun qo'l keladigan tarzda faktorlarni atashda qo'llaniladi. Bu esa psixologlarni mutaxassis bo'lmaganlar bilan muloqoti uchun foydalaniladi. Masalan, A faktor-«iliqlik-sovuqlik» (affektotimiya-sizotimiya), S-faktor «emotsional barqarorlik-beqarorlik» («Men» kuchi-«Men»ning kuchsizligi).

17. **Muomalaga kirishimlilik** (muloqotmandlik shkalasi shaxsning muloqot jadalligi va ko'lamini belgilaydi).

18. **Nazokatlilik** shaxsning madaniyat va jamiyat ko'rsatmalariga nazokatlilik bilan yondashishi o'z ifodasini topadi) kiradi.

19. **Nevrotizm**-shaxsning emotsional beqarorligi, bezovtalanishi, o'ziga past nazar bilan qarashi, vegetativ buzilishlarini tavsiflovchi holatdir.),

20. **Noadekvat murakkablik individual yondashuvning yo'qolishi-** ba'zan yuqori ma'lumotli darajasida tuzilmagan testlarda haddan ortiq murakkablik yosh xususiyatlariga ta'sir etadi.

21. **Optimal maqbul murakkablik**-professional tarzda tayyorlangan test topshiriqlari optimal murakkablikka ega bo'ldai. Bunda o'rta sinaluvchi maksimal miqdordagi ballning 50 foizini to'play olishi kerak.

22. **Profanatsiya xavfi**-bu so'z ma'nosini ifodalashda hosil bo'ladigan effekt.

23. **Psixik beqarorlik** - (psixik beqarorlik shkalasi shaxsdagi nevtotizm, psixotizm, depressiyani mujassamlashtirib, psixik beqarorlikni umumiy tarzda baholashga yordam beradi), asotsiallik (12) **Aasotsiallik** yordamida shaxsning ijtimoiy ko'nikishi baholanadi), introversiya

24. **Psixologik adekvatligi**- bu optial murakkabligini muhim psixologik sababi hisoblanadi. Stressga chidamlilik,
25. **Psixotizm**-shaxsning xulq-atvoriga mutanosibligini tekshirishga qaratilgan.
26. **Senzitivlik** shaxsning emotsional kechinmalardagi nozik tomonlarni tafsilotini aniqlashga mo'ljallangan.
27. **Situativ omillar**-bu testlarda qo'llangan vaziyat, o'zidagi kechinma, qabul qilinmagan stimuly, shu bilan birga testga oydinlik kirituvchi har bir chetda qolgan holatlar. Oxirgi qilinadigan ish bu, aniq javoblarni tekshirib, nazariy oriyentatsiya olish va gipoteza qilish, qolaversa, o'z kechinmalari bilan solishtirish, o'z navbatida shaxsni dinamik strukturasi aniqlashdir.
28. **Texnik nomlanish**- so'rovnomalar faktorlarini psixologlar uchun mo'ljallangan bo'lib, faktorlarni ilmiy belgilangan ahamiyatini ifodalash uchun qo'llaniladi. Ko'pincha texnik atamalarda akronomik nomlanish: sizotomiya, siklotimiya, sugency, yeksvia-invia va boshqalar.
29. **Tobelik**- (*jur'atsizlik, uyatchanlik shkalasi* bu jur'atsizlik, kuchsizlik va shaxslararo munosabatdagi cheklanganlikni xarakterlaydi).
30. **Turg'unlik**-shaxs xulq-atvorining vazminlashganligi va ijtimoiylashganligi mujassamlashgan).
31. **Umumiy faollik** -(*umumiy faollik* shkalasi shaxsning kuchi, quvvati va umumiy faollik darajasini o'lchovchidir).
32. **Shaxslilik**-o'zining xulq-atvorini loyihalash va tahlillash asosida ichki muhitini shartlaydi.
33. **Ekspressiv** xarakterli proyektiv testlar tezkor malumot olishni ifodalab, bu grafalogiyada ham keng qo'llaniladigan usul sanaladi.
34. **Estetik ta'sirchanlik** (estetik ta'sirchanlik esa shaxsning estetik va badiiy qadr-qimmatlarga sezgirligini aniqlaydi).

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

1. Mirziyoyev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoyev SH.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 592 b. 3.

Mirziyoyev SH.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.

4. Mirziyoyev SH.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.

5. Mirziyoyev SH.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

6. O‘zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2018.

7. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015 yil 12 iyun “Oliy ta’lim muassalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish choratadbirlari to‘g‘risida”gi PF-4732-sonli Farmoni.

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-sonli Farmoni.

10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 aprel "Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2909-sonli Qarori.

11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.

12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.

13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 17 iyun “2019-2023 yillarda Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universitetida talab yuqori bo‘lgan malakali kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish va ilmiy salohiyatini rivojlantiri choratadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4358-sonli Qarori.

14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-sonli Farmoni.

15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.

16. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 29 oktabr “Ilm-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-6097-sonli Farmoni.

17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

18. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 23 sentabr “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 797-sonli Qarori.

III. Maxsus adabiyotlar

1. David Spencer “Gateway”, Students book, Macmillan 2012.
2. English for Specific Purposes. All Oxford editions. 2010, 204.
3. H.Q. Mitchell “Traveller” B1, B2, MM Publications. 2015. 183.
4. H.Q. Mitchell, Marileni Malkogianni “PIONEER”, B1, B2, MM Publications. 2015. 191.
5. Lindsay Clandfield and Kate Pickering “Global”, B2, Macmillan. 2013. 175.
6. Mers D.G. Psychology. Ninth Edition. – Worth Publishers, 2010. – 910 p.
7. Steve Taylor “Destination” Vocabulary and grammar”, Macmillan 2010.
8. The Cambridge Handbook of Personality Psychology// Edited by Philip J. Corr. Cambridge University Press 2009.
9. A.Nazarov. Umumiy psixologiy. O‘quv-qo‘llanma. Buxoro viloyati bosmaxonasi MCHJ. Buxoro. 2020.
10. Asekretov O.K., Borisov B.A., Bugakova N.Y. i dr. Sovremenniye obrazovatelniye texnologii: pedagogika i psixologiya: monografiY. – Novosibirsk: Izdatelstvo SRNS, 2015. – 318 s. <http://science.vvsu.ru/files/5040BC65-273B-44BB-98C4-CB5092BE4460.pdf>
11. Barotov SH.R. Psixologik xizmat. –T.Navro‘z. 2018.
12. Belogurov A.Y. Modernizatsiya protsessa podgotovki pedagoga v kontekste innovatsionnogo razvitiya obshestva: MonografiY. — M.: MAKS Press, 2016. — 116 s. ISBN 978-5-317-05412-0.
13. G‘oziyev E. Ontogenez psixologiyasi-Toshkent, Noshir., T 2010.
14. G‘oziyev E.R. Psixologiya metodologiyasi-Toshkent.O‘qituvchi.2010
15. Gulobod Qudratulloh qizi, R.Ishmuhamedov, M.Normuhammedova. An’anaviy

va noan'anaviy ta'lim. – Samarqand: “Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi” nashriyoti, 2019. 312 b.

16. Z.T.Nishonova, Z.Qurbonova, D.S.Qarshiyeva, N.B.Atabayeva Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya – T.: Fan va texnologiyalar 2014.

17. Ibraymov A.YE. Masofaviy o'qitishning didaktik tizimi. metodik qo'llanma/ tuzuvchi. A.YE. Ibraymov. – Toshkent: “Lesson press”, 2020. 112 bet.

18. Ignatova N. Y. Obrazovaniye v sifrovuyu epoxu: monografiya. Mvo obrazovaniya i nauki RF. – Nijniy Tagil: NTI (filial) UrFU, 2017. – 128 s. http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/54216/1/978-5-9544-0083-0_2017.pdf

19. Ishmuhamedov R.J., M.Mirsoliyeva. O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari. – T.: «Fan va texnologiya», 2014. 60 b.

20. L.Y.Olimov, A.M.Nazarov, SH.SH.Rustamov, SH.SH.Ostonov. “Umumiy psixodiagnostika” o'quv qo'llanma. 2020.

21. L.Y.Olimov, SH.R.Barotov, O.R.Avezov. Psixologiya nazariyasi va tarixi. O'quv qo'llanma. “Navro'z” nashriyoti. Toshkent. 2019.

22. Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.

23. Oliy ta'lim tizimini raqamli avlodga moslashtirish konsepsiyasi. Yevropa Ittifoqi Erasmus+ dasturining ko'magida. https://hiedtec.ecs.uni-ruse.bg/pimages/34/3._UZBEKISTAN-CONCEPT-UZ.pdf

24. Rasulov A.I. Psixodiagnostika.-Toshkent, “Mumtoz so'z”-2010.

25. Usmonov B.SH., Habibullayev R.A. Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish. O'quv qo'llanma. T.: “Tafakkur” nashriyoti, 2020 y. 120 bet.

IV. Internet saytlar

26. <http://edu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi

27. <http://lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi

28. <http://bimm.uz> – Oliy ta'lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish bosh ilmiy-metodik markazi

29. <http://ziyonet.uz> – Ta'lim portali ZiyonET

O‘zbekiston milliy universiteti huzuridagi pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq (mintaqaviy) markazi “Psixologiya” yo‘nalishidagi mutaxassislik fanlaridan tayyorlangan “AMALIY TESTOLOGIYA MUAMMOLARI” moduli bo‘yicha qayta tayyorlash va malaka oshirish masofaviy kurslari uchun tayyorlangan materiallar talablarga javob berishi bo‘yicha

EKSPERT XULOSASI

“Psixologiya” yo‘nalishi qayta tayyorlash va malaka oshirish kursi mutaxassislik fanlaridan fanlaridan tayyorlangan “AMALIY TESTOLOGIYA MUAMMOLARI” moduli bo‘yicha test savollari, o‘quv-uslubiy majmua, bitiruv ishi mavzulari hamda masofaviy materiallar mazkur modul bo‘yicha tasdiqlangan namunaviy **dastur doirasida tayyorlangan va unga qo‘yilgan talablarga javob beradi** hamda BIMM internet portaliga qo‘yishga tavsiya etiladi.

Tarmoq (mintaqaviy) markazi
Direktori.

O‘.Tilavov

Bo‘lim boshlig‘i.

O‘.Muxamadiyev

“Psixologiya” kafedrasi mudiri.

D.Muxamedova

Tuzuvchi:

A.Rasulov.